22
PUBLICAȚIE SĂPTĂMÂNALĂ EDITATĂ DE GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL

ANUL III • Nr. 10 (111) • 13 — 19.03.1992 • 16 PAGINI — 25 LEI

• MONICA LOVINESCU despre MIRCEA ELIADE

• PAVEL CÂMPEANU — SONDAJELE C.I.S. PRIVIND ALEGERILE LOCALE (II)

IMPOSIBILA PLECARE

TIA ȘERBĂNESCU

Unde fugim de-acasă ? Răspunsul cel mai comod ar fi : unde putem.

In realitate, întrebarea are un subtext mai grav și mai acaparator : trebuie, oare, să fugim de-acasă ? Și încă : e bine să fugi de-acasă ? Iar în ultimă instanță, un subtext dramtic : poți oare fugi de-acasă ? Nu-mi dau seama cum ar trebui să sune răspunsul la aceste întrebări. Presupun că nu există un singur răspuns. Fiecare dintre noi are motivele lui spre a răspunde altfel decît ceilalți.

Se știe că în ultimii ani ai lui Ceaușescu, visurile românilor se împărțeau în două : unele erau cele privind aflarea unei posibilități de plecare din țară și altele — ale celor care știau că n-au cum să plece, sau nu voiau să plece — legate de speranța că în curînd Ceaușescu va muri.

In timpul lui Ceaușescu, Occidentul îi primea pe cei plecați din țară și asta le ușura (oarecum !) soarta. După Revoluție, dumirindu-se repede că „moștenirea" țării a încăput tot pe mîinile foștilor nomenclaturiști, cărora li s-au alăturat „din mers" oportuniști de toate soiurile și arivișți fără scrupule, mulți oameni cinstiți și-au legat din nou nădejdile de plecare. Au fost „obligați" s-o facă datorită imensei imposturi și comediei grotești care se juca fără jenă la scenă deschisă, dar pe care mulțimea — nu se știe de ce — nu voia sau nu putea încă s-o vadă.

Și problema lui „unde fugim de-acasă" a redevenit actuală - dar agravată de faptul că acum, fiind noi o țară democrată (doar răsturnaserăm tiranul, nu ?), azilul politic nu se mai acordă și, în general, Occidentul s-a cam umplut de emigranți din fostele țări socialiste.

După mineriada din iunie '90 a urmat un nou val de plecări — și așa mai departe. Sînt oare vinovați acești oameni ? Răspunsul cel mai sincer cu putință este : nu. N-avem, fiecare dintre noi, decît o singură viață la îndemînă, adesea nu ne-a mai rămas de trăit decît o parte din ea, și e firesc să ne dorim s-o sfîrșim dacă nu în bunăstare, măcar în decență. Mulți se gîndesc, firește, la viețile copiilor lor. Oare ce-i așteaptă aici ? Oare nu merită să trăiască omenește în oricare alt colț al lumii ? Și, bineînțeles, au dreptate să-și pună asemenea întrebări. E incorect și inuman să-i condamni în vreun fel pe cei care pleacă — dintr-un motiv sau altul — din țară. Nimeni nu ne-a dat dreptul (și nici nu poate să ni-l dea, pentru că e de **nedat**) să judecăm asemenea opțiuni, atît de personale.

Am auzit adeseori glasuri ridicate împotriva celor care s-au întors după ani de absență : „ei n-au mîncat salam cu soia, ca noi". Îți vine să te întrebi : și la ce ne-a folosit ?

Dar dincolo de asemenea mici și caraghioase pretenții de a impune puncte de vedere comune, întrebarea rămîne : „unde fugim de-acasă ?". In ce mă privește, mi-e ușor să răspund pentru că știu că nu pot fugi „de-acasă" oricît mi-ar fi de silă uneori. Sînt oameni care nu pot fugi (oricît ar cocheta cu ideea, așa cum uneori „cochetezi" — vorba vine ! — cu ideea sinuciderii pentru a putea supraviețui, după cum explica Emil Cioran în filmul de la TV), alții care o pot face o dată, după cum sînt și alții care nu pot trăi decît fugind. Lucrurile se simplifică dacă știi cu precizie din ce categorie faci parte și eviți astfel experiențe inutile și, uneori, nefericite. Dar cînd știi că nu poți fugi — lucrurile se simplifică definitiv, chiar dacă știi, în același timp, că nu e cea mai bună soluție pentru viața ta. Mai ales că n-ai nici un merit în această opțiune. Nu poți și atît. Pentru că știi bine că oriunde ai fi te-ai simți prizonierul acelui „acasă" pe care l-ai părăsit, te-ai simți frustrat de viața de acasă. Și pe urmă : de ce să fugi de acasă ? Orice fugă e traumatizantă, într-un fel sau altul, chiar dacă ea reușește. Ceva rămîne fisurat. De ce să fugi de acasă ?

De ce să nu fie bine acasă ?

Vorba lui Ion Creangă : „N-ar fi rău să fie bine". Cînd ți-e imposibil să-ți închipui viața în afara casei tale, orice fugă, fie chiar visată, devine imposibilă. Marin Preda a definit cîndva „imposibila întoarcere".

Parafrazîndu-l, am putea vorbi uneori și de „imposibila plecare"...

„COPACUL CARE NU DĂ ROADE SE TAIE ȘI SE ARD...

DIN SUMARUL NUMĂRULUI URMĂTOR:

- **Editorial de GABRIEL LIICEANU**
- Doi ani de la „PROCLAMAŢIA DE LA TIMIŞOARA"
- **CONVENŢIA DEMOCRATICĂ la alegerile prezidenţiale** (dialog la G.D.S.)
- Dialog ANDREI PLEŞU — MIHAI SIN

Doamnei Gabriela Adameşteanu, redactor-şef al revistei „22".

Întorcîndu-mă în ţară după o călătorie îndelungată, un amic mi-a semnalat că în revista Dvs. (31.01.—7.02.) a apărut un articol de Gabriel Liiceanu intitulat „Prostia ca ireremediere în proiect", cu subtitlul „Cîteva exemple", din care unul este Silviu Brucan. Portretul este creionat în maniera şi cu epitetele pe care m-am obişnuit să le regăsesc în atacurile unor publicaţii extremiste şi deoarece îmi dau seama ce anume îi uneşte pe oameni atît de diferiţi împotriva mea, nu polemica la acest nivel m-a determinat să vă scriu, ci faptul că este pusă în discuţie o problemă prea serioasă pentru a putea fi lăsată pe seama amatorilor în materie.

Este vorba de aprecierea pe care am făcut-o la TV că „România a trecut de la un tip de socialism subdezvoltat la un tip de capitalism subdezvoltat" (vezi transcrierea benzii în „Curierul naţional", 31 dec. '91), care mi se pare esenţială atît pentru stabilirea locului ţării noastre în structura economiei mondiale, cît şi pentru înţelegerea caracterului relaţiilor cu ţările vest-europene, cu toate consecinţele ce decurg de aici în viaţa politică şi economică de la noi.

Eu n-am folosit termenul socialism înapoiat, nici cel de capitalism înapoiat, care mi se atribuie în articol, pentru simplul motiv că în timp ce noţiuni ca „dezvoltare" şi „subdezvoltare" au dobîndit în literatura de specialitate un conţinut precis, exprimat şi în cifre statistice, termenul „înapoiat" este vag şi de aceea susceptibil a fi folosit la modul impresionist şi, după cum se vede, confuz. Să adaug că în literatura şi statistica internaţională, aceste noţiuni sînt lipsite de culoare ideologică. Factorul ideologic apare doar în alegerea strategiei pentru depăşirea subdezvoltării, ţările comuniste optînd pentru planificarea centralizată de stat, ale cărei rezultate le cunoaştem.

Să explic acum de ce consider subdezvoltarea a fi fost şi rămas fundalul permanent al societăţii româneşti, atît sub vechiul cît şi sub actualul regim.

În anii 1980, cînd produsul intern brut al ţărilor dezvoltate din Occident evolua între 5.000 şi 8.000 dolari anual pe cap de locuitor, în România acelaşi indicator evolua între 1.300 şi 1.500 dolari anual, situînd ţara noastră în categoria ţărilor subdezvoltate. De aceea, formula lui Ceauşescu „socialism multilateral dezvoltat" era o dublă aberaţie din punct de vedere ştiinţific.

După revoluţie, noi am început să introducem economia de piaţă, iar în 1991 parlamentul a adoptat o serie de legi care creează baza legislativă pentru ca sectorul privat să devină predominant în agricultură, servicii şi industrie. Într-o mult discutată conferinţă, Ce fel de capitalism în Europa de Est, John Kenneth Galbraith, în polemică cu Fondul Monetar Internaţional şi alte cercuri occidentale, critica tendinţa acestora „de a impune în Europa de Est un soi de capitalism pe care noi în Occident nu l-am mai risca", adică cel în forma sa „originară sau pură a pieţii libere a lui Adam Smith" şi pleda în schimb pentru un capitalism modern, în care guvernului îi revine un rol stabilizator, important şi indispensabil. Galbraith reaminteşte că în timpul marii crize economice din 1929-32, supravieţuirea capitalismului în forma sa originară era în dubiu, şi că numai adoptarea a ceea ce s-a numit Welfare state cu prevederile lui de asigurări şi protecţie socială a conferit sistemului stabilitate. (Harper's Magazine April 1990). Adevărul este că Welfare state funcţionează bine numai în ţările dezvoltate, unde bogăţia creează acel surplus necesar pentru finanţarea cheltuielilor sociale şi combaterea efectelor negative ale pieţii, în primul rînd şomajul.

Dar cea mai recentă statistică a Băncii Mondiale WORLD DEVELOPMENT REPORT 1991 arată că doar 20 la sută din populaţia globului trăieşte în ţările dezvoltate cu un venit mediu pe cap de locuitor între 10 şi 23 de mii de dolari, în timp ce România bate pasul pe loc în jurul a 1.700 dolari. Deci ne aflăm tot în categoria ţărilor subdezvoltate. Quod erat demonstrandum.

Şi pe plan social, în epoca revoluţiei tehnologice moderne, dezvoltarea cunoaşte trei depăşiri majore: reducerea sensibilă a numărului muncitorilor industriali la circa 20—25 la sută din forţa de muncă; scăderea masivă a oamenilor ocupaţi în agricultură pînă la sub 10 la sută, în schimb creşterea furtunoasă a celor angajaţi în servicii, atingînd în SUA circa 70 la sută din forţa de muncă. În România, subdezvoltarea se exprimă într-o întîrziere a tuturor acestor schimbări în structura socială: muncitorii industriali reprezintă 40 la sută din forţa de muncă, în agricultură sînt ocupaţi circa 28—29 la sută, iar în servicii sub 20 la sută.

Iată de ce susţin că conceptele dezvoltării sînt esenţiale în analiza ştiinţifică a situaţiei României, bineînţeles în dimensiunea lor europeană care diferă oarecum de cea a lumii a treia.

Cu deosebită stimă,
SILVIU BRUCAN

„Despre arta lui BERND LÖBACH, o artă a criticii mediului"

DORTHE LAMMEL

La începutul anilor '80 încă nu era agreată, în nici una din cele două Germanii, o atitudine critică în problemele mediului înconjurător, de vreme ce ambele societăţi germane erau orientate spre creşterea productivităţii muncii şi a produsului social brut. Ratele de creştere se aflau în centrul dezbaterilor politice. Prin sloganul „optimismului tehnic" şi al „umanismului" se crease un foc de artificii orbitor, la adăpostul căruia se înfăptuia o exploatare teribilă a omului şi a naturii. Începînd însă cu mijlocul anilor '80, ocrotirea mediului a devenit o temă de preocupare pentru politicienii diferitelor partide. Curînd, va ieşi la iveală întrebarea: dacă aceşti politicieni vor astfel doar să-şi asigure voturile alegătorilor sau dacă doresc într-adevăr să realizeze o schimbare. Independent de interesele politice, de orientare şi de profit a industriei şi de traficul de influenţă, problema deşeurilor este o problemă a fiecărui om. Angajarea fiecăruia în această chestiune va rămîne şi în viitor importantă, în împotrivirea faţă de consumatorismul prostesc şi de avalanşele de deşeuri, chiar dacă industria a şi început să facă din eliberarea de deşeuri o nouă ramură promiţătoare de cîştig. Tot mai mulţi oameni, din diferite grupe profesionale, devin azi ecologic conştienţi şi atrag atenţia, fiecare cu mijloacele şi posibilităţile sale, asupra distrugerilor mediului. Artiştii, în calitatea lor de „conştiinţă vinovată" a societăţii, mai precis spus, de seismografi şi critici ai vieţii societăţii, sînt în mod deosebit solicitaţi în problematica mediului, întrucît, prin capacităţile educate ale fanteziei lor, pot, formulînd mesaje uşor de reţinut, să influenţeze considerabil starea de spirit a contemporanilor lor şi să le semnaleze, prin viziuni artistice, primejdiile. Mulţi artişti însă, în faţa realităţilor grave ale actualităţii şi a dezolantelor perspective de viitor, cad în resemnare. În comparaţie cu mijloacele mult mai vii, mai cuprinzătoare şi mai diferenţiate ale scriitorilor şi oamenilor de teatru, mijloacele de limbaj ale artei plastice sînt, cel mai adesea, judecate mult mai aspru de către publicul privitor. Fără îndoială că posibilităţile de a acţiona în acest domeniu sînt totuşi foarte limitate şi, în plus, lipseşte de multe ori şi necesara disponibilitate activă a publicului faţă de discutarea şi înţelegerea specificului acestui limbaj plastic ca mijloc de comunicare. De multe ori lipseşte, însă, şi grija necesară a artistului pentru conexarea reciprocă a înţelegerii.

Traducere de
AMELIA PAVEL

EDITURA HUMANITAS

Îi anunţăm pe cititorii noştri că Revista „22" se găseşte la vînzare şi în librăriile HUMANITAS

Librării HUMANITAS:

Bucureşti, Cl. Victoriei, 101
Iaşi, str. V. Alecsandri, 8
Timişoara, Bd. Revoluţiei (fosta librărie „Facla")
Sibiu, str. N. Bălcescu, 16
Piteşti, Pasajul Victoriei, 89
Bacău, str. N. Bălcescu, 12

Expoziţii permanente de carte HUMANITAS cu vînzare (la Fondul Plastic):

Arad, str. V. Alecsandri, 1
Alba Iulia, str. Republicii nr. 5 (Biconfort)
Braşov, str. Mureşenilor 1, Bd. Victoriei, 10
Galaţi, str. Domnească, 19

Raioane de carte HUMANITAS:

Arad, str. Lucian Blaga, 2-4 (Anticariat)
Bistriţa, str. M. Eminescu, 4-6 (Aletheia)
Botoşani, str. Primăverii, 10 (Libr. Primăverii)
Craiova, str. Popa Şapcă nr. 4 (Omniscop)
Constanţa, Bd. Tomis 96 (FESINAR)

ANUNŢĂM PE CITITORII DIN ŢARĂ ŞI DIN STRĂINĂTATE

În continuare, revista noastră asigură contractarea unor abonamente avantajoase la sediul redacţiei. Doritorii se pot abona în următoarele condiţii: costul unui abonament ridicat de la sediul redacţiei **(cu posibilitatea păstrării exemplarelor neridicate la timp) este de** 230 de lei pe trimestru **(deci cu o reducere de 24%, în raport cu costul real).**

Abonamentele pot fi expediate şi prin poştă, **dar la costul final se vor adăuga cheltuielile poştale (144 lei). Costul abonamentului vă fi de** 374 lei pe trimestru.

Pentru cadrele didactice, elevii **şi** studenţii din provincie, **costul unui abonament la Revista „22"** pe trei luni **va fi doar** 225 lei **(diferenţa de preţ urmînd a fi suportată de „Institutul pentru Democraţie în Estul Europei" cu sediul la New York). Cei interesaţi sînt rugaţi să expedieze prin mandat poştal suma de** 225 lei **(pe adresa** Revista „22", cont 45103532, BCR, Filiala sector 1, strada Londra nr. 10) **şi o adeverinţă din care să reiasă că sînt profesori, elevi sau studenţi (pe adresa:** Revista „22", Calea Victoriei 120, sector 1 Bucureşti, **pentru** Serviciul de Difuzare). **Expedierea revistei se va face de către redacţie, în costul abonamentului fiind incluse şi cheltuielile de expediţie.**

Cititorii din străinătate se pot abona la Revista „22" depunînd costul abonamentului în contul nr. 47218 16 00030 — BCR, sector 1, str. Londra nr. 10 **(cu specificaţia: pentru Revista „22") sau trimiţînd un cec pe adresa: Revista „22", Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1 Bucureşti, România.** Costul unui abonament pentru zona europeană este de **60 dolari** pe an **(30 dolari** pe 6 luni, **15 dolari** pe trimestru) **sau echivalentul în orice monedă convertibilă (100 DM** anual, **50 DM pentru** 6 luni, **25 DM** trimestrial, **360 franci francezi** anual, **180 franci** pentru 6 luni, **90 franci** trimestrial).

Pentru celelalte continente, preţul unui abonament este de **72 dolari** anual, **36 dolari** pe 6 luni, **18 dolari** trimestrial.

Expedierea revistei se face de către redacţie. În costul abonamentului sînt incluse şi cheltuielile de expediţie.

Redacţia Revistei „22" anunţă că îşi rezervă exclusivitatea pentru difuzarea revistei în străinătate. Orice altă difuzare prin intermediul difuzorilor de presă neautorizaţi de redacţia Revistei „22" este interzisă.

GHIMPII TRANDAFIRULUI

NECULAI CONSTANTIN MUNTEANU

Săptămînă politică liniștită. Liniște relativă.

Numai dinspre Frontul Salvării Naționale se aude zăngănit de arme. La trei săptămîni bune de la alegeri, aripa Mădrogan a dat un comunicat de presă. Acolo se crede sus și tare că FSN „rămîne principala forță politică a României", „singura dispunind de un masiv și stabil suport popular în toate zonele". Autorii comunicatului nu înțeleg „aprecierile unor personalități din interiorul FSN sau apropiate acestuia" cu „referiri la un așa-zis dezastru". A fost o victorie. O victorie a democrației la care Frontul și-a adus o contribuție de primă mărime, glăsuiește tardivul comunicat.

S-au dus vremurile cînd doi dintre emanații revoluției apăreau mînă în mînă cu trandafirul, soarele răsărea pe loc și fetele dezlănțuite de la Apaca agitau portrete pe care se putea citi „curaj, consecvență, competență" și „avem încredere în el". Omul curajului, consecvenței și competenței nu mai are încredere în președintele pentru liniștea noastră. S-a dus și vremea în care „omul pentru liniștea noastră" îl trăgea de mînecă pe „curajosul" care dirija cu competență galeria naționalistă de la Alba Iulia. Degradarea lentă a relațiilor dintre cei doi lideri a început cu o răceală ușoară, care s-a accentuat în vremea puciului de la Moscova, și a atins punctul culminant o dată cu venirea minerilor în septembrie trecut. Considerindu-se de neclintit, cel clintit cu ajutorul ortacilor lui Miron Cosma a spus lucrurilor pe nume. E un conflict între reformiști și conservatori. Reformiștii erau Roman și băieții lui, conservatorii — Iliescu și băieții lui. Pentru că a apărut și partizanatul clientelar.

Au început să se spună cuvinte grele de sensuri. Ion Iliescu e un nomenclaturist, a zis Petre Roman. Cine zice, ăla e, s-a strigat de la Cotroceni, mai adăugindu-se și cîteva complimente la adresa arIviștilor care și-au adus aminte brusc de Punctul 8 de la Timișoara.

Rezultatele alegerilor, considerate de unii feseniști drept o victorie, de alții drept o înfrîngere, apropierea Convenției naționale și perspectivele alegerilor legislative și prezidențiale au întețit lupta. Roman a anunțat clar că, în ceea ce-l privește, Frontul nu va susține candidatura la președinție a unui om legat prea mult de trecutul lui comunist. Între mioarele feseniste a intrat o oarecare panică și în fiecare s-a trezit un miel turbat în căutarea baciului care să strîngă turma și s-o pună la adăpost de vreme rea. Mulți feseniști, mai ales parlamentari simțindu-și viitorul amenințat de imprevizibilul Petre Roman, au dat fuga la Cotroceni, acolo bănuind ei că se află omul pe care pot conta. Pe el și pe cei aflați în spatele lui. Aproape în văzul lumii s-a pus la cale debarcarea lui Petre Roman printr-o convenție extraordinară. Însă Petre Roman le-a dejucat planurile.

Mai mult, liderul Frontului a ieșit în arenă și l-a atacat pe Ion Iliescu în punctul cel mai slab și anume imaginea lui în lume. Care n-a fost niciodată prea bună. Liderul Frontului și-a înmulțit interviurile date presei străine, știind că ele vor fi reproduse de îndată și în țară. În *El País* — Spania, *Journal de Genève* — Elveția, și *Il Giornale* — Italia, Petre Roman a spus tot binele pe care-l gîndește despre Ion Iliescu și despre toți cei aflați în spatele lui. Președintele a chemat minerii în septembrie '91 și asta a fost o lovitură contra democrației și reformelor, dată de forțele vechiului regim. El este un vechi comunist, gîndește și astăzi că ar exista o a treia cale între comunism și democrație. E înconjurat de persoane care au lucrat prea aproape de Ceaușescu. SRI este tributar aceleiași ideologii și acelorași metode ale Securității, intervine în viața politică și manipulează dosare. Amestecîndu-se în politică, în treburile executivului și cu trecutul pe care-l are, președintele Iliescu nu mai poate fi o garanție pentru reformă. Pe scurt, lupul își schimbă părul, dar năravul ba.

Mai mult, în interviuri date în țară, liderul Frontului și-a adus aminte și de venirea minerilor în iunie '90, de Piața Universității, de tratatul cu [illegible]tică și de multe altele. Dacă în toate acestea ați recunoscut temeri exprimate de opoziție, de ziarele independente, de Piața Universității și chiar de dumneavoastră în interminabilele discuții cu prietenii, nu vă mirați. La noi oamenii politici cresc o dată cu țara.

Nici partea adversă n-a stat degeaba. Duelului și acuzațiilor verbale li s-au adăugat acțiuni concrete. Președintele se întîlnește pe față cu senatorii și deputații ostili liderului național. O comisie parlamentară cercetează actele de corupție de pe vremea guvernării Roman, o instituție serioasă, care nu face politică, foșnește dosare, iar recent, cu prilejul zilei sale de naștere, președintele a vorbit despre „manifestările periferice ale obraznicilor și impertinenților care dau din coate", despre lipsa simțului măsurii, care înseamnă lipsa celor șapte ani de acasă. Nici mai mult, nici mai puțin. Președintele a mai primit și ajutorul nu chiar dezinteresat al revistelor *România Mare*, *Europa* și *Spionaj-Contraspionaj* care-i reproșează lui Petre Roman cîte în lună și-n stele, inclusiv trecutul părinților și originea lui etnică. Însă acest ajutor mai mult îl jenează pe președinte și dă apă la moară aripii Roman. E greu să mărșăluiești spre Europa cu propovăduitorii ultranaționalismului, cu susținătorii nomenclaturii și vechii Securități.

Dihonia manipulată de oamenii Frontului pentru dezbinarea opoziției s-a întors ca un bumerang chiar împotriva Frontului.

Deocamdată s-a concretizat în două moțiuni-program și o declarație de principii, foarte alarmantă.

Grupul pentru unitatea FSN atacă la rădăcină și propune importante schimbări de statut care vizează eliminarea lui Petre Roman din postul de lider național. Documentul e sever structurat. În el se simte mintea organizată a unor ideologi de la *Ștefan Gheorghiu*. Reforma și trecerea la economia de piață sînt socotite necesități imperioase. Se afirmă chiar ca obiectiv strategic intrarea țării în Piața Comună. Problema e de ritm și de durerile sociale pe care le impune un ritm prea rapid. Se vorbește intens de protecție și de justiție socială, iar în domeniul agriculturii se militează ferm pentru sprijinirea reformelor de asociere liberă a țăranilor. Idei dragi președintelui Iliescu. De altfel, membrii acestei grupări au și declarat că ei l-ar sprijini pe Ion Iliescu, dacă acesta se va hotărî să candideze la președinție. Ce neliniștește în această „moțiune", datorată unui grup important de parlamentari feseniști, este noutatea sintagmei: „principiile democratismului consecvent". Nu se știe ce înseamnă, dar seamănă oarecum cu „principiile centralismului democratic".

De cealaltă parte, aripa Roman a dat publicității propria moțiune intitulată „Viitorul — azi", cu subtitlul „Un loc pentru fiecare, o țară pentru toți". Un document care pare mai degrabă un exercițiu de retorică și în care sînt amestecate în proporții aproximative revoluția, reforma, drepturile omului, patria, România eternă, procesul comunismului, transparența, credința, ortodoxia, interesele naționale, sindicale, economia și politica, devotamentul față de națiune, reunificarea teritoriilor românești, armata și, aproape deloc, agricultura. Documentul e seducător, dar prea încărcat de abstracțiuni și de poezie.

Între aceste două moțiuni se plasează declarația unui al treilea grup, intitulat „Un viitor pentru România". Semnalul de alarmă pe care-l trage este că „Frontul a atins punctul culminant al crizei", criză de natură politică. Potrivit acestui grup, ieșirea din criză trebuie să se realizeze în jurul unei oferte politice serioase, al unui program credibil și nu al unei personalități. Cu alte cuvinte: dacă e nevoie, s-ar putea și fără Roman și fără Iliescu. Un grup între două scaune.

Bătălia a început și ea se va înteți în zilele următoare. Va cîștiga gruparea care va reuși să aducă în Convenție cît mai mulți aderenți. Toată lumea militează pentru unitatea Frontului. Însă unitatea s-ar putea să se spargă în țăndări și Frontul să se rupă cel puțin în două, dacă între timp nu vor mai apărea și alte tendințe. În joc nu e numai viitorul reformei și al democrației românești. E și o luptă fără milă pentru putere. Pînă la Convenție, s-auzim numai de bine!

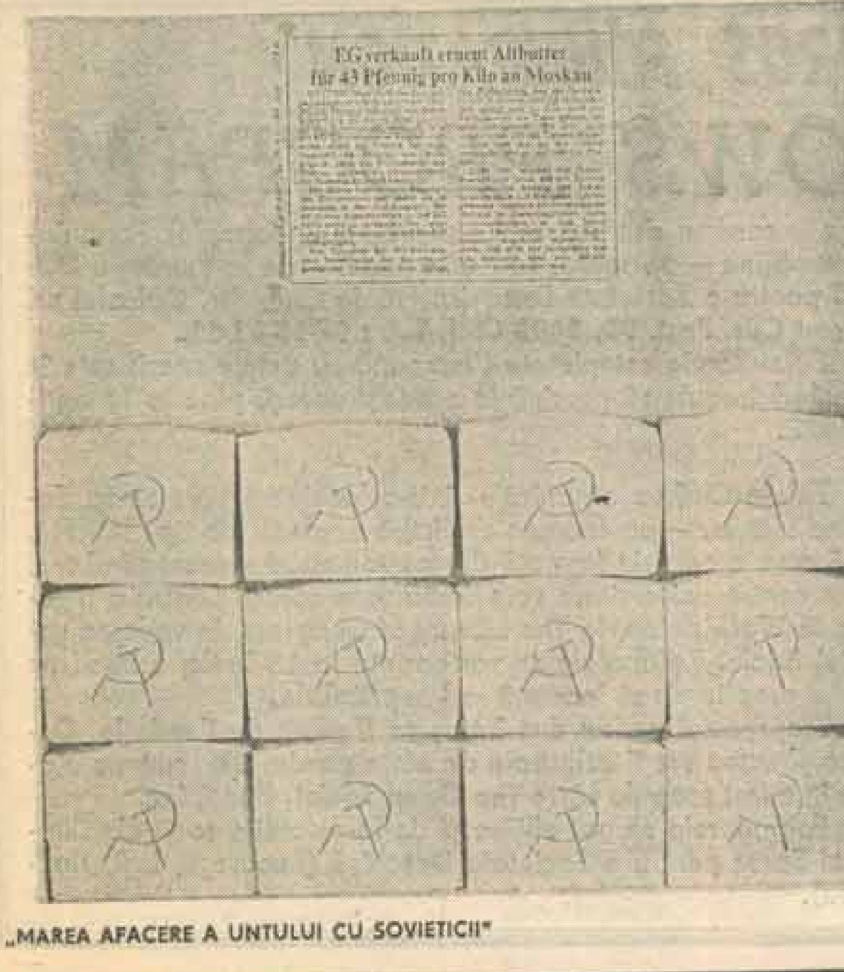

„MAREA AFACERE A UNTULUI CU SOVIETICII"

PREZUMȚIA DE VINOVĂȚIE

HORAȚIU PEPINE

Asupra Frontului Salvării Naționale apasă în orice împrejurare o prezumție de vinovăție. Oricîte dovezi de bună credință a arătat o persoană sau alta legată de Front, toate cîte știm că s-au întîmplat au pus acest partid sub semnul neîncrederii. E amuzant să vezi că și acum, cînd liberalii au intrat în guvern, ziariștii de pildă interesați de ce se întîmplă la departamentul pentru administrația publică pun întrebările cele mai agresive nu domnului Vaida, ci domnului Ursu. Iar un observator acreditat la alegerile locale declara că e interesat direct ca alegerile să fie corecte pentru că este fost deținut politic. Ce a vrut să spună cu asta? Nu e greu să ne dăm seama că în gîndul său doar Frontul putea fi bănuit de fraudă electorală. De aceea declarațiile televizate că s-ar fi produs fraude în favoarea Convenției Democratice au părut de un comic absurd. Nu e deci de mirare că Frontul a dezavuat pe observatorii naționali acreditați la alegeri acuzîndu-i de partizanat politic. În realitate, observatorii n-au făcut nimic care să le demonstreze incorectitudinea, dar au lăsat prin atitudinea lor să se înțeleagă că supraveghează în primul rînd pe cei aflați la putere. Suficient ca noua lege electorală să excludă participarea observatorilor naționali. Luni după-amiază, la Senat a intrat în dezbatere legea alegerilor și mare parte din timp a trecut cu chestiunea observatorilor. Să credem că Frontul\a pregătit de pe acum un plan de falsificare a alegerilor e cu totul neserios. Ce are atunci cu observatorii? FSN-ul nu poate accepta să oficializeze el însuși prezumția de vinovăție. Domnul Voica (senator PNL) a declarat fără ocolișuri că la 20 mai „s-a furat pe rupte" și că acum Opoziția și opinia publică au nevoie de o garanție. La al doilea tur de scrutin al alegerilor locale, Frontul a acreditat o organizație nelegal constituită, discreditind complet activitatea de observare a alegerilor. De aici înainte ne putem aștepta să apară tot soiul de organizații partizane declanșind un veritabil război informațional cu declarații despre fraudele adversarilor. Dacă despre mai vechile vinovății ale Frontului știm destule, în momentul de față nu i se poate reproșa decît un singur lucru, dar poate nu mai puțin grav: acela că a urmărit să compromită ideea de societate civilă.

Și totuși, participarea observatorilor naționali n-a fost respinsă cu totul. Senatorul Momanu (FSN) a fost de acord cu observatorii români, dar nu și cu observatorii străini. De abia aici în cadrul [illegible] jenantă de a fi mereu controlați". Reacția e tipică. Dacă un membru al Guvernului venea să propună ceva, argumentînd că și opinia internațională ne-ar fi favorabilă, dinspre Front răzbăteau protestele cele mai zgomotoase. Ideea condiționărilor externe provoacă de multă vreme o adevărată iritare. Nu întîmplător zvonurile despre creditele uriașe care ne-ar putea veni din te miri ce medii obscure s-au răspîndit cu atîta rapiditate. A fost o reacție la exigențele impuse de Fondul Monetar Internațional. De altfel, cu puțin timp în urmă, cînd s-a discutat la Senat acordul cu FMI, s-a și spus că această instituție urmărește prin mecanismele financiare o subordonare politică. Iar pînă la urmă argumentul scos din recuzita naționalismului ceaușist a ieșit la iveală: amestecul în treburile interne. Și de această dată s-a spus la fel: „pretenția unor observatori de a face aprecieri, de a judeca legile încalcă suveranitatea statului român".

E fără îndoială umilitor să fim permanent tutelați, dar pentru a ieși din această stare de infantilism în raport cu democrațiile occidentale nu e destul să ne supărăm și să trîntim ușile, mai trebuie să și demonstrăm că la noi mecanismele democratice au început să funcționeze corect. Și dacă am apucat să ne compromitem o dată, nu putem demonstra nimic decît printr-o totală transparență. La o întrunire internațională pentru drepturile omului, un reprezentant român ținea să demonstreze că imaginea defavorabilă pe care o are lumea față de situația minorității maghiare din România se datorează în bună măsură faptului că maghiarii au făcut mereu o propagandă bine organizată, pe cînd românii au tăcut din gură. I s-a replicat prompt că românii au tăcut pentru că au, desigur, ceva de ascuns. Acest tip de opinie se extinde la toate aspectele. De aceea insist a spune că doar o totală transparență ne poate reda demnitatea, iar nu izolarea într-o mîndrie provincială.

În definitiv, Frontul nu știe să-și apere propriile interese. Să admitem că noua lege electorală nu va permite participarea observatorilor români și străini. Și să mai acceptăm că va reuși să obțină iarăși o majoritate care să-i permită să formeze guvernul. Suspiciunile vor umbri din nou rezultatul votului. Și dacă Frontul vrea cu adevărat să-și asume mîndria patriotică, atunci va trebui să piardă. Prezumția de vinovăție care planează asupra lui nu îi îngăduie să cîștige decît în condiții de totală transparență.

RADIOGRAFIE PE DREAPTA

GABRIEL IVAN

În România post-comunistă, inflația de partide a fost dublată de lipsa unor veritabile programe politice. Simptomatice pentru această stare de vid programatic sînt și declarațiile unor foarte respectabili politicieni români. Înaintea alegerilor din 20 mai, unul dintre candidații la președinție ne informa că programul său este oarecum secret și că îl putem afla „dacă îl alegem". În atare condiții, la noi nu s-a structurat o ofertă politică. Neputînd să aleagă între mai multe proiecte politice concurente, electoratul își ghidează opțiunile în funcție de o serie de indici conjuncturali induși de prezența publică a unor personalități, de diversiunile propagandistice ale puterii sau, nu în ultimul rînd, de frigul din apartament.

„Victoria" opoziției în alegerile locale nu provine din succesul electoral al unui anumit program de transformare a societății românești. Tot mai mulți dintre cetățenii care la începutul anului 1990 votaseră pentru liniște și continuitate simt că „așa nu se mai poate". Pentru a accepta implicarea și sacrificiul, ei solicită de la politicienii „schimbării" o anumită marjă de certitudine: o imagine asupra viitorului, o tactică și o strategie suficient de clar exprimate și cîteva repere cantitative prin care pot controla eficacitatea proiectului de reformă. Iată o cerere politică încă nesatisfăcută.

Inconsistența programatică se manifestă pe tot spectrul forțelor politice reformatoare. Minunile „anvizajate" de tehnocrații d-lui Roman sau cifrele înșirate de „finanțiștii" d-lui Stolojan nu sînt decît formulele păsărești prin care acești indivizi și-au propus să-și amețească adversarul. Nici discursul politic al opoziției nu conține coordonatele strategice ale acestui proiect civilizator care este trecerea de la totalitarism la democrație. Românul majoritar a rămas republican nu din „stupiditate", ci pentru că, la timpul cuvenit, nici un partid nu a fost capabil să-i prezinte un program de reconstrucție națională bazat pe ideea monarhică. Libertatea sa de opțiune a fost obturată nu doar prin manipularea informației pe canalele de propagandă ale puterii, ci și prin deteriorarea forței de emisie programatică a opoziției. Obligat să aleagă între coroană și cucuvea, între „papionul lui Rațiu" și „gîtul lui Roman" sau între două metode de amputare a unei cozi, electoratul a fost plasat în afara unei situații democratice normale.

Reforma este, mai înainte de orice, un proces social. Ea presupune mobilizarea energiilor grupurilor sociale într-un efort convergent împotriva ordinii comuniste. Șansele de reușită ale oricărui program politic reformator sînt direct proporționale capacității sale de a stimula participarea colectivității. Din această perspectivă, în recenta noastră viață politică de tip democratic, pot fi înregistrate două tendințe: „reforma de cabinet" inițiată de aripa liberală a F.S.N. și „reforma de cafenea" emanată din mediul intelectual al opoziției anticomuniste. Eficacitatea unui program reformator depinde nu atît de valoarea sa intrinsecă, cît de capacitatea promotorilor săi de a provoca implicarea colectivității. (Orice proiect politic este o propunere de acțiune adresată societății: ea trebuie susținută, explicată și negociată pentru a obține implicarea actorilor sociali.) „Reforma de cabinet" și „reforma de cafenea" ignoră demersul eminamente politic care produce înscrierea în proiect. Nereușind să depășească cercul celor care le-au conceput, ele rămîn niște planuri fără finalitate operațională, un simplu exercițiu intelectual.

Eșecurile reformei economice inițiate de guvernele F.S.N. provin și din ceea ce, cu un termen mai puțin academic, am putea numi „îngîmfare tehnocratică". Această atitudine transpare din tipul de discurs (un limbaj înțesat de termeni ininteligibili pentru omul comun prin care se vizează conservarea monopolului informației și a privilegiului elaborării politicilor economice); în tipul de raportare față de ceilalți (ignorarea opiniei opoziției, sindicatelor, presei etc. și refuzul relației de parteneriat cu cei care sînt, în fapt, adevărații agenți ai reformei). Perpetuarea stereotipurilor de gîndire ale castei bolșevice sub masca tehnocrației a condus la un program de reformă care funcționează doar pe hîrtie și a indus efecte devastatoare pentru situația economică a țării.

Eficacitatea politică a opoziției depinde de capacitatea ei de inserție în social. Programele partidelor democratice nu reprezintă încă niște traiectorii ale evoluției societății românești. În acest caz, obturarea relației dintre social și politic se datorează în foarte mare măsură operațiunilor de diversiune executate de mijloacele de influență ale puterii conservatoare (televiziunea, presa fesenо-naționalistă și/sau aparatul de dezinformare al Securității). Rezultatele pozitive obținute de Convenția Democratică în alegerile locale nu indică o creștere a forței de penetrație a mesajului opoziției în direcția păturilor mai puțin instruite, dar majoritare ale populației, ci, mai degrabă, scăderea forței de impact a temelor propagandistice ale puterii (pericolul maghiar, vînzarea țării etc.).

Opoziția democratică nu încetează să-și cultive într-o manieră cînd narcisiacă, cînd masochistă cercul propriilor aderenți. Ea întîrzie să se transforme dintr-o elită (structurată preponderent cultural) într-un grup politic deschis spre exterior care încearcă prin difuzare și negociere să impună liniile de forță ale actualei evoluții sociale. Alfabetizarea, răspîndirea mass-media și ideologia egalitară exersată de-a lungul perioadei comuniste au produs modificarea raportului dintre personalități și masse care caracteriza viața politică înainte de 1947. Acreditarea unei elite în plan social presupune acum existența unei relații de comprehensiune. Respectul și adeziunea implică înțelegerea. Dacă va depăși decalajul între un evident potențial doctrinar și o capacitate scăzută de expresivitate socială, opoziția se va transforma dintr-un cerc de discuții într-o forță apță să controleze schimbarea. Orizontul de percepție al românilor pare deschis spre o propunere fermă, coerentă și exactă dinspre partea dreaptă a spectrului politic. Pînă cînd Convenția pentru instaurarea democrației va fi capabilă să pătrundă în acest orizont, electoratul nu poate fi bănuit de tot felul de tare morale și intelectuale; doar poate de o excesivă prudență.

BUCUREȘTIULUI — UN HIPODROM MODERN!

Toate marile capitale ale lumii au cel puțin un hipodrom de seamă. Și Bucureștiul s-a aliniat cîndva acestui act de elevație instituțională urbană, în Capitala noastră existînd două cîmpuri de curse (trap și galop), dispărute în mod tragic în 1947, cînd autoritățile comuniste au confiscat cu brutalitatea caracteristică toate terenurile aferente ale acestora, distrugînd totodată minunatele și nenumăratele grajduri care le deserveau. Cai pur-sînge (galop) și trăpași de valoare au fost furați unul după altul, iar activul Jockey Clubului a fost confiscat în mod abuziv, inclusiv sediul din str. Episcopiei nr. 9. Jockey Clubului Român i se datorează inițiativa, conceperea și construirea fostelor hipodromuri, cel de galop, de la Băneasa (copie reușită a celebrului Longchamp, de la Paris), trăind zile festive de neuitat și corespunzînd parametrilor internaționali ceruți de o atare instalație.

Pentru a se relua o activitate hipică normală în România, în consens cu toate țările europene civilizate, considerăm că este de maximă urgență construirea unui hipodrom la București, cu atît mai mult cu cît banii pentru finanțarea acestuia există. Iar investiția aceasta ar rezolva, pe termen lung, problema multor locuri de muncă.

Hipodromul va trebui conceput ca un ansamblu complex, deopotrivă pentru alergări de galop și de trap, vast, cu tribune și grajduri corespunzătoare standardelor actuale, totul croit dintru început la cote maxime spre a nu fi depășit de trecerea anilor.

În această direcție, rugăm Ministerul Agriculturii, Primăria Municipiului București, Uniunea Arhitecților din România, ca și Primăria comunei Mogoșoaia să ia în considerare — cînd vor avea favorabil — importanța și amploarea deosebite ale unui asemenea proiect și să nu se mulțumească cu jumătăți de măsură, adică cu o variantă de hipodrom incompletă (numai pentru cursele de trap, de ex.), pe un spațiu mic, limitat, fără posibilități de extindere. Dacă se aprobă scoaterea din circuitul agricol a unei anumite suprafețe de pămînt, se cuvine ca aceasta să rezolve definitiv dezideratul dotării Capitalei cu un hipodrom modern, pe deplin funcțional, în pas cu cuceririle tehnicii de vîrf, aplicate în lume în situații similare.

Jockey Clubul Român, societate centenară, dorește să contribuie la traducerea în fapt a unui asemenea proiect spre a dovedi, și pe această cale, că România se aliniază bunurilor lumii civilizate.

Președintele Jockey Clubului Român,
MANOLE FILITTI

THE LIBRARY OF CONGRESS — SOROS FOUNDATION
1992 VISITING FELLOWS PROGRAM

Fundația Soros pentru o Societate Deschisă, Filiala Cluj vă invită să concurați pentru obținerea unora dintre **bursele de vizitator** oferite în cadrul programului comun inițiat de biblioteca **The Library of Congress** din Washington împreună cu **The Open Society Fund, Inc.** din New York. Se oferă anual cîte 12 burse pentru cetățeni din acele țări postcomuniste, în care funcționează Fundații Soros.

Bursierii vizitatori vor fi primiți pe timp de trei luni în cea mai mare bibliotecă americană pentru a-i cunoaște structura și funcționarea și pentru a se familiariza cu rolul pe care-l poate avea o bibliotecă importantă într-o societate democratică. Stagiul va contribui la pregătirea participanților ca promotori ai dezvoltării bibliotecilor noastre, centre puternice de informare a publicului.

Stagiul de la Library of Congress va începe cu o lună de orientare generală în problemele bibliotecii și va continua cu două luni de practică intensivă într-un domeniu mai restrîns, stabilit în funcție de profilul bursierului: achiziții, colecții, automatizare, catalogare, clasificare, probleme de copyright etc.

Pot participa la concurs în primul rînd bibliotecari, dar și alte persoane interesate. Cetățenii români care doresc să participe la concurs sînt rugați să completeze un formular. Formularul se obține — personal, sau prin poștă — de la **Fundația SOROS pentru o Societate Deschisă Filiala Cluj, Str. Galaxiei nr. 1A sau Căs. Poșt. 73, 3400 Cluj, Tel.: 95-15 01 63.**

Formularele completate (împreună cu actele specificate în formular) trebuie să parvină la aceeași adresă pînă la 15 aprilie 1992.

Filiala Cluj va organiza — într-o localitate care se va desemna ulterior — un examen de limbă engleză (de tip TOEFL), după care o comisie formată din personalități reprezentînd mai multe centre universitare va selecta zece cereri, pentru a fi trimise la Washington, la The Library of Congress, în vederea selecției finale. Rezultatele se vor anunța la **15 iunie,** urmînd ca stagiul propriu-zis să înceapă la **1 septembrie.**

Transportul aerian dus-întors va fi plătit de Fundație. Cazarea și masa vor fi asigurate de către gazde, din sumele alocate în acest scop de către The Open Society Fund, Inc.

Formularele se pot obține și de la celelalte sedii ale Fundației Soros pentru o Societate Deschisă (București, Iași, Timișoara).

C.I.S. — CENTRUL INDEPENDENT DE STUDII SOCIALE ŞI SONDAJE

ALEGERILE LOCALE ÎN RETROSPECTIVĂ (II)

Memento : Sondajul post-electoral s-a efectuat între 15 şi 20 februarie a.c. pe un eşantion naţional de 1 231 persoane cu drept de vot, domiciliate în 30 de localităţi urbane şi 29 rurale din 33 de judeţe, plus Bucureşti.

PAVEL CĂMPEANU

REZULTATELE

Tema rezultatelor a fost abordată în sondaj din trei unghiuri : **notorietatea** lor după circa o săptămînă, sentimentele de **satisfacţie-insatisfacţie** pe care ele le-au produs şi **urmările** la care alegătorii se aşteaptă după instalarea noilor administraţii locale.

Lentoarea şi lipsa de transparenţă a Comisiei Electorale Centrale se regăsesc şi la scară locală. La 6—10 zile după primul tur de scrutin numai cu puţin peste o treime dintre intervievaţi cunoşteau numele candidatului ales în funcţia de primar, 55% cunoşteau cel puţin numele unuia dintre consilieri şi cam tot atîţia ştiau care formaţiune obţinuse în localitatea lor cel mai mare număr de voturi. Al doilea tur de scrutin s-a ţinut în prea puţine circumscripţii pentru a putea explica amploarea acestui deficit de informaţie. Sintem, prin urmare, oarecum obligaţi să ne explicăm acest deficit fie prin carenţe de informare, fie printr-un interes scăzut al electoratului, fie prin ambele.

În măsura cunoaşterii lor, rezultatele alegerilor au fost apreciate ca satisfăcătoare de 41% dintre cei consultaţi, ca nesatisfăcătoare de 26%, 31% nefiind nici satisfăcuţi, nici nesatisfăcuţi (subliniez că întrebarea a fost pusă atît celor care au votat, cît şi celor care s-au abţinut). S-ar putea crede că acest sentiment este condiţionat de victoria sau înfrîngerea candidaţilor pentru care a votat fiecare alegător. Din acest punct de vedere motivele de satisfacţie par însă mai curînd precare : numai 24% dintre intervievaţi declară că au votat pentru primarul care a fost ales şi doar 17% pentru consilieri.

În ceea ce priveşte urmările, sondajul a căutat să afle ceva despre felul în care electoratul vede conexiunea dintre schimbarea administraţiilor locale şi eventuala schimbare a condiţiilor de viaţă din respectivele localităţi. Viziunea de ansamblu reprezintă o mixtură de optimism moderat şi de nesiguranţă. O treime dintre cei întrebaţi speră că sub oblăduirea noii administraţii aceste condiţii se vor îmbunătăţi, 13% se aşteaptă, dimpotrivă, ca degradarea lor să continue, 30% nu contează pe schimbări semnificative, iar 34% se abţin de la orice pronostic.

CORECTITUDINEA · TRADIŢII

Sentimentul de satisfacţie-insatisfacţie al electoratului faţă de aceste alegeri putea avea doi referenţiali : **rezultatele** — cine şi în numele cui a fost ales, sau **felul cum aceste rezultate au fost obţinute**, pe căi mai curînd corecte ori mai curînd incorecte. Imaginea pe care electoratul nostru şi-o poate face cu privire la acest din urmă aspect este profund condiţionată de circumstanţele istorice. Imensa majoritate a alegătorilor din România nu are în materie electorală decît experienţa alegerilor ostentativ mistificate de tip stalinist. Toate ţările est-europene au trecut prin această lungă experienţă. Dar, spre deosebire de unele dintre acestea, în România practici ale fraudei electorale au existat şi înaintea celui de al doilea război mondial. Iată, pentru ilustrare, două exemple culese de la cele două extremităţi ale anilor '30. Primul, de la începutul deceniului, consemnat în jurnalul lui Gafencu : „În alegeri libere partidul (N.B. : Naţional Ţărănesc) ar fi putut obţine jumătate din voturile ţării. Alegerile guvernului Iorga au dovedit de altfel că, în ciuda unor intense măsuri de falsificare a votului, Partidul Naţional Ţărănesc a reuşit să scoată mai mulţi deputaţi decît oricare alt partid" (Grigore Gafencu, **Însemnări politice**, Ed. Humanitas, 1991, p. 185). Al doilea, citat din jurnalul lui Armand Călinescu. La data de 25 ianuarie 1938 el reproduce documentul prezentat regelui Carol II, cuprinzînd măsurile prin care monarhia constituţională pregătea abolirea Constituţiei. Capitolul întitulat „Planul electoral" cuprindea între altele următoarele : „3. Demonstraţii de forţă, jandarmerie, concentrare, înzestrare (aparte armata nu are nevoie de somaţii)". După opt zile, la 2 februarie, este relatată discuţia avută în acea zi cu regele : „Întreb dacă putem face uz de arme. Regele răspunde da. Adaugă să uzăm şi de gaze şi spune : «Asta nu înseamnă ca să nu faceţi uz de arme»" (Armand Călinescu, **Însemnări politice**, aceeaşi editură, pp. 363 şi 373). Deprinderea electoratului nostru cu alegeri efectiv libere şi corecte reprezintă nu atît întoarcerea la tradiţiile electorale pre-staliniste, cît întemeierea unei noi tradiţii. Fără aceasta, şansa noastră de a instaura o democraţie autentică s-ar pierde din nou în retorica juridică şi politică.

CORECTITUDINEA — FEBRUARIE '92

Desfăşurarea alegerilor locale din februarie 1992 a fost presărată cu numeroase incidente. Unele dintre acestea, raportate de observatori, cum ar fi pene concomitente de lumină electrică la diverse secţii de votare, evocă, prin coerenţa lor, posibile strategii ale distorsiunii. Covîrşitor a fost însă respectul regulilor, chiar dacă frecvent afectat de inexperienţa comună a organizatorilor şi alegătorilor. Includ tema corectitudinii în sondaj, noi nu ştiam cum vor decurge alegerile din acest punct de vedere. Ştiam în schimb că „în afara unor sporadice excepţii, politologii se concentrează asupra prezumtivelor alegeri libere şi competitive în timp ce le ignoră cu dispreţ pe cele în care candidatul cîştigă 99% din voturi" (Guy Hermet, **State-Controlled Elections : A Framework**).

Tendinţa spre acest gen de distorsiune, care părea să se menţină în mai 1990, nu s-a mai făcut simţită în februarie 1992. Iregularităţile şi chiar tentativele de fraudă nu au putut să disimuleze, ci cel mult să diminueze schimbările substanţiale intervenite în orientarea electoratului. Corectitudinea fundamentală a alegerilor locale a fost recunoscută de mai toţi factorii politici. Iar după cum arată sondajul, ea a fost în linii mari confirmată şi de electorat.

Scopul urmărit era acela de a detecta prezenţa sau absenţa unor procedee posibile de denaturare a rezultatelor. Cel mai grav dintre acestea este totodată şi cel mai brutal : trecerea de la manipularea la intimidarea alegătorilor. Astfel a fost introdusă întrebarea : „A încercat cineva, în mod direct sau indirect, să vă oblige să votaţi într-un anumit fel ?". Au răspuns „Da" 7% şi „Nu" 92%. Disproporţia face inutil orice comentariu.

Mai departe, intervievaţii au fost solicitaţi să compare organizarea alegerilor locale din februarie '92 cu organizarea referendumului din decembrie '91. Referendumul a fost organizat mai bine după 5%, alegerile locale au fost organizate mai bine după 30%, 37% nu fac vreo diferenţă între cele două episoade. Două întrebări s-au referit la posibile incidente în ziua alegerilor. Declară că au avut loc incidente în localităţile lor 1% dintre subiecţi, incidente în secţiile de votare fiind semnalate de 2% — ambele procente se situează sub limita semnificaţiei statistice. Nerespectarea secretului votului este acuzată de 4%, iar funcţionarea necorespunzătoare a birourilor de votare de 7%. Dintr-un punct de vedere mai general, data aleasă pentru ţinerea alegerilor locale a fost considerată nepotrivită doar de 11% dintre subiecţi. În sfîrşit, la întrebarea care solicita o evaluare generală asupra corectitudinii-incorectitudinii alegerilor locale, 62% apreciază că acestea au fost cinstite, 9% că au fost necinstite, iar 23% se abţin de la orice evaluare de acest fel.

În contrast cu atmosfera de suspiciune de care campania electorală nu a dus lipsă, electoratul pare în majoritatea lui mai satisfăcut de felul cum s-au desfăşurat alegerile decît de rezultatele lor imediate. Este o inegalitate care pledează atît în favoarea democraţiei, cît şi a maturităţii politice a electoratului. Poate că cea mai semnificativă sub acest aspect este reacţia la întrebarea : „Felul cum au decurs alegerile locale vă îndeamnă mai curînd să participaţi sau să nu participaţi la viitoarele alegeri parlamentare?". Răspunsurile : să particip — 85%, să nu particip — 3%, nu ştiu — 12%. Pentru majoritatea electoratului, mai presus de imperfecţiunile lor şi chiar de unele dintre rezultatele lor imediate, alegerile locale din februarie 1992 par să fie percepute ca un moment benefic al tranziţiei societăţii noastre spre democraţie. În măsura în care este cu adevărat reprezentativ, eşantionul nostru îndeplineşte, prin aceste răspunsuri, rolul celui mai omniprezent observator.

HOTĂRÎREA

Hotărîrea de a vota sau de a nu vota, precum şi aceea de a vota pentru anumiţi candidaţi şi anumite formaţiuni împotriva altor candidaţi şi altor formaţiuni, reprezintă momentul-cheie al integrării cetăţeanului în procesul electoral. În regimurile democratice, principalul mediator direct al acestei integrări este ansamblul partidelor politice. Diferenţierea modalităţilor de integrare face ca o campanie electorală să nu îi pună pe toţi alegătorii în situaţia de a hotărî dacă, şi mai ales cu cine să voteze. O astfel de hotărîre se cere luată de către cetăţenii care nu participă la viaţa politică decît ca alegători — dar nu şi de către cei care sînt aderenţi ai unuia sau altuia dintre partidele în competiţie. Hotărîrea acestora din urmă nu decurge din campania electorală, ci o precede. Actul aderiunii la un partid implică hotărîrea de a sprijini acest partid în toate împrejurările. Această hotărîre politică generală face hotărîrea electorală specifică nu numai inutilă, dar şi inadmisibilă. Integrarea electorală a cetăţeanului este cuprinsă în integrarea sa politică.

În societăţile unde afilierile de partid sînt răspîndite şi stabile, configuraţia electoratului o reproduce în bună parte pe cea a spectrului politic. Mulţi specialişti occidentali desemnează fenomenul cu ajutorul conceptului de **„membership crystallization"**, construit prin analogie cu cel de „status crystallization" (Ulf Himmelstrand, **A Theoretical and Empirical Approach to Depoliticization and Political Involvement**, Chr. Michelsen Institute, Bergen 1962). Astfel de cristalizări nu au avut timpul să se producă în ţările unde, ca şi la noi, sisteme politice pluraliste se află de-abia într-o fază de emergenţă. Înainte de a fi un fenomen politic, destructurarea este însă un fenomen social. Fluiditatea diferenţierilor sociale nu stimulează stabilitatea diferenţierilor politice. O situaţie oarecum asemănătoare pare să se fi ivit în Spania acum 7—8 ani cînd, remarca o echipă de analişti, „pe măsură ce apartenenţele sociale se dărîmă, îndeosebi printre tineri, inadecvarea sau irelevanţa partidelor contemporane în raport cu noile probleme îngreunează identificarea oamenilor cu ele". Căci „sistemele europene de partide reflectă interesele generaţiilor trecute ; aceste sisteme s-au congelat în actualele lor structuri cu cel puţin o jumătate de secol în urmă şi nu mai reflectă interesele sau liniile de clivaj (delimitările) prezente. Drept urmare, ele sînt lipsite de atractivitate pentru alegătorii tineri sau post-materialişti de orice vîrstă" (**Volatile Parties and Stable Voters in Spain**. Samuel H. Barnes, Peter McDonough and Antonio Lopez Pina, comunicare prezentată la Congresul mondial al Asociaţiei Internaţionale de Ştiinţe Politice, Paris 1985). Simptomele ne sînt bine cunoscute: fluiditatea structurilor sociale, senectutea politică a partidelor tradiţionale şi deruta alegătorilor, mai ales tineri, generează laolaltă nebulozitatea care acoperă peisajul nostru politic. Aderiunile formale la partide politice sînt rarisime, iar instabilitatea electoratului este nu numai evidentă, ci şi — deocamdată — dezirabilă.

În aceste circumstanţe, alegerile locale au pus imensa majoritate a electoratului în situaţia de a lua o hotărîre asociată, cel mai des, unei reexaminări critice a hotărîrilor electorale anterioare. Pe măsură ce sporeşte labilitatea electoratului, scade predictibilitatea opţiunilor lui şi creşte, prin urmare, gradul de incertitudine al prognozelor electorale. Acţiunea mecanismelor care reglează hotărîrea asupra comportamentului electoral este, în atare condiţii, greu de anticipat. Mult mai relevantă poate fi investigarea acţiunii acestor mecanisme **ex-post**, mai cu seamă atunci cînd acest **ex-post** este totodată şi **ex-ante**, în raport cu viitoarele alegeri parlamentare. Drept urmare, sondajul nostru a încercat îndată după 9 februarie 1992 să afle cîte ceva despre felul cum au acţionat cu acest prilej mecanismele deciziei electorale individuale. Actul deciziei a fost abordat din cîteva unghiuri : **momentul adoptării, factorii de influenţă, gradul de coeziune-dispersie a comportamentului electoral în micro-grupul familial, motivaţiile hotărîrii.**

MOMENTUL

Hotărîrea de a vota ori nu, sau de a vota pentru anumiţi candidaţi (anumite formaţiuni), a fost luată de marea majoritate a subiecţilor — este ceea ce declară peste 80% dintre ei — înainte de 9 februarie. Proporţia celor care s-au hotărît chiar în ziua aceea (deci în ultima clipă) este totuşi demnă de a fi luată în considerare : peste 10%. Pe de o parte, decizia tîrzie ar putea reprezenta o expresie a indeciziei — şi deci a improvizaţiei ; pe de altă parte, anvergura deciziei de ultimă clipă invită formaţiunile aflate în competiţie să-şi desfăşoare campania pînă la cel din urmă moment permis de lege. Mai trebuie adăugat că aproape 7% dintre cei intervievaţi nu consideră a fi luat o hotărîre propriu-zisă în această privinţă. Acţiunea lor, indiferent de sens, pare a nu fi fost deliberată.

INFLUENŢE

Sondajul din februarie poate fi comparat cu cel din ianuarie 1992 care, întrebîndu-i pe subiecţi din ce surse îşi procură informaţiile asupra campaniei electorale, a atins şi ei această temă. Întrebarea din februarie a fost mai directă, cerîndu-le să precizeze care dintre aceste surse de informare le-a influenţat mai puternic decizia lor finală. Cele două sondaje au dus astfel la construirea a două ierarhii — una a **surselor de informare** şi cealaltă a **surselor de influenţă**, prima anterioară, a doua ulterioară alegerilor. Rezultatul comparaţiei : cele două ierarhii sînt preponderent similare. Indicată de aproape 50% dintre subiecţi, comunicarea interpersonală — cu familia, prietenii, colegii — domină categoric atît ca sursă de informare, cît şi ca sursă de influenţă. Cu un procentaj de peste două ori mai mic, Televiziunea deţine poziţia a doua în ambele ierarhii, urmată de presă şi radio, în această ordine. Acţiunile electorale specifice : adunări, întîlniri etc., deţin în ambele sondaje ultimul rang, cu acelaşi procentaj infim de 4%.

Informaţia electorală oferită de circuitele publice ale comunicării este convertită în influenţă politică îndeosebi prin medierea circuitelor private. Acest „passo doble" are o asemănare izbitoare cu faimosul model al comunicării în două trepte — **The Two-Step Flow of Communication** — elaborat în anii '50 de Paul F. Lazarsfeld şi Elihu Katz. Temă de meditaţie pentru strategiile electorale : cum pot ele izbuti să se folosească de acest puternic mediator ?

MICROGRUPUL

Sondajul a pornit de la presupunerea că microgrupul investit cu potenţialul maxim de influenţă este familia nucleară (nucleul familial). Tema : a determina măsura în care coeziunea existenţială şi culturală a acestui microgrup se converteşte — sau nu — în coeziune a comportamentului electoral. Efectuat în ianuarie, în legătură cu referendumul, şi reluat în februarie, în legătură cu alegerile locale, testul ajunge la aproape aceleaşi rezultate : tendinţa familiei spre un comportament electoral omogen — peste 50%, este mult mai pronunţat decît tendinţa spre un comportament electoral neomogen — 14%. Aşa cum s-a văzut, tema alegerilor nu a lipsit de pe agenda discuţiilor de familie : totuşi, o cincime dintre intervievaţi nu ştiu în ce fel au votat ceilalţi membri ai familiei lor. Potrivit datelor din ambele luni, familia pare să fie cel mai activ omogenizator al comportamentului electoral.

MOTIVAŢII

În relatarea anterioară descriam motivaţiile abţinerii de la vot. În acelaşi plan, sondajul a explorat însă şi un alt orizont : motivaţia **politică** a orientării votului exprimat. Alternativele luate în considerare s-au referit la :

1. obiectul prioritar al votului — formaţiuni sau candidaţi ?

2. sensul prioritar al votului — pentru sau contra anumitor candidaţi sau formaţiuni ?

Răspunsurile arată că în alegerile din februarie nu s-a conturat un obiect prioritar al votului, atractivitatea candidaţilor şi a formaţiunilor s-a manifestat cu forţă egală. În schimb, sensul votului a fost covîrşitor pozitiv : 80% dintre subiecţi au votat cu scopul de a susţine alegerea candidaţilor preferaţi şi numai 6% cu scopul de a împiedica alegerea unor candidaţi indezirabili. Electoratul pare mult mai înclinat spre un spirit de partizanat decît spre un spirit de adversitate. Conformîndu-se acestei înclinaţii, strategiile electorale ar trebui să se ocupe sensibil mai puţin de combaterea adversarilor decît de susţinerea propriilor candidaţi.

•

Atît prin modul de desfăşurare cît şi prin rezultate, alegerile locale din februarie 1992 pot fi apreciate ca o contribuţie însemnată la democratizarea societăţii noastre, la îmbunătăţirea imaginii României în Occident. Ce şanse sînt pentru ca runda următoare — cea a alegerilor legislative — să ducă mai departe, sau să compromită acest progres ?

Despre aceasta într-o relatare viitoare.

„PRO-DEMOCRAȚIA" ȘI PROCESUL ELECTORAL

SORIN FAUR

„Cum ajutăm procesul electoral în România ?" s-a intitulat masa rotundă organizată sîmbătă, 7 martie, de Asociația „Pro-Democrația", organizație ce începe să se contureze ca un veritabil laborator de dezvoltare a programelor de educație civică, de stimulare a participării civice a cetățenilor, în pelerajul divers și încert de multe ori al sutelor, miilor de inițiative ce populează viața publică românească după decembrie 1989. Legea electorală, campania electorală, organizarea și administrarea alegerilor au fost cele trei teme dezbătute sîmbăta trecută de diferitele personalități care au răspuns invitației „Pro-Democrației", nuanțînd și clarificînd aproape toate aspectele mecanismului electoral, date fiind atît experiențele acumulate pe parcursul alegerilor generale de la 20 mai 1990 și al celor de-abia finalizate, precum și datele pe care le oferă actualul proiect de lege pentru alegerile generale.

Pe baza observațiilor celor 6 141 de voluntari implicați în supravegherea alegerilor locale, „Pro-Democrația" a întocmit două rapoarte asupra desfășurării celor două tururi de scrutin (9 și 23 februarie 1992), punîndu-le la dispoziția participanților la dezbateri.

Ion Fiesariu, expert guvernamental la Departamentul pentru Administrația Publică Locală, a deschis seria luărilor de cuvînt cu referiri de amănunt la elaborarea legii electorale, trecînd în revistă bazele de la care s-a plecat în elaborarea legii pentru alegerile locale și generale, a ridicat problema — des readusă în discuție pe întreaga desfășurare a lucrărilor — a necesității unei noi legi a partidelor politice. În absența domnului Ionel Ardeleanu, președintele Comisiei pentru Administrația Centrală și Locală, Amenajarea Teritoriului și Urbanism, același Ion Fiesariu a făcut cîteva referiri la dezbaterile din parlament asupra legii electorale. Ion Iorgescu, din partea Comisiei Electorale Centrale, s-a referit la atribuțiile acesteia, în conformitate cu prevederile legii, precizînd, între altele, că, pînă la o nouă împărțire teritorial-administrativă, Sectorul Agricol Ilfov are statut de județ, iar modul de desfășurare a celor două tururi de scrutin nu a încălcat nici o prevedere legală în acest sens. Domnul Marian Tata, președintele „Pro-Democrației", a adus în discuție deficiențele legii în ce privește constituirea comisiilor electorale, a insistat asupra imposibilității unui control în procesul de tipărire a buletinelor, a propus afișarea contestațiilor, la vedere, în perimetrul secțiilor de votare. Domnul Sergiu Cunescu, președintele PSDR, a făcut unele referiri la necesitatea modificării, în formă și în fond, a legii pentru alegerile generale, văzînd ca prioritară, pentru agenda Parlamentului, Legea organizării și funcționării partidelor politice. La capitolul privind interpretarea legii de către comisiile electorale, diferențe de interpretare a legii electorale de la o circumscripție la alta, precum și cei referitor la problemele ivite în interpretarea celor două legi electorale de pînă acum, doamna Manuela Stefănescu, din partea L.A.D.O., a amintit prezența ilegală a personalului auxiliar autorizat de primării să supravegheze votarea, implicîndu-se în procesul electoral, și a propus ca în viitoarea lege să se specifice inclusiv tipul de spații ce vor putea fi amenajate pentru secțiile de vot. Domnul Ivan Truter, vicepreședintele MER, nu crede că proiectatele cărți de alegător vor putea fi tipărite în timp util pentru a rezolva neajunsurile ce decurg din întocmirea și reactualizarea permanentă a listelor de alegători. Domnul Vartan Arachelian a readus în atenție două dintre lacunele legii — votul militarilor și al studenților — a căror participare la vot, în opinia sa, a fost „neutralizată". Vartan Arachelian a propus, între altele, ca în viitoarea lege electorală rolul observatorilor să fie extins și în perioada campaniei : reprezentantul SOTI a mai precizat că ar trebui să se țină cont de dorința basarabenilor de a participa la vot, alături de toți ceilalți cetățeni ai României. Gheorghe Diaconescu, consilier juridic în Ministerul Apărării Naționale, mandatat de ministrul apărării, a propus ca, pe viitor, militarii în termen, elevii și studenții școlilor militare să voteze prin corespondență, așa cum se practică în SUA și Marea Britanie, precizînd și poziția Ministerului Apărării în privința campaniei electorale în unitățile militare. Domnul Diaconescu a cerut interzicerea propagandei politice în unități, după modelul Franței, Ungariei, Bulgariei, SUA, Italiei. Charles Lasham, șeful comisiei electorale a consiliului orașului Liverpool, a afirmat că în Marea Britanie, militarii votează prin procură, iar ca detaliu suplimentar, domnul Lasham a adăugat că, în timpul războiului din Golf, militarii americani au putut vota prin fax. Domnia sa a apreciat punctul de vedere al militarilor români, dar a ținut să sublinieze că, în România, sistemele de comunicații, inclusiv poșta, nu pot asigura rapiditatea necesară unei sistematizări a datelor în timp util. Oaspetele englez a sugerat înființarea unei organizații de tipul Comisiei Electorale Centrale, avînd însă o funcționare permanentă și un buget delimitat legal : activitatea acestei comisii cu statut permanent s-ar orienta spre alcătuirea/actualizarea listelor de alegători, popularizarea normelor legale ale procesului electoral, instruirea membrilor comisiilor electorale. Dinu Patriciu, membru în Comitetul Director al Partidului Liberal, a remarcat că prevederile proiectului Legii electorale reprezintă „un cadru ambiguu" cînd vreme lipsește o nouă organizare teritorial-administrativă.

Al doilea subiect, campania electorală, s-a concentrat pe două aspecte, la fel de importante : finanțarea campaniei electorale de la buget, cantitatea și calitatea informației electorale. Domnul Aurel Bercea, din partea Ministerului Finanțelor, a punctat cadrul legal în virtutea căruia s-au alocat pînă acum fondurile pentru campania electorală. Pentru alegerile generale, se preconizează a se aloca de la bugetul statului aproximativ 153 milioane lei. Redactorul șef al revistei „Expres Magazin", Ion Cristoiu, referindu-se la practicile diversioniste ale puterii, în tentativa evidentă de a manevra conștiințele, fenomen contracarat cu mai multă sau mai puțină stîngăcie de jurnaliști, recunoaște rolul gazetarului în formarea unui cetățean matur din punct de vedere politic. N-au fost trecute cu vederea nici manevrele diversioniste ale televiziunii, răspunzătoare, în bună măsură, pentru ascensiunea extremismelor naționaliste. Iată și cîteva propuneri ale d-lui Ion Cristoiu : adoptarea unei legi a presei, în condițiile în care, în viitorul imediat, există riscul declanșării unei puternice campanii de dezinformare : stabilirea unui cod de conduită a presei în campania pentru alegerile generale ; depășirea cadrului artificial al emisiunilor „Studioului Electoral" prin confruntări directe ale candidaților cu ziariști independenți. Cornel Nistorescu, directorul „Expres"-ului, s-a pronunțat pentru „o transparență totală, reglementată prin lege, în ce privește fondurile de care vor beneficia partidele în campania electorală, inclusiv cele provenite din donații. Tot Cornel Nistorescu a propus „Pro-Democrației" o monitorizare a presei în campania pentru alegerile viitoare. Doina Bârcă, editorul „Cotidianului", a propus Televiziunii preluarea unor editoriale din presa scrisă, în afara spațiului afectat studioului electoral. După ce domnul Vartan Arachelian a criticat Televiziunea, care „subminează valorile democratice", reprezentantul acestei instituții, Marin Stănescu, redactor șef adjunct la redacția emisiunilor sociale a precizat că spațiul de care au beneficiat candidații în cursa electorală în România este cel mai generos în comparație cu timpul cedat de televiziunile din celelalte țări foste socialiste pentru campaniile electorale. Redactorul Televiziunii a arătat că partidele au fost acelea care au cerut ca studioul electoral să se destășoare în formula deja binecunoscută și pe drept criticată.

Organizarea și administrarea alegerilor, ultimul punct al discuțiilor, a privit, pe de o parte, rolul primăriilor în pregătirea alegerilor precum și atribuțiile comisiilor electorale și birourilor secțiilor de votare. A fost un prilej pentru ca „Pro-Democrația", L.A.D.O., precum și membri ai comisiilor de circumscripții să dea măsura experienței acumulate, să clarifice, să dea sugestii de remediere a neajunsurilor întregului mecanism electoral.

Nu ne rămîne decît să sperăm că experiențe de acest tip, în care dialogul direct al cît mai multor factori implicați în procesele de transformare a societății românești se confruntă direct cu argumentele și experiențele adversarilor, se vor multiplica și vor deveni metodologia firească a creatorilor și formatorilor noii societăți civile românești.

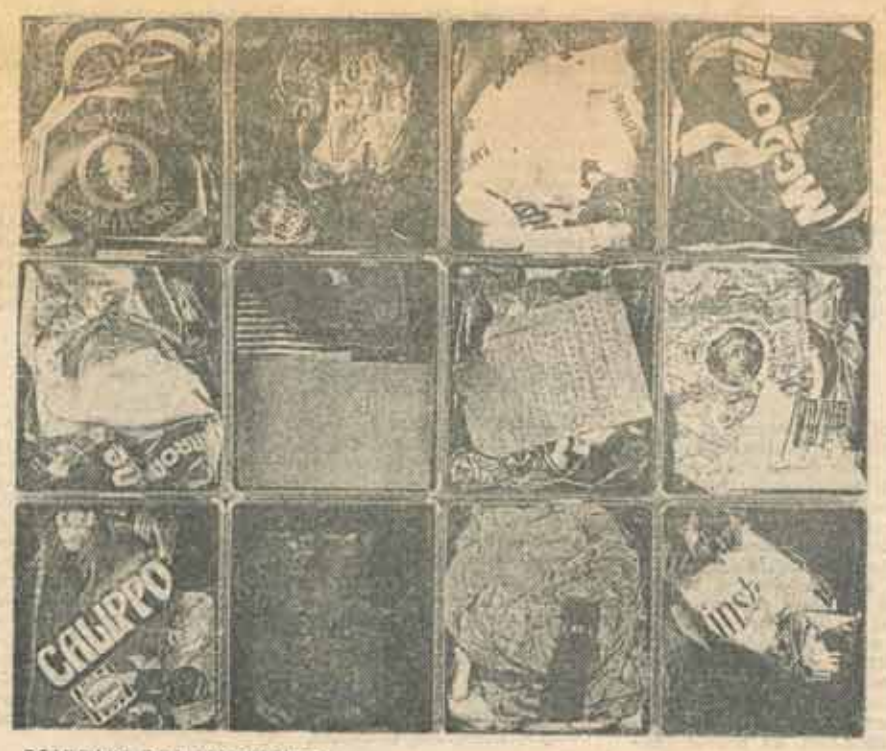

„SOUVENIR DIN SALZBOURG"

DECLARAȚIE

În revista Săptămîna din 24 februarie 1992 a apărut, pe pagina întîi, un pretins interviu pe care l-aș fi acordat Alexandrei Manolescu, redactor la această publicație.

Tin să declar că nu am dat nici un interviu, că nu am făcut nici un fel de declarație și că nu o cunosc deloc pe Alexandra Manolescu.

Îmi rezerv dreptul de a acționa în justiție direcția revistei Săptămîna și pe autorii acestei abjecte inscenări, pentru a demasca impostura.

Ion Vianu

În urma **incendiului** care a avut loc în **ziua de 25 februarie 1992, Teatrul „V. I. Popa"** din **Bîrlad** a suferit mari pagube prin arderea **magaziei** în care erau decorurile, recuzita și magazia de electrică, precum și a **autocarului folosit la deplasări.** Pe lîngă pagubele materiale, de menționat este imposibilitatea desfășurării activității în continuare.

Sperăm ca apelul nostru să găsească ecou și înțelegere în inimile celor care ne pot ajuta pentru refacerea patrimoniului acestui teatru. Dăm publicității nr. de cont, deschis la Banca Comercială – filiala Bîrlad. Cont în lei **45.36.5.02.1**

Teatrul „V. I. Popa" Bîrlad
Director Marcel Anghel

REVISTA PRESEI

● „Singurul adevăr al Revoluției din decembrie '89 a rămas pînă azi acela că au murit și au fost răniți oameni. Ei au devenit incomozi puterii. Iar unii dintre cei care au supraviețuit au devenit victime. Împușcat în plămîn în timpul Revoluției, deși deținea documente de plecare încă din luna noiembrie '91 pentru o intervenție chirurgicală în Belgia, domnul Ion Turcaș a decedat în țară, datorită neasigurării. Încă o victimă a emanațiilor revoluționare." **(Expres Magazin, nr. 9)** ● În același săptămînal, Nicolai Morozov, într-o corespondență din Moscova, dă cîteva detalii despre viața de fiecare zi a fostei capitale a imperiului roșu. În vreme ce numărul cerșetorilor fără adăpost se ridică aici la aproximativ 200 de mii, o pisică de rasă se vinde cu 12 000 de ruble, iar unii fac intoxicații cu ananas ● „O victorie otrăvitoare" se intitulează editorialul lui Ion Cristoiu, care radiografiază spectrul politic românesc prin prisma rezultatelor alegerilor locale ● „Bișnițarii ar trebui să-i facă statuie lui Mugur Isărescu" — iată concluzia unei anchete a **Tinerețului liber** (nr. 603, 5 martie), semnată de Nicolae Iliescu. Prin măsurile prohibitive privind deținerea și circulația valutei în România „statul va pierde și o bună parte din impozitele pe care le percepea pe beneficii realizate din aceste schimburi ilegale, pierzînd în același timp și controlul volumului acestor tranzacții private". ● Pe piața neagră dolarul american urcă neîntrerupt spre 500 de lei ● Un nou organism, Departamentul de Control al Guvernului, descoperă 28 milioane de dolari deturnați de funcționari ai Ministerului Agriculturii și ai Comerțului Exterior, bani rezultați din tranzacții cu animale : o altă descoperire a amintitului Departament de control : 2 miliarde de lei reprezintă suma pe care Regia Autonomă a Huilei Petroșani a solicitat-o în plus de la Guvern, suprasolvînd nivelul pierderilor și subvențiilor, folosind acești bani pentru majorări salariale nejustificate. **(Momentul**, nr. 155, 3 martie) ● **Tot despre corupție, abuzuri** și alte asemenea este vorba în anchetele lui Vlad Teodorescu și Dan Badea în **Expres** (nr. 9, 109, 3—9 martie) ● Și totuși, nimeni nu întrece **Adevărul** în capitolul dezvăluiri senzaționale. Ion Marin și Dumitru Manole sînt între cei mai harnici reporteri ai amintitului cotidian. „Corupția în serial" este o rubrică pentru care merită să cumperi zilnic ziarul ● În excelente condiții grafice apare și numărul 4 al revistei de informație, opinii și comentarii **Meridian.** Ultimul număr are ca nucleu tematic naționalismul. La capitolul politică, sumarul îi adună laolaltă pe Vladimir Bukovski, Vladimir Tismăneanu, Dan Oprescu, Ghiță Ionescu, Vasile Popovici, Ágnes Heler și Ferenc Feher, Michael Radu : Daniel Dăianu aruncă o privire critică asupra mersului reformei economice. Alte titluri : „O fantomă la Marea Neagră" — Octavian Paler, „De ce integrarea Europei Centrale nu se va produce" — Martin Weiss, „Cu cît societatea civilă va întîrzia să apară, cu atît sînt mai mari șansele naționalismului de a cîștiga teren" — Dorin Tudoran de vorbă cu György Konrád. „Trei uimiri" — Matei Călinescu. „Tradițiile naționalismului" — Nicolae Manolescu. Mai semnează : Virgil Ierunca, Dan Petrescu, Mircea Iorgulescu, Bujor Nedelcovici, George Banu, Mircea Zaciu, Andrei Cornea, Stelian Tănase, Ion Bogdan Lefter și mulți alții ● Urăsc, deci exist" se intitulează editorialul lui Doris Tudoran : „Ce ne poate aduce ziua de mîine, zi care a și început ? Unul din scenariile propuse susține că înfruntarea nu va avea loc între stînga și dreapta între conservatori și progresiști ci se va produce între cosmopoliți, democrați, extravertiți, pe de o parte, și naționaliști, populiști, vindicativi, pe de altă parte. O nuanță specială va fi dată de confruntarea „internă" între adepții **democrației tribale** și cei ai **democrației liberale.** (S.F.)

NICOLAE TITULESCU — TRADIȚIE ȘI EUROPENISM

Festivismul ceaușist a creat în noi, oamenii trecutului (într-o mai mică sau mai mare măsură) deveniți peste noapte oamenii tranziției, o crispare egalată doar de lipsa de interes cu care înregistrăm aniversările, comemorările etc. Numai că astfel de „date rotunde" de evenimente există în istoria oricărei culturi. Am înregistrat eforturi de a improspăta ceea ce pare în această clipă tocit în sensibilitatea colectivă și la sărbătorirea din ianuarie a lui Eminescu și Caragiale. Pe linia căutării unui mod mai puțin convențional de a privi personalitățile trecutului se înscrie și articolul lui Borsi-Kálmán Béla pe care vi-l propunem astăzi. Puterea actuală (la fel ca aceea de ieri și în același mod) încearcă să confiște sărbătorirările istoriei și ale culturii. Nu-i un motiv, însă, să nu ne întoarcem și noi gîndul spre diplomatul născut acum 110 ani și care a adus cel mai mare credit politic României, dacă încă-actualul nostru președinte Ion Iliescu își duce cu o ipocrită cochetărie batista la ochi atunci cînd osemintele lui N. Titulescu sînd aduse în țară. (Vorbind drept, omul politic Ion Iliescu nu ar avea pînă la sfîrșitul vieții destule lacrimi ca să plîngă prestigiul României pe care l-a distrus în cîteva luni.) N. Titulescu (ca orice personalitate a acestei țări) nu-i nici al puterii, nici al opoziției — e al fiecăruia dintre noi. Ba chiar, iată, și al acelora dintre vecinii noștri în Europa, cei care, ca și noi, cred în spiritualizarea frontierelor. (G.A.)

BORSI-KÁLMÁN BÉLA

Acum, cînd de la București la Paris, de la Geneva la Bruxelles și de la Roma la Beijing nu contenesc sesiunile științifice, simpozioanele politologice sau comemorările protocolare în memoria vieții și operei marelui bărbat de stat român, aproape tuturor li se pare firesc să-l considere pe Nicolae Titulescu (1882—1941) unul din politicienii și diplomații cei mai de seamă ai Europei anilor 1920—1930. Și este sărbătorit pe bună dreptate acest personaj, care nu numai că s-a dovedit a fi pe măsura unor performanțe ieșite din comun chiar pe plan general european, a tendințelor mondiale ale epocii, a proceselor și curentelor social-ideologice, dar, în unele cazuri, le-a și depășit.

Există, în schimb, cercetători, politologi, e adevărat că mult mai puțini, care acceptă ca o evidență această judecată de valoare, dar își pun totuși cu timiditate și în mod justificat întrebarea : cum de este posibil lucrul acesta, știind că, în vremea lui Titulescu, din perspectivă istorică, elita politică românească, evoluția burgheziei românești, România modernă aveau în urma lor o istorie de abia un secol ?

Oare cercetătorii operei lui Titulescu, în afara specialiștilor români, știu că străbunicul acestui om de stat român, poate chiar bunicul lui, purta caftan turcesc și își plimba calașca în conducea un vizitiu lipovean sau ungur (secui), îl păzea un arnăut, iar dacă avea vreun interes la curtea banului de Craiova sau a voievodului Țării Românești, era recomandabil să-și formuleze pricina în limba neogreacă sau să și-o prezinte în franceză ?

Această problemă, firește, nu o ridic cu intenții provocatoare ! Dimpotrivă : ca un semnal și, totodată, ca o recunoaștere a evoluției istoriei românești din secolul al 19-lea și, abordez din nou importanța caracteristicilor dezvoltării burgheziei românești, a modernizării României întru explicarea fenomenului Titulescu și, în general, a succeselor diplomației românești contemporane.

Fiindcă Titulescu a fost un burghez român autentic, membru al elitei politice care tocmai în perioada adolescenței sale, la sfîrșit de veac, s-a închegat definitiv, prin mirajul înfăptuirii, a puținței de înfăptuire a României Mari concepute ca o putere mijlocie modernă, democratică, liberală, în Europa de Sud-Est.

Este epoca în care își pierde sensul o dată pentru totdeauna întrebarea dacă tinerii talentați din Țara Românească, care doreau să pătrundă sau care pătrunseseră recent în oligarhia românească, sînt urmașii protipendadei românești grecizate sau greceștii românizate, sau sînt, pur și simplu, venetici levantini (greci, bulgari, sîrbi, albanezi și, mai ales, macedoromâni)), îmbogățiți din negoțul de cereale și din arendă — așa-zișii „ciocoi noi" — ai căror părinți sau bunici au migrat din Stambul, din Peninsula Balcanică sau din insulele grecești în noua lor patrie, ca, de exemplu, dintre înaintașii lui Titulescu, moșii lui C.A. Rosetti, ai celuilalt craiovean, Radu Ionescu, ai unuia din mentorii și modelele lui Titulescu, Take Ionescu. Mai mult, faptul că familia cea mai apropiată de Titulescu, care a ostenit poate cel mai mult și mai eficient pentru realizarea României moderne, familia Brătianu, își trage întîmplător rădăcinile din țăranii liberi din preajma Pitești-lor, devenea lipsit de importanță, fiindcă, datorită femeilor legendar de frumoase ale protipendadei de origine greacă, simbioza se desfășoară dinamic, iar clanul Brătianu, la sfîrșit de veac, este la fel de mixt ca Sturdzeștii, Marghilomanii, Tzigara-Samurcașii, Diamandyii, Danielopolii și ceilalți.

Și, aici, se ridică iar o seamă de probleme. Să vedem, schematic, firește, cîteva dintre acestea :

a) care este explicația dinamicii acestui proces : ce fapte, interese și sentimente istorico-socio-politice justifică această integrare-asimilare rapidă ?

b) pe ce factori, idei și instrumente socio-cultural-ideologico-politice se bazează, în fine,

c) ce legătură au toate acestea cu universul ideatic, cu reflexele politice și, în general, cu opera de-o viață a lui Nicolae Titulescu ?

Firește, știm conștienți că, pînă și o elaborare schematică a problemelor ar necesita nu numai pagini lungi, ci studii și monografii separate. Totuși, permiteți-ne să încercăm o sinteză foarte concisă, mai degrabă semnalînd doar esența acestor procese sociale, psihosociale și ideologice deosebit de complexe :

1) Cele două principate românești, Moldova și, mai ales, Țara Românească, după, și îndeosebi ca urmare a expansiunii turcești în Balcani și a căderii Constantinopolului, au cunoscut chiar de la mijlocul secolului al 15-lea o puternică imigrare levantină, balcanică, cu profunde urmări în structura socială a păturii suspuse și mai ales în compoziția elitei de la putere în cele două principate. Clasele-pături boierești vechi, autohtone, au fost treptat marginalizate, s-au retras pe moșiile lor de la țară (mai ales din zona deluroasă subcarpatică), iar începînd cu secolul al 17-lea, treptat, s-au amestecat cu cei noi veniți. În asemenea măsură, încît un observator occidental, la finele secolului al 18-lea, a apreciat această coexistență — promovarea și dominanța limbii și culturii grecești — drept o „simbioză greco-română". Fenomenul s-a adîncit și mai mult în perioada 1712—1821, în așa-zisa epocă fanariotă și, deoarece voievozii și sulțele lor sosite din Stambul au adus nu numai gusturile, portul, mentalitatea și arta politică a capitalei otomane, ci și deprinderea de a vorbi în limbile italiană și franceză, în sînul vechilor familii boierești române, din dorința de a se identifica noii elite a puterii, s-a extins treptat moda cunoașterii limbii franceze și (mai tîrziu) a normelor de comportare europene.

2) Fenomenul a luat amploare după marea revoluție franceză și războaiele napoleoniene, cînd a crescut numărul emigranților francezi rătăciți în Europa de Est care își cîștigau existența ca profesori de franceză. Eficiența lor a devenit chiar mai mare prin faptul că din anii 1760, în esență pînă la terminarea războiului Crimeii în 1856, imperiul rus, în expansiune, a folosit pămîntul celor două principate nu numai ca teatru de război și ca sursă de aprovizionare, ci, ani îndelungați, și ca baze militare folosind, în consecință, conacele boierești drept garnizoane. Iar ofițerii țariști, încartiruiți la familiile de boieri, luau contact cu gazdele toi în franceză. Așa s-a petrecut fenomenul deosebit de ciudat că dominația despotică fanariotă-grecească, foarte defavorabilă, cu efecte negative asupra mentalității românești resimțite pînă azi, precum și repetatele ocupații rusești, la fel de împovărătoare, au dus la propagarea limbii și culturii franceze și a „dubului nesupunerii franțuzești", atît de favorabile evoluției și promovării intereselor istoriei românești. Într-o asemenea măsură, încît, de la mijlocul anilor 1830, opoziția, occidentalizarea, modernizarea, sub aspect politic, antigrecismul și, mai ales, antirusismul, respectiv orientarea pro-franceză (așa-zisul bonjourism), în Moldova și în Țara Românească, aproape că s-au identificat. Mai ales, după ce — fapt la care se referă și Titulescu într-un discurs —, începînd din anii 1820, toți mai mulți feciori de boieri și de burghezi și-au făcut studiile la universități franceze, în special la Paris care, cu timpul, a devenit într-adevăr unul din leagănele mișcărilor democratice și ale planurilor de edificare a națiunii române. Dintre marii înaintași ai lui Titulescu, pe lîngă cei amintiți deja, alcî și-au făcut studiile sau au adăstat timp mai îndelungat și Vasile și Ion Alecsandri, Ion și Dumitru Brătianu, Mihail Kogălniceanu, Nicolae Bălcescu, Ion Ghica, Alexandru Ioan Cuza, adică toți cei care au reprezentat ceva în viața politică românească și cred că nu greșim dacă presupunem că și în timpul lui Titulescu trebuia să cauți cu lupa un intelectual sau politician român de vază care să nu fi petrecut măcar cîteva semestre în capitala franceză. Nu este deci de mirare că intelectualitatea română consideră pînă azi Franța și Parisul a doua patrie și farul spiritual călăuzitor, după cum nu este surprinzător nici faptul că gîndirea politică franceză simte în mod tradițional România aproape, ca reprezentantă a latinității orientale și bastion al influenței franceze în sud-estul Europei, în contrast cu maghiarii, despre care, tot din motive istorice, abia la cunoștință.

Această este deci pătura de origine eterogenă, dar cu puternice sentimente naționale românești, ce se trage din boierime, și parțial din mica burghezie și țărănimea liberă, în curs de contopire, cu interese net burgheze, al cărei cei mai buni reprezentanți, pașoptiștii, iau în mînă soarta patriei lor și prin energie inimaginabilă și eficiență deosebită propagă în opinia publică franceză (și în genere europeană) problemele românimii. Această generație într-adevăr mare a devenit europeană, și-a însușit cultura, limbile vest-europene, s-a adaptat cerințelor epocii, ca urmare a dezvoltării sociale și a istoriei politice schițate mai sus, dar și-a menținut în același timp și reflexele anterioare : finețea diplomatică, perseverența, aptitudinile. Căci, dacă am dori să caricaturizăm, ceea ce, firește, nu stă în intenția noastră, dar, din lipsă de timp, ne vedem nevoiți să abreviem mult raționamentul, s-a întîmplat „doar" să trebuiască să se apere, de astă dată, nu împotriva intrigilor extrem de periculoase ale „conspirației grecești" în stil bizantin, al capitalei imperiului turc decadent, ci a trebuit să se descurce în meandrele „diplomației secrete" a lui Napoleon al III-lea, aparent la apogeu. Și, cunoscînd antecedentele, a avut ab ovo șanse mai mari, simț pragmatic și aptitudini diplomatice mai elastice ca partenerii lor maghiari din pătura nobilimii de rînd, mult mai greoi, vorbind franceza în general mai prost, obișnuiți cu „bătăliile" adunărilor publice nobiliare din județe, mai încercați, trăind în mirajul „dreptului istoric", cu mentalitate central-europeană. Pe deasupra, secolul al 19-lea, anume a doua jumătate a acestui veac, a fost epoca de înflorire a devenirii naționale, a formării statelor naționale și, în consecință, a principiului naționalității care, corespunzător intereselor politicii de putere și obiectivelor de perspectivă ale burgheziei franceze (slăbirea concomitentă a monarhiei habsburgice și a imperiului țarist, pătrunderea capitalului francez în Balcani), a inclus și reorganizarea național-teritorială, de altfel secțională, a zonei. A coincis deci perfect cu obiectivele naționale românești, cu visul secular de creare a statului național unitar român și a creat condiții deosebit de favorabile realizării acestor deziderate. „Adevărul istoric este — scria Vasile M. Kogălniceanu în 1894, deci încă înaintea celor mai mari succese, în prefața unei broșuri — că am avut de partea noastră condiții favorizante ; dar este la fel de cert un alt adevăr istoric, că noi am reușit să profităm de aceste împrejurări și, în condițiile date, puține popoare au profitat în asemenea măsură ca noi. Tocmai în această pricepere și elasticitate constă geniul poporului român care s-a călit în intemperii, dar niciodată nu a fost înfrînt sau nimicit de încercările cumplite prin care a trecut."

Și ce legătură au toate acestea cu opera vieții lui Nicolae Titulescu ? Din lipsă de timp și de spațiu sîntem nevoiți să fim iar concișî : Titulescu este continuatorul, moștenitorul, reprezentantul remarcabil și, totodată, cel mai european, al promovării intereselor politice cu rădăcini în secolele 18—19, parafrazînd cuvintele marelui istoric român George Zane, în anumite elemente ale sale identificîndu-se cu „școala cizelată a diplomației bizantine". Nu numai pentru ceea ce ziarul Adevărul din 19 septembrie 1928, referindu-se la eficiența activității sale de culise de la Versailles, l-a numit „cel mai experimentat, cel mai abil și mai destoinic diplomat". Și nu numai fiindcă, împreună cu Ion Cantacuzino, a fost semnatarul român al tratatului de pace de la Trianon în 4 iunie 1920, consfințind atingerea obiectivului final al năzuințelor naționale românești. Ci și fiindcă, din acel moment, și-a consacrat toată experiența, dexteritatea și capacitatea oratorică menținerii și consolidării operei de pace de la Versailles (și a României Mari), judecînd în acel sistem de relații ale puterilor europene, care atunci părea a fi principala garanție a menținerii păcii, a colaborării și prieteniei dintre state, a șanselor de supraviețuire a minorităților naționale. A reușit, deci, să îmbine interesele naționale elementare românești cu ideile și concepțiile considerate cele mai moderne în acea epocă, devenind astfel ceea ce a fost : politicianul, omul de stat român poate cel mai mare al secolului 20.

Nu putem neglija faptul, și-l repetăm, că Titulescu a fost reprezentantul burgheziei române recent constituite, anume al celei din Regat, și știa foarte clar că pacea de la Trianon a creat doar cadrul național român. Soarta și viitorul României — după cum firma chiar el într-una din cuvîntările sale — depindeau de consolidarea acestei burghezii, cu o expresie la modă azi, de implementarea în România a societății civile : și, în opinia sa, pentru aceasta trebuiau aduse sacrificii mari ! Dar unde sînt burghezia română, viața publică și parlamentară din România din perioada interbelică, acea societate și acel parlament care, cu toate confuziile și contradicțiile, în general, totuși, cele mai reușite două decenii ale istoriei românești ?

Și unde au dispărut din Europa Occidentală, considerată în continuare cu obstinație un model de urmat, categorii istorice ca statul național, statul național omogen, „națiune majoritară" și altele ?

Există indicii că, după lichidarea dictaturilor și a structurilor de stat post-staliniste, în zona central-est europeană, începe iar, trebuie început iar procesul modernizării, atît de des blocat : principiul de bază al secolului al 19-lea — principiul naționalităților — este de domeniul trecutului, iar pendulul, sub forma „drepturilor omului", se balansează deja invers. Poate metoda cea mai sigură de a-l opri, sub semnul înfloririi economice și edificării structurilor democratice în zonă, este singurul ideal durabil al lui Titulescu : spiritualizarea frontierelor ar duce cîndva într-adevăr la o Europă unită.

Pentru aceasta însă, este nevoie de generații noi de oameni de stat de talia lui Nicolae Titulescu. Și nu numai în România.

Traducere de
IRINA VAINOVSKI-MIHAI

(Comunicare ținută cu prilejul Sesiunii științifice „Titulescu" din 15 aprilie 1991, la Budapesta, organizată în comun de Institutul de Științe Politologice de pe lîngă M.A.E. ungar, de Ambasada României și de catedra de limbă și literatură română a Universității din Budapesta)

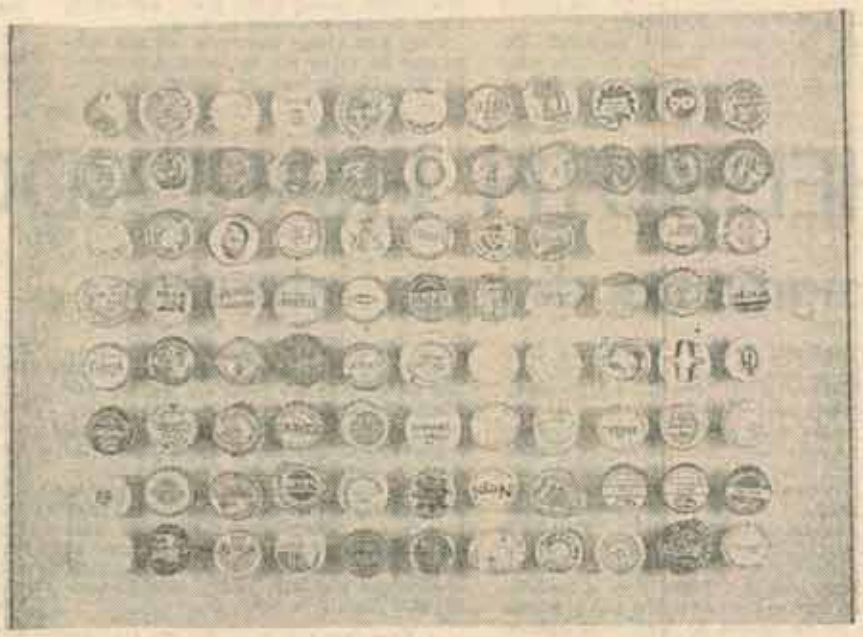

„MAI SÎNT ÎNCĂ FLUTURI ÎN ORAȘE"

Pe data de 16 aprilie 1992, la o oră şi pe un canal „de vîrf", televiziunea germană va difuza filmul Marşul copiilor, **scenariu şi regie de Helmuth Frauendorfer. H. Frauendorfer a venit în România în multe rînduri (cu ajutoare, cu probleme legate de drepturile omului), iar la filmul acesta a început să lucreze înainte ca** Liga pentru sănătate mintală **să organizeze** cocktail-**uri pentru copiii drogaţi cu aurolac. Mai impresionat decît participanţii la** cocktail **(probabil pentru că a fost mai aproape de dramele noastre), H. Frauendorfer mi-a mărturisit (cînd monta filmul) cît îl întristează că acele lucruri dureroase (pe care de la un moment dat, nici nu le-a mai putut filma, pentru c[ă] încărcaseră psihic prea mult) se transformau în imagini pe care [...] tria în funcţie de expresivitatea lor artistică. Dileme inevitabile [...] ziaristului, peste care sîntem nevoiţi să trecem şi noi acum cînd co[piii] străzii, copiii gării, copiii aurolacului au ajuns subiectul ultramed[iatizat] : să mai vorbim şi noi după ce chipurile lor traversează** Actu[ali]tăţile **şi trec de la un ziar la altul ? Ne asumăm banalizarea te[mei] care ne urmăreşte ca o remuşcare (probabil ca şi pe majoritatea c[ititorilor] noştri) de multe luni : fenomenul este prea grav şi prea dif[...]**

● **Dezgheţul. Forfota Lipscanilor prinsă cu o autenticitate care dozează exactitatea şi poezia. Rumoarea străzii, chipurile preocupate, hainele omului-de-est şi specificul citadin românesc, amestecul de occident-sărac-orient. Leit-motivul** Vrăjitoarei, **la vînzătorul care încearcă mereu casete,** cine nu riscă, nu cîştigă; **strigătul-reclamă al unui „întreprinzător" cu tipicul chip imobil bine hrănit care promite cîştiguri celor ce se încumetă să intre în jocul lui.**

Imagini din Marşul copiilor **Helmuth Frauendorfer va păstra doar o zecime din aceste scene care îţi pun un nod în gît cînd le vezi : da, aşa arătăm, da, aceasta e România. Greutatea acestei vieţi pline de zgomot în ochii oamenilor care merg pe stradă. Filmul nu apasă pe mizeria propriu-zisă — deşi ar fi fost atît de uşor.**

● **Forfota Gării de Nord. un tînăr care aleargă să prindă trenul :** cine nu riscă, nu cîştigă. **Filmat întîmplător, tînărul este reîntîlnit** (Blow-up !) **în Germania de regizor : povesteşte într-un mic super-magazin, căruciorul cu mirificele cutii colorate în faţă. Îi vine să plîngă cînd se gîndeşte acasă dar ar vrea să rămînă aici, în Occident, cît mai mult, dacă se poate. O mamă care a murit, un tată cu care a pierdut legătura, şomajul. Îi place aici, numai că nu toţi înţeleg că şi tu eşti om ca ceilalţi, dacă eşti român... Din aceleaşi motive au plecat şi tinerii cu care H. Frauendorfer vorbeşte într-un lagăr de lîngă graniţa poloneză. Pe aici este trecerea ilegală de frontieră (aparatul filmează drumul tensionat printr-o pădure, pe malul unei ape care pe timp de vară este plină de „frontieriştî". Mai bine zis era. Autorităţile poloneze au promis, se pare, să oprească din migraţia românilor, bulgarilor, foştilor sovietici etc. în schimbul unor avantaje comerciale).**

● **De ce te droghezi ? Îmi trece de foame... De frig. Da, aş vrea şi eu să-mi cîştig pîinea. o intenţiona să o păstreze : palatul încremenit al lui Ceauşescu, peisaj metafizic cu straniile Cînd am fost drogat, nu m-au mai primit la „Caritas". Băiatul de 16 ani, vorbăreţ, de lîngă statuia din faţa gării. Aurolacul îl costă între 47 şi 100 lei.** ● **Casa incredibilă prin care se vede cerul de pe 1 Mai : În ianuarie, H.F. i-a filmat aici pe mama şi băiatul ei (un adolescent) care trăiesc aici de cîţiva ani. Deşi nu are acoperiş, e o casă „omenească". Fotografii de familie pe pereţi, lucruri cît de cît la locul lor. Atîta doar că cei doi mai mult stau amorţiţi de frig sub pături. Prietenul băiatului aşteaptă primăvara din acelaşi motiv : să treacă amîndoi în Germania, să lucreze cîteva luni acolo, să vină cu ceva mărci.**

● **La data aceasta H. Frauendorfer încă montează filmul care ar trebui să-i facă pe occidentali să fie mai înţelegători cu cei care fug de acasă din astfel de ţări sărace. Astfel încît, nu ştiu dacă imaginea ultimă este palatul încremenit al lui Ceauşescu, peisaj metafizic cu straniile sale flori de piatră şi cu tăcerea sumbră sub cerul palid al iernii.**

„MARŞUL COPIILOR"

Printre cei ce fug de-acasă există categoria celor care n-au de unde să fugă, pentru că nu au o casă. Înaintea lor însă sînt cei care **au fost făcuţi să plece (nu să fugă)** de acasă. Unul dintre ei se numeşte HELMUTH FRAUENDORFER. Avea doar 18 ani şi era elev la Liceul „Lenau" din Timişoara cînd locotenent-colonelul de securitate Nicolae Păduraru încearcă să-l racoleze **ca informator**. (Securitatea se interesa de Cenaclul Adam Müller-Guttenbrunn şi de scriitorii de limbă germană de acolo — Richard Wagner, William Totok, Hertha Müller.) Helmuth Frauendorfer consideră (în interviul dat Rodicăi Palade în revista „22", 9 noiembrie '90) că, refuzînd colaborarea cu Securitatea, a luat atunci o decizie morală, nu politică („o chestiune de moralitate"), deşi evident nu cunoştea termenul. La prima şedinţă a cenaclului le-a spus celor vizaţi că „Securitatea e cu ochii pe ei".

Numai că din acel moment lui H. Frauendorfer i s-a creat (ca şi colegilor săi) un dosar la Securitate. (Cu toţii, au făcut cereri să-şi vadă dosarele, după decembrie 1989 şi bineînţeles nu şi le-au văzut.) Li s-a comunicat că revoluţionarii din decembrie le-au distrus — ce coincidenţă ! — tocmai pe ale lor.)

Şi tot din acel moment, H. Frauendorfer a început să lucreze un program estetico-politic, o platformă pentru o literatură emancipată şi critică, împreună cu Richard Wagner, Hertha Müller, William Totok. Între timp absolvise Facultatea de filologie din Timişoara. Era vara anului '84.

TU DE CE NU VREI SĂ PLECI ?

„În '84, în iulie, sună cineva la uşă. Se prezintă maiorul Ioan Adamescu şi vrea să intre în casă. Mai era cu un ofiter. L-am întrebat dacă au mandat de percheziţie : nu aveau. (Am auzit că acum acelaşi maior Adamescu este un harnic ofiţer al S.R.I.-ului la Timişoara.) Voiau să intre în casă, eu nu le-am dat voie şi atunci mi-au zis că trebuie să mă prezint după-amiază la sediul lor. Am fost anchetat în iulie şi în august, cînd mi-au înmînat avertismentul scris pentru activitate ostilă împotriva societăţii — primul pas înainte de darea pe mîna Procuraturii. Maiorul Adamescu m-a bătut.

Mi-au zis : uite alţii sînt sinceri, vin la noi şi spun că vor să plece în străinătate şi le dăm paşaportul conform legii. Dar tu, tu de ce nu vrei să pleci ? Însă nu mă gîndisem niciodată la plecare. Voiam să fac ceva, atîta timp cît mai existau cititori de limbă germană în România.

Trebuia să mă duc dimineaţa la sediul Securităţii ca să mă ancheteze, îmi dădeau drumul pe urmă seara sau după-amiaza. Şi tocmai în timpul acela mi-a apărut cartea. Am avut o senzaţie bizară cînd într-o zi am ieşit de la Securitate şi mi-am văzut cartea în librărie. Pesemne că cei de la Timişoara (maiorul Adamescu şi lt. col. Păduraru) nu se coordonaseră cu cei de la Bucureşti. Cartea aceasta de poezii **(La marginea unei nunţi)** apăruse mai ales datorită lui Rolf Bossert, pe atunci lector la editura „Kriterion".

Între timp, colegii mei, scriitori de limbă germană din Timişoara, s-au solidarizat cu mine şi au scris o scrisoare de protest către primul secretar din Timişoara şi către D. R. Popescu. Eugen Florescu, secretar cu probleme de propagandă din judeţul Timiş (acum redactor şef al publicaţiei **Democraţia**), ne-a primit în audienţă împreună cu şeful Securităţii din Timişoara, col. Cristescu. După audienţă, colegii mei au fost daţi afară din serviciu am avut toţi interdicţii de publicare în Banat şi singura revistă care a mai publicat poezii ale mele a fost **Neue Literatur** (datorită lui Gerhardt Csejka). La terminarea facultăţii fusesem repartizat ca profesor de germană lîngă Piteşti, la Bradu. În '86 am încercat să ies din învăţămînt şi să mă angajez la **Neue Literatur**. De fapt D.R. Popescu şi Traian Iancu mi-au întins o capcană. Traian Iancu şi Viorel Stîrbu (şeful cadrelor Uniunii) mi-au semnat o scrisoare către Inspectoratul Judeţean din judeţul Argeş, ca să mi se permită să ies din învăţămînt şi să mă angajez la **Neue Literatur**. După ce mi-am luat cartea de muncă de la şcoală, nimeni de la Uniunea Scriitorilor nu a mai vrut să stea de vorbă cu mine. Am fost, pur şi simplu, lăsat în stradă. Inutil m-am mai dus în audienţă la D.R. Popescu, la Traian Iancu, la Ion Hobana. Cînd am apărut în biroul lui I. Hobana, acesta s-a făcut cît o buburuză în spatele mesei de scris — că el nu ştie despre ce e vorba. Ştia el foarte exact despre ce era vorba, avea stele grele pe umăr. Cum le are probabil şi acum.

Deci am ajuns şomer şi mi-am reamintit ce mi-a zis maiorul Adamescu în '84 : că de fapt ar trebui să părăsesc ţara. Bineînţeles că nu m-am dat imediat bătut. Am scris memorii, am încercat să fiu primit în audienţă şi la Enache(mai trăia) dar nu am primit niciodată nici un răspuns. Şi atunci mi-am dat seama că în orice zi ar putea să se aplice Decretul 153 : am făcut o scrisoare şi am cerut plecarea din ţară pe motive politice. Am ajuns în Germania pe 20 decembrie 1987.

În primele zile după ce am plecat m-a dominat senzaţia că trebuie să scap de acest coşmar (Ceauşescu — dictatură). Dar foarte repede mi-am dat seama că, dimpotrivă, aşa am să am liniştea să mă ocup de această ţară, de oamenii care au rămas acolo. Pentru că ei sînt legaţi de biografia mea. Sau, mai bine zis, biografia mea este legată de aceşti oameni. Şi astfel, deşi îmi propusesem să mă ocup numai de literatură, am ajuns să lucrez tot mai mult pe plan politic. Împreună cu colegii mei plecaţi am înfiinţat Comitetul pentru drepturile omului în România. S-a făcut vîlvă de-abia cu aşa-zisul program de sistematizare, dar noi lucram de mult ca să schimbăm în Occident opinia publică despre România. Nu trebuie să uităm că şi politicienii din Occident poartă o mare parte de vină în legătură cu ce s-a întîmplat în România. Ei spuneau că Ceauşescu este independent faţă de Moscova, îl curtau, îi făceau un renume etc. Noi am considerat de datoria noastră să facem publică realitatea. Şi într-o mică măsură, cred că totuşi am reuşit."

HELMUTH FRAUENDORFER

(fragmente dintr-un interviu)

„Fenomenul copiilor de stradă (sau din gări) există peste tot în lume. Am văzut de curînd (tot la televiziunea germană) un film foarte bun despre copiii din gara de la Hamburg. Însă acolo problemele au cu totul alte substraturi, altă evoluţie. În Occident copiii pleacă de-acasă mai mult din motive psihologice. Aici explicaţiile sînt preponderent sociale. În România nu există timp pentru ca cineva să se ocupe de drama psihologică. La Bucureşti am fost la „Caritas" — o instituţie pe care o apreciez. Nu pot înţelege cum de ea există de vreo trei luni şi nimeni din partea oficialităţilor româneşti nu a trecut pe acolo să întrebe : vă putem ajuta cu ceva ? E drept că nu li s-a pus nici o piedică. E şi asta ceva. La „Caritas", dar şi în cercetările pe care le-am făcut eu mi-am dat seama că aceşti copii nu suferă numai din cauza mizeriei, ci şi sufleteşte. Există printre ei copii foarte agresivi, fiindcă nu au cunoscut niciodată în viaţă tandreţea, nu ştiu ce înseamnă să te mîngîie cineva. Alţii însă care le-au cunoscut cîndva, dacă stai de vorbă cu ei omeneşte, sînt imediat gata să te îmbrăţişeze. Acestor copii le lipseşte o relaţie pur şi simplu normală.

● Ideea filmului aparţine televiziunii germane, care s-a interesat de fenomenul copiilor din România — (circa 500 copii români trăiesc în Berlin). M-au sunat şi eu (cunoscînd cît de cît situaţia din vizitele mele în România) le-am spus ceea ce nu ar trebui permis să se facă, în cazul unui astfel de film. Pentru că există un jurnalism destul de cinic : există jurnalişti care îşi iau o temă şi fac tot ce pot ca să iasă un film „tare". Mi-am dat seama însă că aceasta este o temă unde e nevoie de foarte, foarte multă sensibilitate, de foarte multă înţelegere — nu numai a fenomenului actual ci şi a evoluţiei sale socio-politice şi istorice. Şi chiar dacă unele întrebări ar fi esenţiale pentru film, nu ai voie să le pui direct, pentru că ar putea deveni întrebări sugestive.

Televiziunea [...] scenariul, iar [...] riul m-a însă[rcinat] [...] cestui film. Fi[...] lucrat, pentru [...] foarte spontan [...] aici în Româ[nia] [...] ta, 4 ianuarie. [...] şi după-amiaz[ă] [...] pot. Sînt prea [...] să cercetez ad[...] dar pur şi si[mplu] [...] continua. Nu [...] mai 3 ore pe [...] suportat să vă[d] [...] te catastrofe [...] gînd să merge[...] ştiu că sînt n[...] căldura şi un[...] împreună cu [...] putut. Mai ale[s] [...] tr-o casă de [...] 3 kilometri d[...] fapt nu se poa[te] [...] cîţiva pereţi, [...] împrejur şi ac[...] copilul ei). Ac[...] lo de 5 ani. A[...] întrerupt lucru[l] [...] Probabil îmi 1[...] nalistic de car[...] să fiu greşit [...] să văd catastr[...] totul altceva [...] cameră de lua[t] [...] trebuie specta[...] arăt fenomenu[l] [...] să schimbe o[...] meni (chiar d[...] n-o să schimb[...] Poate însă să [...] menilor din C[...] faţă de cei ca[...] mai săraci. F[...] din România.

Ce face [...] zut destui [...] dar n-am [...] copiii din [...]

● Spre surpr[...] în gară s-au o[...] Am întîlnit şi [...] ar vrea să o [...] că nu au nici [...] că s-ar duce [...] de. Am fost [...] cum au functi[...] severi erau da[...] telegere s-a a[...] tea unui copil [...] tr-o formă neg[...]

● Nu se po[...] copii sînt asoc[...] cest cuvînt. C[...] social înseamn[...] că nu este so[...] facem legile. [...] maşina, am fă[...] cului şi acolo, [...] parc se afla u[...] încet de el, cu [...] Era noapte, pe[...] lui stătea pe a[...] îndcă prin ac[...]

UNDE FUGIM DE-ACASĂ ?

de rezolvat ca să nu se implice în el autorităţile, societatea civilă, psiho-pedagogii, sociologii, biserica etc.

Lor vom încerca să le dăm cuvîntul pe rînd. Cu tristeţea că şi pentru noi dramele altora sînt subiectul unui număr care interesează sau nu, care se vinde sau nu, începem o anchetă care va continua (nu vrem, ca în presa de senzaţie, să exploatăm doar spectaculosul şi să trecem rapid de la un spectaculos la altul). Direcţiile anchetei vor fi : copiii străzii, vagabondajul, migraţia, trecerea ilegală de frontieră, cererile de azil politic (cu şanse aproape nule la această oră). Pe scurt, cei care fug de-acasă.

propus să fac
e a văzut scena-
ă fac şi regia a-
-a fascinat cît am
buia să reacţionez
sincer să fiu, sînt
sîmbătă diminea-
tem în 7 ianuarie
echipei : nu mai
t psihic. Voiam
serios fenomenul.
u am mai putut
că am dormit nu-
dar n-am mai
mpul atît de mul-
Mai aveam de
ţata Iancului unde
vi pe unde vine
ii dorm noaptea.
ii : dar n-am mai
m fost astăzi în-
evardul 1 Mai, la
l guvernului (de
i casă e o ruină.
an, zăpadă de jur-
ciment o mamă cu
ameni trăiesc aco-
pur şi simplu am
zis : îmi ajunge.
acel cinism jur-
vorbit. Nu vreau
nu că nu vreau
umane, dar e cu
duci acolo cu o
ieri. Mie nu îmi
tate, ei vreau să
fel, încît ei
situaţia acelor oa-
sînt convins că
în mod direct).
atitudinea oa-
nt. din Germania,
că din aceste ţări
e cei care pleacă

...rica ? Am vă-
...ţi la televizor,
...t nici unul la
...ă:

a copiii care stau
cu această viaţă.
care o regretă, nu
ue, dar mi-au zis
ă. Unii mi-au spus
ală, dar nu au un-
în învăţămînt, ştiu
şcolile aici, cît de
cît de puţină în-
pentru personalita-
isciplină mereu în-.

pune că toţi aceşti
Eu nu aş folosi a-
mnă asocial ? A-
ea ce credem noi
Deci, noi, cei care
ce am plecat cu
n tur în jurul par-
ura canalului, lîngă
pil. M-am apropiat
era de luat vederi.
patru şi ceva. Copi-
gură de canal fi-
patru găuri ieşeau

aburi calzi. Era acoperit cu un fis şi chiar lîngă el se afla un cîine. În jurul gurii de canal mai erau vreo doi-trei cîini. În momentul în care noi ne-am apropiat de copil, cîinii au început să latre. Cînd am vrut să mă apropii cu microfonul de copil, au încercat să mă muşte de mînă. Era o incredibilă solidaritate. Copilul avea 9 sau 10 ani. Cu greu pot să-mi închipui integrarea socială a unor astfel de copii în sensul unui program ferm, regulat — fiindcă ei s-au obişnuit deja cu acest tip de viaţă. Există apoi alţii cărora acest fel de a trăi în gară, fără a fi mereu bătuţi sau ţinuţi din scurt, le convine, dar care duc lipsa unei vieţi de familie, a tandreţii, a afecţiunii. Ciprian, de pildă, cu care am stat mult de vorbă, este convins că barul din gară e casa lui ; el nu cunoaşte nimic altceva mai frumos, mai familiar, decît acel calorifer pe care doarme. Dacă s-ar duce la „Caritas" cred că după două zile ar şi pleca, fiindcă cei de acolo trebuie să se culce seara la ora 8, să se scoale dimineaţa la ora 7 şi au un program al lor. Iar dacă pleacă de prea multe ori, vor fi atenţionaţi. Uşa nu este închisă şi de obicei copiii pleacă din nou, cu toate că au foarte multă libertate şi se face o pedagogie foarte bună.

Fiecare copil este recuperabil într-un fel sau altul, dar nu neapărat potrivit normelor pe care le impunem noi. Într-o societate normele sînt impuse de o majoritate. La „Caritas" am asistat la o oră de engleză. Am văzut un sistem foarte interesant : unii păreau atenţi, alţii fugeau prin sală, nu aveau astîmpăr să stea locului. Însă profesoara (ei, bine eu nu aş avea acest sistem nervos să fac aşa ceva, pentru asta trebuie oameni foarte calificaţi) a citit întruna cuvinte în limba engleză, aşa încît şi cei care alergau prin clasă prindeau cîte ceva. Deci trebuie o pedagogie foarte liberală, adaptată la socializarea acestor copii, pentru că ei sînt altfel socializaţi decît copiii din şcolile normale, copiii din familii etc. Fiind marginalizat devii mai egoist, deseori mult mai agresiv. Dar acestea sînt modificări care trebuie respectate. Aşa ceva nu se rezolvă prin bătaie sau zicînd mereu „trebuie să faci asta, trebuie să faci cealaltă".

Ar fi bine dacă de pildă „Caritas"-ul ar avea mai multe posibilităţi şi neapărat un teren de sport, unde copiii să-şi descarce energiile în loc să alerge în încăperi atît de micuţe. Ei au nevoie de o ocupaţie, de joc. Sînt copii care nu ştiu să se joace, nu au avut parteneri de joacă : unul dintre cei care trăiesc în gară mi-a spus că are un singur prieten.

● Gara este locul unde am stat cel mai mult de vorbă cu copiii, însă i-am văzut şi în staţiile de metrou. Erau printre ei copii care fugiseră din orfelinate, fiindcă nu au mai suportat situaţiile de acolo, alţii care fugiseră de acasă. Este, pînă la un anumit punct, firesc să-i vedem, pentru că, înainte de acest dezgheţ politic, problema lor nu a fost soluţionată, ci ascunsă. Cînd eram în sala de aşteptare a gării am auzit oameni vorbind. Unul zicea că pe vremea lui Ceauşescu copiilor nu li s-ar fi dat voie să stea aici, venea miliţia, îi bătea şi îi băga în orfelinate sau în şcoli de corecţie. Dar nu aceasta este soluţia : în orfelinate şi în şcolile de corecţie exista un regim tot atît de dictatorial ca în toată societatea. Dezgheţul a lăsat să iasă problemele la iveală : şi trebuie să le privim cu ochii larg deschişi, căci numai în felul acesta putem găsi o cale pentru ameliorarea lor. Pentru că nici nu îndrăznesc să spun : o cale de a le rezolva. Eram în faţa gării, lîngă statuie şi am discutat cu un băiat mai mare, vorbăreţ. Copiii aceştia vor să stea de vorbă, nu au cui să-şi spună problemele. **Şi asta e tot o lipsă a societăţii — nu numai a părinţilor. Ce face biserica, de exemplu ? De ce nu este** biserica acolo ? Aseară, de trei ori în cursul unei ore şi jumătate am văzut preoţi la televizor, dar în aceste cîteva zile n-am văzut nici un preot în gară, care să se ocupe de copii. Care este misiunea socială a bisericii în **ţara aceasta ? O biserică nu poate sta** doar între ziduri şi în rest să închidă ochii. Ştim care a fost rolul bisericii în timpul lui Ceauşescu. Măcar acum ar trebui să se schimbe odată — să iasă în stradă, să se deschidă oamenilor : **nu ca la Catedra de la Timişoara, unde cînd a început** să se tragă şi copiii au încercat să intre în biserică, ei au închis uşile pe dinăuntru.

Care este viitorul unei societăţi cu un număr atît de mare de copii marginalizaţi?

● **E posibil ca numărul** acestor copii **ai străzii, ai gării,** să fie în creştere. **Un coleg de la Spiegel** a fost la Timişoara **acum vreo trei** săptămîni, descoperise fenomenul şi acolo. Astăzi am vorbit cu un coleg care a descoperit acelaşi lucru **la** Sibiu. Poate s-a zvonit că există această viaţă **de gară** şi cei care nu au o legătură strînsă în familie, ori nu au nici un fel de legătură umană, şi-au zis : ia să merg **în gară. Sau aceasta** poate porni de la un simţ de aventură — doar fiecare copil ar vrea să facă o aventură. Numai că din cîte am văzut eu, la nici unul motivul nu a fost aventura. Bineînţeles **că joacă un** rol şi dorinţa libertăţii **totale** — de a nu fi nevoit să te **duci la şcoală** etc. Însă preţul libertăţii şi al aventurii este mult prea mare ca să mai poţi vorbi despre aventură şi libertate. Multora le-au dat lacrimile dacă i-am întrebat despre părinţi, despre amintirile lor de acasă. De obicei, întrerupeam atunci interviul, fiindcă nu voiam să-i rănesc. **Pentru alţii, viaţa** din gară nu era o problemă. De exemplu băiatul pe care l-am întrebat : „Totuşi, ce faci toată **ziua aici ?" „Stau, mă** plimb şi mă droghez", mi-a răspuns. A scos mîna de sub haină, avea o pungă cu aurolac şi mi-a arătat-o. L-am întrebat de **ce o face şi a zis că** i-e mai uşor, **drogîndu-se.** Plecase de acasă, fiindcă avea numai tată, tatăl era beţiv, îl bătuse. L-am întrebat dacă tatăl său nu a încercat să-l aducă acasă. A spus că tatăl lui i-a zis că dacă fuge o dată de acasă, nu mai are ce căuta înapoi. Băiatul era din Ploieşti. Deci s-a răspîndit şi fenomenul acesta — un zvon, o fascinaţie. Băiatul avea 8 clase terminate (nu era **ca alţii,** analfabeţi sau aproape). L-am întrebat dacă nu vrea să înveţe vreo meserie. El a tăcut puţin şi a zis da, aş vrea, dacă mi-ar da cineva... **Cred că** a vrut să spună dacă i-ar da cineva această şansă. Bineînţeles că nu ar fi uşor să integrezi un astfel de copil într-un loc de muncă. Dar nimic nu este uşor. Şi trebuie să renunţăm la acest fel de gîndire : că ceea ce nu este uşor, ceea ce nu este după modelul aşa-zis normal, de integrare socială nu ne mai interesează. În aceste zone marginalizate poate exista şi un potenţial creativ foarte mare, dar poate exista şi un potenţial periculos foarte mare. Se poate ajunge la dimensiunea criminală. Un astfel de grup poate deveni o bandă, cu un unic ţel — necesitatea de a supravieţui. Scrupulele (cum îşi fac rost de lucrurile elementare pentru supravieţuire) scad din ce în ce mai mult: ei nu se mai rezumă la cerşit şi la furat. Se poate ajunge pînă la fapte criminale. Mă îngrijorează deja faptul acesta şi mă întreb care este viitorul unei societăţi, dacă există un aşa mare număr de copii marginalizaţi ? Viitorul acestei societăţi devine extraordinar de problematic, mai ales că şi fără aceşti copii problema oricum există. Pierderea valorilor trebuie într-un fel recuperată măcar la generaţia tînără, chiar şi la cei care merg la şcoală, care sînt aşa-zis integraţi în societate. Şi aceştia au fost educaţi într-o morală non-valorică : la şcoală li s-a vorbit despre copilăria de aur, viaţa fericită, părintele cel mai iubit etc., etc. pe de altă parte au fost trimişi tot timpul, mai ales cei de la ţară în agricultură şi numai şcoală n-au făcut, iar acasă vedeau că dacă părinţii nu fură de la întreprinderea unde lucrează, mor de foame. Nu ştiu cum poate fi recuperată această dimensiune umană. Toate societăţile aşa-zisului bloc estic au existat într-o semi-criminalitate : dictaturile i-au împins chiar şi pe oamenii cei mai oneşti la compromis, la mici tranzacţii, chiar la semidelicvenţă pentru a supravieţui.

Şi acest lucru a devenit firesc. Alţii au intrat într-o delicvenţă intelectuală, ceea ce eu aş judeca mai sever. Mi se pare mai grav să scrii un articol omagial (deci să intri în colaborare cu complexul dictatorial), decît să furi pentru familia ta un kilogram de carne. Oricum, după atîţia ani, fenomenele acestea încep să pară normale, şi de aceea e mult mai greu de scos oportunismul din societăţile estice, pentru că valorile esenţiale umane s-au uitat.

Am făcut acest film deci şi pentru că în Germania există acum fenomene de brutalitate faţă de străini — ceea ce mi se pare inadmisibil. Manifestările neo-naziste s-au ivit mai ales în Germania de Est (fostul RDG) unde s-a evitat să se vorbească deschis despre colaborarea germanilor cu nazismul. După părerea mea şi în Germania de Vest unii nazişti au scăpat de a fi cercetaţi — oricum însă s-a vorbit mai mult. În plus în fostul RDG germanii nu erau obişnuiţi să convieţuiască cu străinii.

Muncitorii din Vietnam de pildă au fost izolaţi în ghetto-uri — aveau căminele lor, locul lor de muncă, şi atît. Acum mulţi foşti privilegiaţi (nu numai de nivelul cel mai înalt, ci şi micul secretar de partid de la o cooperativă) şi-au pierdut privilegiile. Mulţi oameni şi-au pierdut slujbele. Există şomaj, nesiguranţă socială, iar oamenii din Est nu sînt încă obişnuiţi să trăiască în nesiguranţă. Dintr-o dată eşti solicitat să ai responsabilitate, să iei hotărîri, să-ţi cauţi de lucru. Trebuie, bineînţeles, un timp de adaptare psihologică iar prima reacţie e frica. Şi astfel de situaţii de criză te readuc la o identitate artificială. Şovinismul, antisemitismul, toate aceste fenomene xenofobe nu sînt altceva decît o identitate artificială, un surogat de identitate. Aşa au apărut manifestările neo-naziste, fasciste, extremiste la aceste naţiuni care au trăit sub dictaturi. În Vest, structura societăţii occidentale nu le va permite să renască într-adevăr.

● În Berlin, mai ales, nu-ţi poţi închipui o viaţă fără străini. De aceea cred că nici nu aş mai putea trăi în alt oraş german decît în Berlinul care este atît de cosmopolit, atît de internaţional. Cînd am ajuns aici şi m-am urcat în metrou se vorbea într-un colţ turceşte, în altul în arabă, în altul poloneza, în alte colţuri franceza, engleza. Era atît de firesc să nu fii german, încît părea şi mai absurd că, pe atunci, Berlinul de Vest era înconjurat de zidul acela absurd.

GRUPAJ REALIZAT DE
GABRIELA ADAMEŞTEANU

● 7 ianuarie. Tourf, **societate comercială. Barul e prea mic ca să nu fie în permanenţă fum. De afară răzbat cînd şi cînd, anunţurile trenurilor care vin, care pleacă. Patronul e un om cu suflet, de aceea, Ciprian e un copil al casei : o Coca-cola, un ness, o ţigară — cînd vrea.** (Good taste Kent style — **scrie deasupra barului). Cîte o mînă care îl mîngîie pe creştet, glume familiare. În galantarul din dreapta — Bonibon, biscuiţi Petit Beurre. Alături un poster, kitsch imens : o plajă, culori orientale. Va fi una din primele imagini ale episodului cu Ciprian care a aşteptat cu nerăbdare de azi dimineaţă să fie filmat. Se oferă el să dea ness-ul, îşi aprinde Marlboro-ul sub lumina reflectoarelor : are agitaţia copiilor cînd se simt în centrul atenţiei. Căzăcuţ Ciprian, 11 ani, arată de 9 : numai mîinile, cu unghii îngroşate (observă Helmuth Frauendorfer) sînt mult mai bătrîne. A plecat din căminul nr. 2 din Ploieşti pentru că îl băteau ăia mari. Acum nu-i mai este frică de ăia mari, a învăţat şi el între timp să se bată. Părinţi are, dar nu ştie unde sînt. În barul ăsta vine de 10 zile : a intrat, n-avea bani de Coca-cola, dar i-au dat aşa. De atunci stă aici, doarme pe caloriferul de lîngă geam. Bani îi mai dau turcii, unul îl strigă cu nume turcesc, ca pe copilul lui. Mai doarme, mai se scoală, se mai duce la un film, la un teatru. Înainte să se refugieze în bar, se dusese la clasa I-a, să doarmă, dar un poliţist l-a udat cu apă. Mai intră peste el, mai îl bat. El nu se droghează. Dar aici pe cei de la „Caritas" nu vrea să-i vadă.**

Bărbaţii de la masa de dincolo stau cu cutiile de bere în faţă şi se uită cum se filmează. Cînd echipa de filmare iese pe peron, unul dintre bărbaţi, tînăr, cu o şapcă pe cap, cu o faţă bine hrănită — nemişcată şi privirea întunecată începe să vorbească. Dacă ar fi după el, i-ar scoate imediat p-ăştia cu filmul lor afară — nu doar din bar, ci din ţară. Nu era mai bine înainte, că n-aveau nas să vină aici să vorbească de rău România ? Telespectatorii germani au să-i vadă privirea întunecată sub şapcă în timp ce-şi duce la gură cutia cu bere, dar n-au să ştie că e atît de supărat din cauza ziariştilor lor.

● 7 martie. **Primăvara s-ar putea simţi doar în animaţia mai mare a celor care strigă veseli, cu schiurile în spate, sub cupola gălbuie. În bar e acelaşi fum, acelaşi poster în culori deschise, la mese cam acelaşi gen de clienţi — în blugi turceşti, prea mulţi, cu chicoteli argotice. Pe calorifer, aceeaşi siluetă măruntă cu paharul de ness într-o mînă, cu ţigara Marlboro în cealaltă. O privire mai grea, o rezervă mai mare faţă de ceilalţi, un obraz mai curat. Nu-i Ciprian. Ciprian a dispărut într-o zi. Nu se ştie unde. El e Marius. El i-a luat locul pe calorifer, din ianuarie. După ce a murit fratele lui cel mic şi tata a început să bea, mama a plecat cu fraţii lui să lucreze lîngă Huşi la o seră. Şi el a rămas cu tata. Care se îmbată, îl bate şi i-a luat cheia. Dar vine acasă o dată pe lună. A fost şi ieri acasă să-l caute, dar vecinii i-au spus că tot n-a venit.**

UNDE FUGIM DE-ACASĂ ?

O NOUĂ CLASĂ SOCIALĂ — OAMENII STRĂZILOR

ANDREEA PORA

Ei, oamenii străzilor, bătrîni sau copii, handicapați sau prea disperați ca să mai muncească, sînt o nouă clasă socială, existentă, e drept, nu numai la noi. Îi poți întîlni pe sub autostrăzile din New York, în fața senatului din Washington, în metrourile Parisului, pe aproape orice stradă a marilor orașe. Diferența este că de ei, în „lumea civilizată", nu se ocupă numai poliția, a cărei unică misiune la noi pare a fi aceea de a-i „aduna" din cînd în cînd, în urma unor campanii de presă sau înainte de alegeri, ci și statul, biserica, mun'cipalitatea și diferite organizații caritabile. Nicăieri în lume lupta pentru salvarea oamenilor străzii și integrarea lor socială nu a dus la rezultate spectaculoase, dar peste tot se încearcă „ceva", peste tot există „supe ale săracilor" și „aziluri de noapte", unde acestia pot găsi o farfurie cu mîncare și un loc unde să-și pună capu'. Ca să nu mai discutăm despre sumele alocate din bugetul statului bătrînilor lipsiți de îngrijire, femeilor singure cu copii sau orfanilor și handicapaților. Dar, poate mai important decît ceea ce se face la modul „oficial", este unghiul diferit din care este privită problema la nivelul întregii societăți. Sentimentul că fiecare este într-un fel răspunzător de soarta acestor oameni, de nefericirea sau de posibila lor reabilitare.

Ce ne diferențiază însă de primul rînd de Europa, America sau de orice altă parte a lumii de care vrem să ne apropiem, nu este atît de sărăcia, existentă în ultimă instanță în proporții diferite peste tot, ci „grija față de om" sau, mai bine spus, lipsa ei. Pentru a o constata este suficient să intri (aici și acolo) într-un spital, orfelinat sau pușcărie. Ea nu provine din mielmea sau mărimea salariului, ci din mentalitate. Care la rîndul ei este rezultatul unui întreg sistem educațional și politic ce așează în prim plan individul.

● „Cîntam despre mama"

„Anul dragonului" este un succes de casă : publicul crede că este vorba despre un film cu karate. Puștii sînt atrași ca de un magnet de sala cinematografului Aro, în care nu pot însă pătrunde fără a achita cei cincizeci de lei — prețul unui bilet. Stau înșirați, cavărbiile pe gard, de-a lungul barej metalice ce marchează drumul lung pentru ei, spre casa de bilete. „Îmi dai și mie un leu să intru la film ?" În două-trei ore strîng suma, deși așa cum îmi mărturisește Remus (13 ani) „aici nu prea e sfîrîială și pierzi mult timp pînă aduni ceva mărunțiș". Lui Remus îi plac filmele, le-a văzut mai pe toate, deși nu poate urmări decît acțiunea, căci de citit nu știe să citească. Mărunțel pentru vîrsta lui, murdar și plin de păduchi, pe care îi vînează cu voluptate, arătîndu-i cui e amator să-i admire, cu privire bănuitoare și mereu înfricoșată ce ocolește fețele oamenilor. Remus nu a fost niciodată la școală și nici nu-l interesează prea mult să se ducă, din moment ce știe să socotească. Doarme pe unde apucă, prin cinematografe, blocuri și bineînțeles în Gara de Nord, de unde tocmai a scăpat de ultima razie a poliției. Acasă nu se duce, a plecat de mult timp, pentru că ai lui îi băteau și îi mai luau și banii pe care reușea să-i strîngă : „în zilele norocoase în jur de două sute". Mai trece din cînd în cînd pe la bunica „pentru că ea are pensie și mai îmi pică și mie ceva". Sigur că ar vrea și el „o casă și niște părinți cum are alți copii, dar ce să facă dacă și lui nu-l vor". Cînd a fost mic l-au dat la Casa Copilului de unde fugea mereu. Viitorul ? Nu s-a gîndit, dar știe sigur că nu vrea să ajungă „la mătură ca ai lui". Se scarpină cu nădejde în cap pe sub căciula cu clape, constatînd că ei totuși e mai norocos „decît ăștia doi care n-are nici măcar părinți". „Ăștia doi" sînt Săndel și Nicolae (11 ani), de la Casa Ajutătoare 11, care s-au învoit ca să meargă la film, învoire pe care o capătă tot la două săptămîni „cînd se bagă alt film". „Noi n-avem părinți, nu știm nici măcar cum îi cheamă. Da' zicea că vine niște femei să ne înfieze, de la noi au mai fost înfiați copii, unul șchiop, Ciprian, de o femeie germană și altul, Cristea, de una austriacă. Am vrea și noi să ne înfieze cineva, dar n-are cine, dumneavoastră nu puteți ?". Sînt îngroziți de murdari și îmbrăcați subțire, numai cu cîte un trening găurit și șoșoni cu care au umblat toată iarna. Alte haine nu mai au, deși au primit ajutoare „de la niște ,îngeri", „un tir mare, la care am descărcat și noi, erau și haine și mîncare, dar nu ne-a dat încă nimica. Numai cînd vine cineva de la un ziar sau din altă parte ne îmbracă frumos, apoi ni le ia înapoi și ni le dă pe alea vechi". Săndel îmi spune că e handicapat, de aceea a ajuns la școala ajutătoare, dar îl rid ochii în cap, șmecherește, cînd zice asta.

Stăm toți patru cîte, în cerc, pe iarba din fața cinematografului, „parcă am juca leapșa pe ouate", constată trist Nicolae, apoi mă întreabă dacă n-am să-i dau ceva de mîncare pentru că i-ar fi foame, dar „are poftă de ceva bun, de lucruri d-alea de prin vitrine". Primește de mîncare la cantină, dar nu le prea ajunge, iar „alea de acolo dacă le ceri o bucățică de pîine în plus, zice : «pleacă dracu' de aici»". Nu le iubesc și nici pe director nu-l pot suferi, pentru că „e toți niște hoți". După revoluție li s-au acordat 145 lei lunar, sumă care după părerea lor ar fi trebuit să crească „cu scumpirile astea". Oricum, nu au mai primit-o din decembrie, „noi i-am cerut, dar ăia ne fraierește, să nu ni-l dă, au zis tocmai la vară". În lipsa banilor, cerșesc, ca să mai intre la un film și să-și cumpere batoane. Vadul cel mai bun e în metrouri, unde în două ore reușesc să strîngă peste o sută de lei. „Am plecat de la două din cămin, am cinlaț e oră și am strîns o sută. Cîntăm despre mama. Lumea e miloasă și ne dă".

● Gara de Nord, închisoare sau amendă?

Școala generală 102 și Casa Copilului sînt față-n față, despărțite numai printr-o curte de cîțiva metri de asfalt. Zidul înalt și gratiile de la ferestre nu constituie un obstacol pentru întîrziații la ore. În holul casei de copii o mulțime de desene și o portăreasă care mă anunță că directorul nu e, adjunctul nu e, așa că nu poate să-mi dea drumul, doar dacă mă înțeleg cu doamna ofițer de serviciu. Cu care nu mă-nțeleg, deoarece directorul Tudor Constantin a lăsat eu limbă de moarte înainte de a pleca o dispoziție : să nu intre nimeni. În special presa. „Și oricum, spune d-na ofițer, copiii mai mici spun că îi bat cei mari, știți cum e". Tocmai că știu, de aceea mă și mir secretoșenia și frica în fața unor lucruri... știute. Doar dacă nu or fi și altele, care e mai bine să rămînă nestiute, așa cum mă conving ceva mai sus, pe aceeași stradă, la Casa Ajutătoare 11.

Este singura de acest gen din municipiul București și cuprinde copii între 6 și 20 ani, handicapați sau cu debilitate mintală (D.M.). Majoritatea, după terminarea a opt clase urmează o școală profesională în București sau prin țară, în vacanțe venind aici, pentru că „aici e casa lor, aici au crescut și, oricum, școlile profesionale nu-i pot ține". Tragedia începe după absolvirea profesionalei, cînd, conform legii nu mai au dreptul de a locui la casa de copii : de asigurarea unui loc de muncă și a ei ării trebuind, teoretic, să se ocupe școala profesională. Cu toate acestea, multe case de copii continuă să-i întrețină, deoarece tinerii sînt practic pe drumuri, fără posibilitatea de a găsi o slujbă și fără siguranța unui „cămin". Paradoxal, dar legea este mai „aspră" tocmai cu acești tineri proveniți din școlile ajutătoare, care trebuie să se „descurce cum pot", fără a avea dreptul de a locui în continuare în școală, spre deosebire de cei proveniți din casele de copii normale, care au statut de „asistați", puțind beneficia și după absolvire de anumite drepturi.

La Școala ajutătoare 11, un grup de 16 tineri riscă să ajungă de mîine pe drumuri, deoarece li s-a pus în vedere să părăsească instituția care nu-i mai poate ține. Poate nu s-ar fi ajuns pînă aici dacă săptămîna trecută unul dintre ei (Niță Victor) nu ar fi amenințat-o (cu o șurubelniță) și insultat-o pe directoarea Cureu Luminița, care, blocată fiind în cabinetul dînsei, a fost nevoită să cheme poliția pentru a rezolva incidentul. Care a venit în persoana domnilor căpitan Roicu și Stoica de la Secția 15. Li s-au înmînat tuturor celor 16 tineri absolvenți de școli profesionale niște hîrtii prin care sînt somați ca pînă vineri, 6 martie, să părăsească școala, în caz contrar „fiind pasibili de amenzi de la 15 la 30 mii sau închisoare de la 3 la 9 luni".

S-ar putea ca o asemenea măsură să fie în spiritul legii, dar privită din punct de vedere uman, problema capătă o cu totul altă implicație. Căci, practic, ei nu au unde se duce. „De mîine seară ne dă afară. Unde să ne ducem ? Să stăm pe stradă, în Gara de Nord, să dăm în cap la oameni ? ? De la Poliție ne-a spus că ne privește unde plecăm. Eu am terminat Școala profesională nr. 9 și nu am găsit să lucrez, am fost și la Forțele de muncă. Ce să facem acum, să ajung vagabond ?" (Vătafu Marian). Pare, într-adevăr, singura soluție, de care poliția nu dă semne să-i pese, singura ei obligație fiind oare de a face razii, de a-i aduna de pe străzi și a-i aduce, firesc, înapoi la Școala Ajutătoare ? De fapt, unii tineri de aici au ajuns deja în această situație, deoarece la școlile unde au învățat (Vîlcea, Craiova) nu au fost primiți și atunci dorm prin Gara de Nord. „Le mai ducem noi pîine și bani, spun colegii. E vorba de Cudelcu Florin, Popa Ștefan, Stoian Alexandru."

Nu este numai disperare la mijloc („Pe mine mă frămîntă unde o să dorm și o să mănînc" (Găgeanlu Adrian), ci și frustrare și revoltă : „Se acoperă de hîrtii doamnă, de fapt ne pasează de colo-colo. Vor să scape de noi, pentru că sîntem mari și vedem și știm multe din ce se întîmplă aici" (Emil Părinte).

● Trista povestire a unor bocanci

Dacă nu ar fi mirosul de urină, camerele cu cîte zece-cinsprezece paturi metalice, alinjate pe jîngă pereții goi, ar putea semăna cu cele din internate sau taberele de vară. Dar mirosul greu ce pare impregnat în ziduri, te întîmpină încă de pe culoare, îți se strecoară, în haine, în păr. Un miros a cărui explicație nu o găsești de la prima vedere ; relativa ordine și austeritate a camerelor — lipsite de dulapuri, noptiere sau orice alt mobilier ce ar putea crea măcar iluzia unui confort — maschează mizeria aseunsă. Dacă ridici însă păturile, apar cearceafurile îngălbenite de murdărie, vechime și nenumăratele spălături. Sub ele se află ceva ce odinioară, probabil acum vreo zece ani, s-ar fi putut denumi „saltele". Subțiate, cu cîlții curgînd, străpunse de barele metalice ale „patului", sînt îmbinate de urina a generații de copii. La „emuretici", în camera alăturată, spectacolul este și mai dezolant, cearceafurile și păturile sînt puse la uscat pe marginea paturilor, iar saltelele, care te duc cu imaginația spre lagărele de muncă forțată, se usucă de la sine, fiind întoarse (așa cum mă asigură femeia de serviciu) din cînd în cînd pe partea cealaltă.

O altă „sursă" a mirosului o constituie pijamalele, de care nu însă toți copiii au fericirea să beneficieze. „Pijamalele", un fel de zdrențe fără mînecl, nasturi, sau numai cu cîte un singur crac la pantalon, sînt fie făcute toate „balot" într-un cearceaf și ținute sub pat, fie virite „individual" sub pernă. Toi sub pernă sînt ținute și hainele de peste zi, afară rămînind numai pantofii. Destacerea unei asemenea legături cu pijamale pe care sînt invitată s-o miros chiar de către proprietari, îmi mută pur și simplu nasul. Cei care nu au avut avantajul de a primi pijamale, dorm de...brăcați. Ca în orice instituție care se respectă, la etajul trei există și o cameră de protocol, păstrată numai pentru „vizite". Nu cred că este nevoie să mai spun că decorul și mirosul sînt cu totul altele...

Grupul de copii care m-a însoțit, mă privește semnificativ și cu o oarecare satisfacție „acum că ați văzut cu ochii dumneavoastră, n-o să mai credeți în minciunile pe care o să vi le spună directoarea Luminița și directorul Dincă Gheorghe", despre care mă informează că pe vremea „răposatului" a fost secretar BOR și că taie și spînzură exact ca înainte". Reclamațiile și plîngerile, mai mult sau mai puțin justificate, la adresa celor doi, plus portarul Bejan, „mare hoț", încep să curgă. Ba că s-au primit ajutoare acum cîteva zile din care nu li s-a dat, ba că din ajutoarele primite astă-iarnă s-a furat cît s-a putut, hainele noi fiind schimbate cu unele vechi, ce a mai rămas, stînd înciuiat la magazie. La fel și dulciurile și mîncarea. Privindu-i fiind să le dau dreptate, sînt slabi, murdari și rupți ca vai de ei.

Cu bocancii primiți în iarnă e aceeași poveste : copiii au fost puși „să-i dea" la Club, ca să nu se fure, să dispară cumva, pînă la urmă dispărînd, nu se știe cum, chiar de acolo. Ei sînt convinși că le-au luat „profesorii" și toți ăștia mari acasă, „Pentru că erau frumoși și buni". E clar că ceva s-a întîmplat cu respectivii bocanci, deoarece, într-adevăr, nu văd nici urmă de ei. În schimb îl văd pe C.C., clasa a IV-a, umblînd prin curte în pijama. „Hainele mi le-a luat una cîte una, d-na profesoară Horășeu. Le-a văzut mai bune, blugi, bocanci, pe care le-am primit astă-iarnă la ajutoare. De atunci umblu în pijama. Așa mă duc la școală, peste tot". Băiatul mă privește întrebător. Ce să-i spun ? N-am ce. Dar mă gîndesc ce ar spune enștezii cu ajutoarele, dacă ar vedea că nici măcar un copil nu poartă o haină adusă de ei. Ni s-ar duce iar buhul în lume de hoți și de oameni fără suflet.

Sînt asigurată în cor că de fapt acestea sînt realele motive pentru care direcţia vrea să scape de cei mari care „înţeleg multe şi din cauza lor nu îşi pot face de cap în voie".

● Gura lupului

„Datorită vîrstei şi situaţiei sociale tînărul nu mai face obiectul ocrotirii într-o astfel de instituţie pentru minori...", aşa sună adresele de la Secretariatul de Stat pentru Handicapaţi, către diferitele şcoli profesionale unde au învăţat cei şaisprezece tineri în cauză, prin care aceştia sînt solicitaţi „să asigure asistenţă". Cu hîrtiile în mînă, ei urmează să ia drumurile Craiovei, Constanţei sau Sucevei, pentru a bate pe la porţile şcolilor profesionale, primăriilor sau inspectoratelor. Mulţi dintre ei tocmai au fugit din aceste locuri sau, şi mai rău, n-au fost niciodată acolo. Cum se vor descurca, unde vor dormi şi ce vor mînca pînă „la rezolvarea situaţiei", sînt probleme care se pare că nu-i prea frămîntă pe cei ce eliberează aceste hîrtii, socotindu-se probabil absolviţi de orice răspundere atîta timp cît sînt acoperiţi de o hîrtie şi o ştampilă. Nici directorului Dincă nu i se pare nimic anormal, din moment ce hîrtia vine de la guvern. „I s-a eliberat hîrtia ca să se ducă la Constanţa şi să poată cătători cu trenul. Coboară în gară şi întreabă unde este primăria, toată lumea ştie unde e". Chestia e că tocmai cel în cauză, „nu ştie unde şi cum" o să meargă el „pe drumuri pe care nu le cunoaşte". Probabil că mulţi nici nu se vor duce „în gura lupului de unde de abia au scăpat" şi vor prefera să vagabondeze prin Bucureşti şi să doarmă pe unde apucă, îngroşînd rîndurile celor care trec periodic prin secţiile poliţiei. Şi totuşi o soluţie trebuie găsită, pentru că aşa cum spune directorul Dincă „este cazul ca ei să înceapă să trăiască pe propriile picioare".

● Logică postrevoluţionară

În cabinet, atmosfera este încinsă. Directoarea Luminiţa, şmiţuindu-se fotografiată, dispare pentru cîteva minute, reapărînd fără lanţul de aur gros de un deget de la gît. Inelele, vreo cinci la număr şi le-a păstrat însă. Logică postrevoluţionară! Întrebată de ce copiii sînt atît de murdari şi rupţi, declară, sigură pe ea, că „se pot schimba de două ori pe zi, baie fac zilnic, iar pijamalele miros aşa pentru că sînt enuretici şi bugetul este mic". Cît despre haine ghete, casetofoane şi alte ajutoare, nu le-a furat nimeni, asta este o prostie, doar ei nu sînt „inconştienţi", plus că totul este înregistrat la contabilitate. Copiii sînt handicapaţi şi nu trebuie să pun bază pe ce spun ei! Ca să fiu fair-play, cred numai jumătate din ce mi-au spus. Asta din cauză că unii copii nu păreau nici pe departe handicapaţi, diagnosticul fiind pus pe Autoritatea Tutelară pe baza rapoartelor venite de la şcoli, exact ca pe vremea „răposatului". Mulţi copii perfect sănătoşi ajungînd să fie marcaţi pe viaţă de un asemenea diagnostic, dovedindu-se ulterior, că scoşi din acest mediu, înconjuraţi cu dragostea şi îngrijirea adecvată (e vorba de cei iniţiaţi) sînt perfect normali. De multe ori, diagnosticul este o metodă de a scăpa din şcoli de copiii cotaţi ca „dificili" şi cu o integrabilitate socială mai greoaie.

Am auzit că s-a înfiinţat o Ligă pentru sănătate mintală. În primul rînd, cred că trebuie însănătoşită mintea pedagogilor şi a cadrelor medicale care au furat şi fură din ajutoarele destinate copiilor, mintea celor care exploatează sentimentele caritabile sau instinctele joinice ale adulţilor, folosindu-se de micii vagabonzi; cred că trebuie ameliorate, prin orice mijloace, bolile desfigurante ale întregii societăţi: corupţie, lăcomie, cruzime, minciună.

Copiilor străzii, ştie toată lumea asta, le trebuie un acasă, un loc unde să se simtă ocrotiţi, înţeleşi, iubiţi. Dar cine mai are astăzi la noi capacitatea de sacrificiu, generozitatea, puterea de a se împărţi între propria familie, cu greutăţile ei zilnice, între dorinţa legitimă de a se bucura de ale vieţii şi o datorie profesională şi morală care-i cere tot timpul şi toată energia? De fapt, este o luptă permanentă cu sărăcia, corupţia, eşecul. Poate doar anume credincioşi să fie apţi pentru aşa ceva, poate anume tineri din speţa tot mai rară a idealiştilor — dar şi frumoasele lor disponibilităţi se diminuează cînd apar obligaţii faţă de propriul acasă, atît de greu de obţinut pentru familiile tinere şi cinstite, locuinţa, mobilarea ei, cele necesare noilor născuţi fiind imposibil de realizat din salariul unui pediatru, psiholog, pedagog sau îngrijitor. Sănătatea mintală se bazează pe un minim confort fizic şi psihic şi pe un cod etic nu impus prin teroare, ci imitat prin simpatie.

Am citit cîndva, într-un raport al Organizaţiei Mondiale a Sănătăţii, că dacă între 6 luni şi 4 ani hrana copilului nu conţine o anumită cantitate şi calitate de proteine şi vitamine, acesta degenerează, iar de-a lungul a două generaţii se produc şi mutaţii genetice în sensul diminuării inteligenţei şi creşterii agresivităţii, cruzimii. Copiii crescuţi în astfel de lipsuri devin o masă uşor de fanatizat şi manevrat. Nu pot să nu mă gîndesc la generaţia care a făcut „revoluţia culturală" în China, la khmerii roşii, la fenomenul endemic din Africa. Şi nu pot să nu mă gîndesc cum au fost hrăniţi mare parte din copiii noştri cam de un deceniu încoace şi ce perspective ar fi ca ei să-şi primească proteinele şi vitaminele şi tot ce li se cuvine.

ACASĂ LA NOI

ADRIANA BITTEL

Acasă, pentru majoritatea oamenilor, este un spaţiu protector, un loc unde eşti dacă nu aşteptat, necesar, important, măcar un depozit a tot ce te delimitează şi te regenerează. Copilul, în faţa necunoscutului, vrea **acasă**. Pentru cei aflaţi departe, acasă devine ţara pe care au fost nevoiţi să o părăsească temporar sau definitiv. Acasă este locul unde te poţi odihni, ascunde, unde scapi de tot ce te falsifică în via'a socială ; un refug'u. Asta, în principiu. Fiindcă practic, se întîmplă ca acest acasă să-ţi devină, prin raportare la ce ar trebui să fie, insuportabil; să te simţi şi acolo ameninţat, terorizat,

UN COCKTAIL DE TRANZIŢIE

RODICA PALADE

Vineri, 6 martie, 1992, „Liga Română pentru Sănătate Mintală" (LRSM) a organizat la Palatul Copiilor un cocktail, în scopul de a colecta fonduri pentru susţinerea programului „Salvaţi de drog copiii străzii". Contribuţia minimă, 3 000 lei, dar, aşa cum se specifica pe invitaţie, „orice donaţie suplimentară este binevenită şi făcută publică".

Aşadar, oamenii „mari" au fost invitaţi (încă o dată) să-şi îndrepte privirile spre cei mici care populează astăzi străzile, alături de ciinii vagabonzi şi mormanele de gunoaie.

Nu ştim cît de mult (judecînd după numărul redus al participanţilor) drama copiilor fără adăpost şi cu punga cu aurolac i-a zguduit pe oamenii „mari" : nu ştim nici dacă cei prezenţi n-au fost zguduiţi, nu atît de fenomenul în sine, cît de repetatele semnale de alarmă trase în străinătate, arătînd încă o faţă inumană a României.

Oricum, la acest cocktail de tranziţie (rochii de seară şi pulovere, pantofi galbeni sclipitori şi pantofi scîlciaţi de pe vremea lui Ceauşescu, foşti miniştri şi actuali aspiranţi, medici ai ţării şi medici ai lumii, diplomaţi, oameni de afaceri, ziarişti, reporteri TV de ieri şi de azi —, în aerul provincial din fire al foştelor reuniuni sindicale, contaminat însă de germenii unei lumi de Dallas), la acest cocktail deci, remarcat de toţi a fost începutul. **Începutul unei acţiuni care-l făcea pe Cornel Nistorescu să spună:** „Nu judec oamenii, ci scopul. Iar scopul este generos. Acest tip de acţiune se practică în lume şi, pe un anume segment, are o anume doză de eficienţă. Dar trebuie mers la cauze, trebuie găsită rădăcina răului şi noi, nu străini, trebuie să facem asta."

Între participanţii la acţiunea de binefacere iniţiată de LRSM a fost prezent şi d-l Mihai Chiţac. (Îmi cer iertare dacă persoana dumnealui îmi aminteşte constant de Timişoara şi de Piaţa Universităţii). Întrebat dacă, mergînd pe stradă, a avut prilejul să-i vadă pe copii vagabonzi, dînsul a spus : „Am avut ocazia să-i văd mai ales în zona Gării de Nord, în zona Gării Obor. Acuma, iarna, sînt mai greu de văzut că se ascund şi ei prin diferite locuri, însă România trebuie să ia o serie întreagă de măsuri, pentru că numărul lor este în creştere. Ei au existat şi-n timpul regimului dictatorial, dar atunci nu se dădea publicităţii nici un fel de statistică. Numai aşa s-a ajuns ca după revoluţie să avem un număr aşa de mare de handicapaţi, copii care au uimit Europa. Situaţia lor poate fi definită fără echivoc ca dezastruoasă. Eu apreciez foarte mult acest început."

Bucurîndu-se de mai mult timp liber în această perioadă, a fost prezent şi d-l Petre Roman : „Cunoaşteţi situaţia copiilor care se droghează ? I-aţi văzut ?" „Da, o cunosc. Da, i-am văzut." „Unde i-aţi văzut ?" „Dacă mi-aduc bine aminte, în zona Gării." „Cînd i-aţi văzut ? Înainte de decembrie '89 ?" „Bineînţeles. Înainte de '89." **(În acest moment al discuţiei, un reporter TV întinde microfonul d-lui Roman : „caracterizaţi într-un singur cuvînt ceea ce se întîmplă aici, în această seară". Liderul naţional F.S.N. răspunde prompt : „Solidaritate".)** „În ce măsură socotiţi că o astfel de acţiune rezolvă situaţia copiilor fără adăpost ?" „În sine, nu rezolvă. Este ca pornirea motoarelor. Ca nişte scîntei care creează explozia pentru a detona şi a porni motoarele. Şi de aceea am ţinut foarte mult să fiu prezent."

Iată şi părerea unui pedo-psihiatru de la Médicin du Monde : „Astăzi, în România, reforma economică este prioritară. Dar la fel de urgentă este şi dezvoltarea unei politici de ajutor social pentru copii şi pentru familiile defavorizate. Sigur că cel mai eficient pentru dezvoltarea sa ar fi să-l ţii pe copil într-un mediu natural, aproape de părinţi. Ar fi necesar ca în România să se creeze acele aşezăminte familiale, pentru că un copil care îşi regăseşte mediul familial îşi regăseşte stabilitatea. În acest sens, ideal ar fi ca aceşti copii să fie adoptaţi de familiile mai înstărite." **Preluînd ideea d-lui pedo-psihiatru, am întrebat-o pe d-na. Christine Valmy (o milionară cunoscută deja la noi ca iniţiatoare a mai multor acţiuni de binefacere) dacă dînsa ar adopta un asemenea copil.** „Dacă aş avea o viaţă normală, sigur că aş lua — a spus **d-na Valmy.** „Dar eu se întîmplă să am doi nepoţi şi nu reuşesc să-i văd şi fac mari eforturi să fiu cu ei. Problema copiilor străzii trebuie rezolvată pentru că, realmente, nu poţi să te bucuri de viaţă cînd îi vezi."

Către sfîrşitul reuniunii (ora 21) s-a ivit, nu se ştie de unde, un puşti.

— De ce ai venit aici ? Păi, am văzut lumină. Ai venit de-acasă ? Da. Stau aici, aproape de Palatul Copiilor. Ai auzit de aurolac ? Încă n-am auzit că am uitat. Eşti la şcoală ? Cîţi ani ai ? Eu nu sînt la şcoală. Eu am 7 ani. De ce nu eşti la şcoală dacă ai 7 ani ? Fiindcă eu aveam 6 ani şi începuse şcoala. Ce-ţi place ţie mai mult ? Ceauşescu. Că era ieftin. — ...

— Acum îl scoate pe Ceauşescu şi-l bagă la loc. Poate ieftineşte.

Carnea e scumpă. De alticineva, în afară de Ceauşescu, nu-ţi place ? Nu. Carnea e scumpă. Şi ce dacă e scumpă? Păi nu pot să mănînc.

— Portocale ai mîncat în iarna asta ? Ihi. — Dar banane ? Ba... banane niciodată. — Niciodată ? Ici. — Dar de văzut le-ai văzut ? Mîo. Ce-ai mîncat astăzi ?

— Eu am mîncat astăzi un ou şi şase felii de pîine, ieri... ciorbică. Fără carne. Cu ce te joci ?

— N-am nici o jucărie. M-am plictisit în casă. Ce ţi-a adus Moş Crăciun ? Tricou' ăsta care s-a murdărit şi mai am primit un tricou de-a lu' fratele meu, da' e mare de mine. Unde lucrează părinţii tăi ? Tata nu lucrează. E dat afară. Şi mama ? La Academia Militară. Măturî, la scrumierele şi le duce la gunoi... Ce ai la picior ?

— Eu, az'-noapte, mi-am făcut o coptură că mi s-a vărsat ceai din ăla fierbinte. Şi te doare ? Mă doare cînd merg. Merg şchiop acuma. Nu mai merg cum mergeam.

În încheierea reuniunii, s-au anunţat la microfon donaţiile. Am notat în grabă doar cîteva : High Tech Corporation SRL, 100 000 lei, Elvira International, 100 000 lei, firma Coleus, 100 000 lei, d-na Beatrice Stambul (Médecin du Monde), 200 franci francezi, ziarul România liberă, 50 000 lei, Inspectoratul General al Poliţiei, 20 000 lei „şi alte importante ajutoare", d-l şi d-na Petre Roman, 10 000 lei, Departamentul Interhisericesc, 9 000 lei.

UNDE FUGIM DE-ACASĂ ?

ISTORIE, DESTINE

● „Piața Universității" pălise în amintiri ● Prorectorul Universității, studenții și balconul ● Ion Iliescu a încercat să obțină o condamnare a Pieței în C.P.U.N. ● Lumea are nevoie de o prezență simplă, pe care să o încarce de simbol ● Discursul non-violenței, capacitatea de a lansa lozinci, indiscutabilul simț al mulțimii ● Cum „se face" o personalitate publică ● Dacă te legi de Alianță, vei avea de-a face cu mine ●

GABRIEL ANDREESCU

În februarie, emisiunea SOTI ne-a oferit un interviu. În cadru, două rafturi pline cu cărți, un tablou mare (figura romantică a lui Mihai Eminescu), biroul de lucru, un steag românesc. Pe acest fundal, regizat, se vedea, cu mulță grijă, ne-a vorbit o mai veche cunoștință : **Marian Munteanu.** De astă dată în costum, tuns, cu o cravată a cărei lumină accentua și mai mult tonul întunecat al cămășii sale, incitînd la obscure amintiri. Efortul de simbolizare al imaginii dădea o măsură pentru natura disciplinată a intențiilor care se anunțau, sigure de ele, pe micul ecran. „Piața Universității" pălise în amintire, la orizont era acum „Mișcarea". Despre „Mișcare", unii dintre noi am aflat cîte ceva. Cei care lasă să crească, profitînd de umbră, astfel de energii, dovedesc că istoria acestui secol, deși neiertătoare, nu i-a învățat nimic.

Pe Marian Munteanu l-am cunoscut imediat după Revoluție. Era perioada cînd tinerii reveniseră în stradă, protestînd față de păstrarea, în funcții de conducere, a unor vechi comuniști. Eu, proaspăt membru în Consiliul Frontului Salvării Naționale, nu mă dezmeticisem din euforia alungării lui Ceaușescu. Dar nu numai încrederea aceea naivă în victoria definitivă a bunului simț mă făcea, în primele zile, răbdător față de evoluția evenimentelor. Asistam la avalanșa de urgențe, de situații nerezolvate, de cereri, de întîmplări pe care le avea de întîmpinat C.F.S.N., pe un fond de oboseală, de haos și penurie de oameni. Era imposibil să le faci față ! De aceea acceptam pretextele „colegilor" din biroul executiv, adevărații lideri : așteptați, nu fiți suspicioși, nu se poate acum, dar se va rezolva. Tinerii nu aveau timp să aștepte. Ceaușescu fusese alungat și ei înghețau în continuare în stradă. M-am dus la Facultatea de Drept unde își avea sediul Liga studenților. Poate o discut e, explicațiile mele, ajutau la ceva. La Ligă, atmosfera de peste tot : o mulțime de persoane care veneau, ieșeau, de ai locului sau de aiurea, gălăgie, planuri, șuete — revoluția romantică. Am invitat la mine, pentru seară, pe cîțiva dintre ei. Au venit. Dintre cei patru, Marian Munteanu a reușit, și atunci, să îasă în evidență. Virulent, imun la funcții sau mitologii (altele decît ale lui !), mefient și grăbit, M.M. nu venise decît pentru sentințele sale. Studenții aveau, poate, o mai bună intuiție. Nu eram eu în măsură să le dau explicații. Incapacitatea lui Marian Munteanu de a oferi atenție la altceva decît propriului său monolog era o problemă a lor.

Dar indisponibilitatea de dialog a devenit un impediment grav, depășind responsabilitățile personale sau de mic grup, pe timpul Pieței Universității. Piața Universității este fenomenul care l-a lansat pe Marian Munteanu în viața publică. Spun **fenomen** pentru că această retortă uriașă de oameni, motivații, evenimente, mass-media, interacții, fapte și mitologii nu poate fi acoperită cu o noțiune mai precisă. Din ce s-a ridicat excepționala formă de protest colectiv, anunțată de toate agențiile de presă importante de pe Mapamond ? Sînt de numit, pe de o parte, inițiatorii, oamenii care au ocupat Piața în ziua de douăzeci și doi aprilie 1990 și grupurile care au adus pancarte, definitivînd mișcarea spontană în ziua de douăzeci și patru : Alianța poporului, Asociația 16—21 Decembrie (formate din participanți activi la evenimentele din 21—22—23 Decembrie, curajoși dar cu manifestări uneori precare, cum erau Dumitru Dincă sau Teodor Mărieș), Grupul independent pentru democrație și Asociația 21 Decembrie, cu un rol important în impunerea caracterului nonviolent, specific demonstrațiilor de după Marea Revoltă. Liga studenților a coborît în Piață trei zile mai tîrziu, o mină de studenți strînși în jurul lui Marian Munteanu. Însă participarea studenților a dat o altă valoare simbolică fenomenului, a pregătit evenimente care fără asta nu ar fi putut avea loc. Ei au ocupat balconul Facultății de geologie, asigurînd un reper, o tribună permanentă de idei, sunet și culoare, acelui haos contestatar.

Dar să ne amintim și de ceilalți. Piața Universității a căpătat trup din zecile de mii de bucureșteni anonimi, din sutele de solidari din provincie. Apariția personalităților culturale la balconul Facultății de geologie a schimbat natura fenomenului, transformîndu-l cu timpul într-o referință națională. Piața Universității nu avea să devină evenimentul cel mai pregnant al perioadei de după Decembrie '89 pentru că Dumitru Dincă sau Teodor Mărieș strigau : „Jos comunismul !". Astfel de procese nu se petrec oricum, ci numai în virtutea unui amestec subtil (poate ingrat), de simboluri și fapte concrete. Și cîte s-ar putea povesti despre mulțimea de detalii care au dat aura acelui „prim spațiu eliberat de neocomunism", din centrul Bucureștiului ! Despre Emil Constantinescu, prorectorul Universității, aranjînd cu studenții „statutul" vestitului balcon. Despre scriitorii, actorii, alte persoane publice, veniți spontan să țină discursuri celor aflați în Piață : Sorin Dumitrescu, Florin Iaru și Stelian Tănase, Victor Rebengiuc sau Mircea Diaconu. Despre listele de invitați, pregătite mai tîrziu pentru a păstra (uneori, a salva) calitatea balconului : Ana Blandiana, părintele Galeriu, Vasile Popovici și Doina Cornea. Sau țesătura de minuscule colaborări care precedeau și se revărsau, apoi, într-o acțiune de prestigiu : cîte un apel, făcut seara lîngă zidul Universității, un text scris de pe o zi pe alta, citit la telefon, amendat cu cîte o frază, lansat, în final cu emoție, miilor de bucureșteni. Așa s-a întîmplat cu declarația de solidaritate a intelectualilor români, recitată două zile la rînd de Victor Rebengiuc din balconul Universității. Sute de intelectuali au venit la sediul Grupului pentru Dialog Social să îl semneze, textul a fost transmis la Timișoara, în Iași, Constanța, Brașov... a revenit semnat de personalități. De altfel, sediul GDS a jucat rolul de dispecerat pentru principalele legături cu țara, și mai ales cu lumea internațională. Aici a venit telegrama lui Eugen Ionescu, prin care acesta se declara „golan", de aici au plecat mesaje spre instituții din străinătate ce și-au anunțat apoi solidaritatea cu protestatarii din București sau (deja) cu cei ce repetau această formă de manifestare în alte orașe (Timișoara, Constanța). Am insistat puțin pe formele de solidarizare a unor categorii sociale, pe asigurarea celebrității Pieței Universității. Întrucît fără ele Piața ar fi fost mult mai repede reprimată.

Ion Iliescu a încercat de altminteri să obțină o condamnare în CPUN ; de mai multe ori. Ea trebuia „măturată" — cum spunea acest gafeur — imediat ce Consiliul provizoriu lua o hotărîre cu privire la ilegalitatea demonstrației. În adunarea fesenizată pe care o știm, lucrul părea destul de ușor. Și dacă nu s-a produs, meritul le revine într-o bună măsură lui Ticu Dumitrescu și Nica Leon, a căror sistematică punere sub acuzare a biroului executiv — condamnat și pentru refuzul de a dialoga cu manifestanții — a blocat inițiativele represive ale acestuia.

Dar lumea nu își poate realiza nevoia de identificare urmărind rețeaua complicată de cauze și de efecte. Ea are nevoie de o prezență simplă, pe care să o poată încărca de simbol. Iar Marian Munteanu a dovedit o astfel de înzestrare. Însușirea unui discurs al non-violenței, capacitatea sa de a lansa lozinci, indiscutabilul simț al mulțimii, în sfîrșit, figura lui cristică au răspuns unei așteptări (sensibilități) a mulțimii. Orele — nenumărate, obositoare — de la balcon au fost realizarea lui și nu organizarea Pieței Universității, de care era oricum incapabil. Piața a fost rezultatul unor acumulări aleatorii, nu al unei premeditări. Dar de această organizare ar fi fost nevoie. Nu vorbesc despre efortul acela de „administrare a spațiului" — curățenia, pregătirea de lozinci, de stații, de microfoane, tribunele de lemn și corturile, ceaiul pentru înfrigurați sau foliile de plastic, cînd ploua — făcut de oameni despre care s-a vorbit întotdeauna prea puțin : Iulian Cornățeanu, Șipoș Coriolan, Gheorghe Gavrilescu, Alexandru Crăciun, Andrei Apostol și alții pe care nu mai ajung să-i numesc. Organizarea Pieței Universității înseamna transformarea acțiunilor efemere de protest într-o structură de opoziție stabilă : asigurarea unor strategii de perspectivă și retragerea generală pe 18 mai. Toate au depins de liderii celor cinci formațiuni, aflate, cu pancarte, în Piață. Discuții (ori mai curînd certuri) pentru punerea la punct a unui proiect aveau loc aproape zilnic — idei și apeluri veneau permanent din afară. Între amploarea (natura, semnificația) fenomenului Piața Universității și micul grup decizional — unde Marian Munteanu avea o poziție privilegiată — a existat însă un hiatus.

Au izbucnit violențele de la mijlocul lui iunie, greșeala fatală de a rămîne în Piață revenindu-le celor de la Alianța poporului și Asociația 16—21 Decembrie — unii, pentru că nu se gîndeau la nimic, alții, pentru că făceau un joc dublu, sau mai curînd erau manipulați, ca în cazul lui Teodor Mărieș, excitat, în ultimele săptămîni, de „relațiile sale oculte". Cel puțin șase oameni au murit atunci — alții mai tîrziu, dar victime ale aceleiași represiuni, cum a fost elevul de 16 ani, Rob Andrei —, peste o mie de persoane au fost reținute, cîteva sute au rămas mai mult timp în detenție, din aceștia, 34 de copii. A urmat lupta pentru eliberarea celor aflați în închisoare. Și pe primul loc, lupta pentru eliberarea lui Marian Munteanu. De la GDS s-a luat legătura cu nenumărate organizații internaționale care puteau să intervină pentru cei agresați. S-au transmis casete filmate cu imagini din Piața Universității, fotografii, apeluri, proteste, analize de cazuri. Au fost chemați în România oameni de la Federația Internațională Helsinki, de la Amnesty International sau Federația Internațională a Drepturilor Omului. Am luat legătura cu mama și cu soția lui Marian Munteanu. Din Franța a venit un avocat influent, legat de Partidul Republican — la care s-a făcut apel prin Mihnea Berindei — pentru a oferi asistență juridică. Și, alături de sprijinul din umbră, marea demonstrație din 13 iulie 1990, a cărei organizare este datorată în primul rînd GDS-ului : cămăși albe, flori, portrete ale lui Marian. Așa „se face" o personalitate publică : din mai realele, sau mai modestele sale realizări și dintr-o adecvată sau exagerată participare a colectivității. (Spun asta și cu gîndul la atîția oameni pe care i-am cunoscut după Revoluție și care n-au ajuns să primească recunoașterea meritată a grupului ce-i încuraja, în ultimă instanță, spre beneficiul acestui grup.) Proporția intervențiilor, din țară sau din străinătate, în favoarea liderului studenților a obligat autoritățile să-l elibereze. Îmi amintesc senzația de atunci, cînd M.M. a trecut pe la sediul din Calea Victoriei 120: lumina se primenise, din nou, a victorie.

L-am întîlnit, după aceea, pe Marian Munteanu, cu varii ocazii. Îl găseam la întîlniri, la simpozioane, unde i se oferea un maximum de considerație — spre exemplu, să facă parte din conducerea Solidarității Universitare. I-am intersectat însă și urma : din ce în ce mai des, acuzațiile sale la adresa Grupului pentru Dialog Social. Nu ar fi fost pentru prima dată. Îmi erau cunoscute comentariile lui critice sau ironice, ori furia, cînd sub balconul GDS, unde se lansau imprimate cu acel cunoscut „Apel către lichele" al lui Gabriel Liiceanu, studenții au scandat, mărșăluind, numele unor membri din Grup. Mi s-a părut însă firesc ca dovezile de solidaritate din timpul detenției să fi stins animozitatea, care nu putea avea altă explicație decît orgoliul. În fine ! Opiniilor sale nu ar fi trebuit să li se dea prea multă importanță dacă ele nu ar fi început să afecteze însăși constituirea Alianței Civice. Într-o seară — într-una din lungile seri pe care le petrecea într-o cămăruță din sediul de pe Calea Victoriei pentru organizarea acestei organizații —, Iulian Cornățeanu m-a oprit sub stejarul din curte, așa cum nu-l mai văzusem făcînd, lulndu-mă de piept, și mi-a spus : „Știi cît de calm sînt. Dar de data asta i-am spus lui Marian : dacă te legi de Alianță, vei avea de-a face cu mine !".

(Va urma)

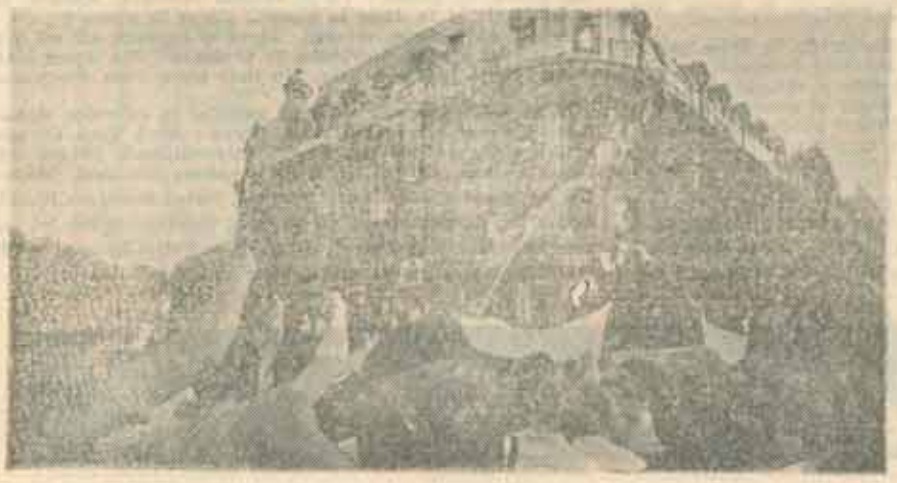

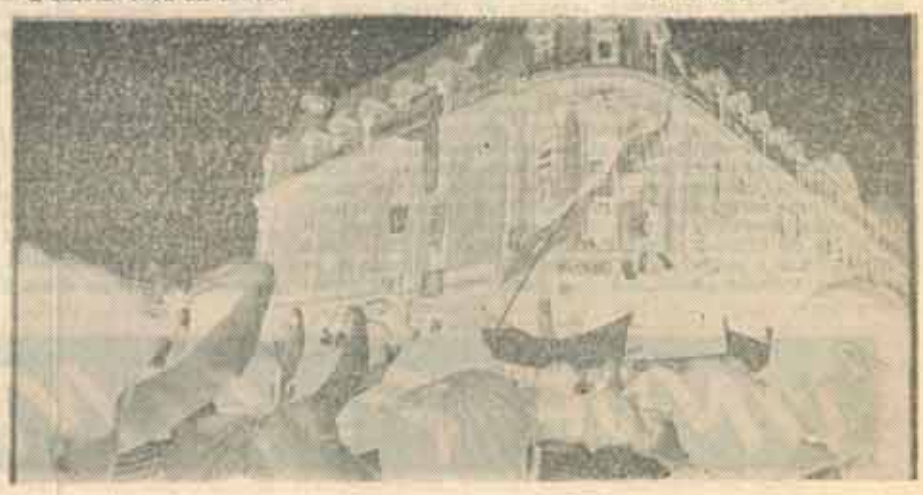

GABRIELA ADAMEȘTEANU

Publicarea articolului Culpa fericită al lui Norman Manea a trezit numeroase nemulțumiri. Voi începe cu cea (îndreptățită) a autorului, care ne-a reproșat că nu i s-a cerut (așa cum se face întotdeauna) acordul pentru publicare: am fi avut atunci ocazia să reproducem versiunea românească inițială a textului, care se afla de câteva luni în redacția României literare, ori în redacția Contrapunctului (care își manifestase intenția de principiu să-l publice, dar nu găsise încă procedura de a o face). Norman Manea ne-a promis că va trimite o notă în sensul celor enunțate mai sus, semnalîndu-ne și improprietățile traducerii, efectuată evident, într-o anume grabă și pentru care îi prezentăm, cu această ocazie, scuzele cuvenite.

Nemulțumirea cititorilor a îmbrăcat forme diverse, de la amenințările concrete (cărora nu le acordăm însă cine știe ce importanță, considerîndu-le mai degrabă erori de comportament, cu atît mai mari cu cît vin de la personalități cunoscute) pînă la „promisiunea" de a nu ne mai citi revista (o amenințare, la urma urmei, mai gravă într-un moment ca acesta cînd presiunea economică asupra presei independente și a culturii crește continuu). Mai există și categoria cititorilor fideli — ai lui Mircea Eliade și ai revistei „22" — a căror sensibilitate a fost rănită: ca să nu fie siliți să asculte ceea ce nu vor să audă, ei au renunțat (din cîte ne-au spus) să citească pînă la capăt articolul lui Norman Manea, văzînd de la început despre ce era vorba.

Cum responsabilitatea publicării articolului Culpa fericită îmi revine în cea mai mare măsură mie, care am susținut această opinie în redacție împreună cu Dan Pavel, mi se pare oportun să-mi rezum încă o dată argumentele.

Nimic mai departe de noi decît intenția ca prin publicarea acestui articol să „lovim", să „dăm" în Mircea Eliade, sub farmecul (și fascinația) creației căruia ne aflăm fiecare dintre noi.

Cărțile lui Mircea Eliade au reprezentat un teritoriu interzis în care cu greu, de-a lungul ucenîciei noastre literare, am putut pătrunde, pas cu pas. În ceea ce facem, păstrăm într-un fel sau altul semnele influențelor sale și este sigur că am încercat să fim mai aproape de libertatea anilor interbelici și a comportamentului tinerilor de atunci (a oamenilor care au trăit în libertate, atît de diferiți de ceilalți, așa cum observa G. Liiceanu prezentîndu-și filmul despre Emil Cioran), în speță chiar a tînărului Mircea Eliade și a colegilor săi de generație, decît de reflexele vieților noastre petrecute sub interdicție.

În primul rînd sub interdicția informației, a comunicării. De ce — a fost argumentul nostru — dacă e astfel de discuție se poartă într-o țară ca S.U.A., într-o revistă ca New Republic sub semnătura unui coleg al nostru (continuînd-se astfel mai multe discuții ivite după publicarea cărții lui Mac Ricketts care a cercetat publicistica lui Mircea Eliade la Fondul Special al Bibliotecii Academiei Române), ea să nu fie nici cunoscută, nici dezbătută în țară? De ce nu acum? De ce nu noi? E sigur că există urgențe istorice, dar tot atît de sigur este și că am ajuns pînă la vîrsta aceasta tot spunîndu-ni-se să așteptăm, nu acum, nu e momentul.

Dar cînd va mai fi momentul ca să înțelegem ce s-a petrecut atunci? Derularea istoriei nu se poate vedea pe segmente, pe porțiuni.

Cînd pe urmă? Cît ține o viață de om? Se vor lămuri enigmele istoriei, dar probabil pentru alții nu pentru noi. (Vorbesc acum din punctul meu de vedere, dar întotdeauna descoperi că punctul tău de vedere e, de fapt, punctul de vedere al nenumăraților alți oameni.) Totuși noi sîntem cei care ar trebui cu adevărat să înțelegem cum a fost, ce s-a petrecut atunci. Noi, cei pe care revistele extremiste îi califică drept legionari, doar pentru că au îndrăznit să avem opinii diferite de ale puterii actuale. Cărora istoria ne-a fost sistematic falsificată, și am fost marginalizați și făcuți să simțim că în dosarele noastre de cadre erau enumerați „legionari". Cărora cei în vîrstă nu au avut niciodată curajul să le explice de ce tinerii sau muncitorii sau intelectualii interbelici au intrat în masă în mișcarea legionară, și de aceea nici noi nu am știut să explicăm aceste lucruri copiilor. Noi, care, din ce în ce mai des, trebuie să înfruntăm reproșul străinătății că românii au înclinații spre dreapta și că în România se escamotează astfel de discuții. Care avem oroare de crimele legionare, am trăit în teroarea crimelor comuniste și la tot pasul în presa de azi dăm peste reabilitarea triumfalistă a mareșalului Antonescu, iar în stradă de oameni care îl regretă pe Ceaușescu.

E sigur că cei care reabilitează acum dictaturile, utilizînd antisemitismul și antimaghiarismul sînt aceiași cu cei care reabilitează Securitatea. Dar mirajul trecutului acționează mai ușor în ignoranță și „puștimea" poate să găsească „funny" să asculte casete cu cîntece legionare și să răsfoiască broșuri cu Corneliu Zelea Codreanu, iar tinerii își pot începe ședințele sindicale cu cîte o rugăciune. Nu vrem să fim martorii indiferenți ai unor tineri (frustrați și dezamăgiți într-o măsură mai mare decît cei interbelici) care iau din nou trenul istoriei în sens greșit, în direcția opusă.

O astfel de mică eroare a făcut și Mircea Eliade luînd (o stație) trenul istoriei în sens invers: că s-a putut da jos la prima și a mers în direcția drumului său a fost nu doar șansa lui, ci și șansa noastră. În această privință și pe mine personal m-a rănit fraza lui Norman Manea în care comenta „destinul lui Mircea Eliade dacă ar fi rămas în țară". E ceea ce nu-mi pot închipui, pentru că dintr-o dată devenim cu toții mai singuri și mai săraci. În această ambiguă proiecție asupra destinului, mi-a rezonat cu totul altfel fraza incriminată a lui Mircea Eliade despre „culpa fericită".

Mulțumim Monicăi Lovinescu pentru articolul cu care deschide această discuție, exact așa cum era așteptată de atîția dintre noi, aici. Poate fi sigură că vom încerca să recuperăm (cît putem, cum putem) istoria în ambele sensuri, cu toată obiectivitatea de care vom fi în stare.

CÎTEVA CONFUZII

MONICA LOVINESCU

S-a vorbit, se mai vorbește încă insistent în România despre o „criză a culturii". Unii scriitori au replicat — pe drept cuvînt — că nu există, de fapt, decît o criză a mijloacelor de răspîndire a culturii. Prea puțin se discută, în schimb, de confuzia, sau, mai precis, confuziile ce dau vieții literare un aspect ciudat și pe care le regăsim sub semnăturile celor mai apreciați și apreciabili dintre scriitori și publiciști. Un exemplu relativ recent ne poate servi drept ilustrare. În revista Grupului pentru Dialog Social, „22" (nr. 6/92), întîmplarea face ca alăturarea a două articole să devină sugestivă din acest punct de vedere: traducerea unui studiu al lui Norman Manea apărut în revista **The New Republic** din Statele Unite împotriva lui Mircea Eliade, publicat în serial în „22", este urmată, pe o altă pagină, de un articol, în termeni de o virulență cu care nu ne obișnuise pînă acum criticul literar Florin Manolescu, mai exact un pamflet îndreptat contra unui tînăr scriitor (Dan Stanca), ce îndrăznise să pună în discuție rectitudinea etico-politică a lui G. Călinescu sub comunism.

Să le luăm pe rînd. Din cei 79 de ani de existență, deci, peste 60 de ani de activitate de savant și literat, cu zeci de cărți de istoria religiilor, de ficțiune (romane și nuvele), de **Memorii** și **Jurnale**, de publicistică, Norman Manea, ca și alți detractori ai lui Mircea Eliade, reține doar doi-trei ani (începînd de prin 1937) și cîteva articole favorabile extremei drepte românești. Citatele — mai toate extrase din studiul publicat în Statele Unite de Mac Ricketts — sînt, desigur, regretabile numai că, în timp ce biograful american al savantului român le circumscrie în timp, Norman Manea le pune să planeze ca o pată neagră peste toată activitatea anterioară și posterioară a lui Mircea Eliade. Întrebîndu-se dacă vederile lui Mircea Eliade au „evoluat de-a lungul numeroșilor ani pe care i-a trăit în Occident", Norman Manea crede că poate răspunde fără umbra unei ezitări: „știm, prin mijlocirea propriilor sale studii, că scepticismul său față de modelul occidental al democrației nu l-a părăsit niciodată". Care sînt aceste studii, nu adaugă. N-are de altminteri cum s-o facă, deoarece nu există cărți de tonalitate totalitară în opera lui Mircea Eliade, în afară de cazul cînd a insista asupra nevoii de sacru a oricărei societăți umane și a dezvăluirii „camuflajul adoptat de sacru într-o lume desacralizată", ar fi semnele inerente... fascismului. Mai este denunțat și „românismul" lui Mircea Eliade care s-a manifestat prin interesul constant față de soarta țării sub comunism și prin faptul că a continuat să-și scrie literatura în limba română — ceea ce a fost cazul nu al „fasciștilor", ci al multor exilați din Est.

Mai plauzibil pare alt argument invocat de Norman Manea: de ce nu și-a recunoscut Mircea Eliade public, în **Memorii** și **Jurnal**, acest păcat de tinerețe, de care s-ar fi spălat astfel, așa cum a făcut Saharov, pe care nu l-a mai învinuit nimeni cînd a recunoscut că în tinerețe l-a admirat pe Stalin. Din două, una: ori Norman Manea este de rea-credință (ceea ce nu ne-ar plăcea să credem), ori e total orb față de realitățile occidentale pe care le trăiește de cîțiva ani buni de zile. În Occident, a mărturisi c-ai fost comunist sau chiar stalinist nu aduce nici un prejudiciu, dimpotrivă, faptul e destul de bine văzut; în schimb, a fi aderat la o formă sau alta de fascism, oricît de tranzitoriu, reprezintă o pată de neșters, în stare să curme orice carieră intelectuală. Sartre a fost însoțit spre locul său de veci de un cortegiu cum Parisul nu mai văzuse de la înmormîntarea lui Victor Hugo, în ciuda complicității sale cu comunismul, în ciuda maoismului de la sfîrșitul vieții sau vizitării ostentative a teroriștilor de extremă stîngă în închisoarea lor din Germania. Pînă și în zilele noastre, cînd demarxizarea s-a produs în elita intelectuală franceză, a fi comunist sau de extremă stîngă nu te pune în afara comunității intelectuale, poate cel mult produce mirare, dar nu și oprobiu. În timp ce, la o jumătate de secol de la moartea sa, păcatele — reale și cu care nu pot fi comparate lunecările spre extrema dreaptă a unuia sau altuia, păcatele unui Brasillach n-au fost șterse nici prin prețul pe care l-a plătit pentru ele. E singurul scriitor francez condamnat la moarte și executat în Franța pentru colaboraționism, ceea ce nu împiedică mai toată presa franceză să atace pe un tînăr scriitor francez care l-a transformat recent într-un personaj de roman, chiar dacă acestui personaj i-a dăruit toate notele abjecțiunii.

Exemplele ar putea fi înmulțite și pentru ele nu ne-ar ajunge o cronică întreagă. Între totalitarismul negru și cel roșu, tratamentele variază, oricît de îndepărtat ar fi unul și apropiat de noi al doilea.

Nu pretindem că Mircea Eliade a făcut bine sau rău neexplicîndu-se asupra articolelor incriminate, spunem doar că, în orice caz, recunoașterea unei astfel de culpe ar fi avut cu totul alte consecințe decît același tip de demers venind dinspre extrema stîngă, judecată încă în stranii termeni de onorabilitate în inteligheția occidentală. De altfel, inteligheția occidentală pare cam neplăcut surprinsă că țările din Est cer un proces al comunismului, aplaudînd însă cu amîndouă mîinile imprescriptibilitatea crimelor împotriva umanității, în numele cărei, tot la o jumătate de secol de la împlinirea faptelor sînt azi aduși, la 50 de ani de la crimele lor, în fața justiției, un milițian ca Touvier, sau ofițerul SS, Barbie. Asta, rezumîndu-ne doar la Franța. Și pentru a încheia această exemplificare minimală și a repune discuția în cadrul ei intelectual, nu e simptomatic că un fost comunist ca N. Tertulian încearcă la Paris să continue procesul lui Heidegger, după ce el s-a terminat prin pledoariile celor mai importanți filosofi francezi, cu atît mai semnificativ cu cît ei sînt evrei ca Levinas, Palmier, Finkielkraut? N. Tertulian, căruia nimănui nu i-ar trece prin cap aici să-i ceară socoteală pentru propriile sale articole nu despre Lukács, ci pentru comunismul ca atare, așa cum a fost el pus în aplicare în România, își tăinuiește trecutul cu bună știință, și, ignorîndu-se pe sine, îi judecă pe cellalți.

Încă o precizare. Norman Manea îi reproșează lui Mircea Eliade de a fi cultivat fascismul care s-a dezvoltat în România ca „un fundamentalism creștin ortodox cu o structură teroristă", în tradiția gîndirii tradiționale românești ilustrată din secolul XIX încoace de Eminescu, Hașdeu, Iorga, Goga, Noica etc... cu toții opuși democrației. Or, ostilitatea intelectualității față de democrație nu e un fenomen specific românesc. De la primul război, secolul nostru a fost marcat de aderiunea masivă a intelectualilor europeni la ideologii de extremă dreaptă sau de extremă stîngă. Împăcarea dintre intelectuali și democrație datînd în Franța de prin anii '70, iar în alte țări occidentale, neproducîndu-se încă. A izola România de acest context, în care excepțiile au confirmat regula (și la noi au existat excepții și scriitori democrați între cele două războaie) ține de un reducționism tendențios.

În acest timp, cum spuneam, și în aceeași revistă, Florin Manolescu, pe un ton pamfletar, scrie împotriva celor care pun în discuție colaborarea cu regimul comunist, nu de un an-doi, ci din 1945 pînă la moarte, a lui G. Călinescu. Pentru Florin Manolescu, ca și pentru prea mulți critici de la noi, e intolerabil, e nepermis să te ocupi de cazurile scriitorilor români — mai mari sau mai mici — care, de-a lungul ultimilor 50 de ani, s-au pus în slujba totalitarismului roșu, cu articole și cărți infinit mai numeroase și mai compromițătoare întru cădelnițarea stăpînilor comuniști. Reprezintă o adevărată „crimă" să discuți cazul unui Arghezi (semnatar și el, o spunem în treacăt, a unor elogii pentru Moța și Marin), unui G. Călinescu, unui Sadoveanu, unui Tudor Vianu și unui Mihail Ralea, fără a mai vorbi de Nichita Stănescu sau de Marin Preda cărora, dacă le pui în discuție o virgulă, înseamnă că le negi întreaga operă.

Așa încît îți vine să stai și să te întrebi dacă nu cumva ești victima unei halucinații. Nu cumva România a stat ea vreo jumătate de veac sub o stăpînire legionară, iar comuniștii sînt aceia care au deținut puterea doar cîteva luni de zile și apoi, băgați în închisoare de Antonescu, n-au mai ieșit decît prin 1964 din temnițe? Nu cumva am visat, și tot Estul european a scăpat din 1989 încoace, nu de teroarea comunistă, ci de cea... fascistă? În care caz, dar numai în acest caz, totul ar fi normal.

Știm că există un început de justificare la demersul pe care l-am descris: pericolul șovinismului de la „România Mare", „Totuși iubirea", „Europa" etc... A confunda însă acest național-comunism de certă sorginte ceaușistă cu patriotismul și chiar cu naționalismul denotă o mare doză de irresponsabilitate. Nu numai pentru că acest șovinism rasist cultivat mai pe tăcute, dar cultivat sistematic, și sub domnia lui Ceaușescu (iar dacă urmărim analizele unei Ileana Vrancea, și mai dinainte) nu-și caută înaintași printre intelectualii azi incriminați (nu pe Eliade și-l reclamă drept model un Eugen Barbu, ci pe „divinul" Călinescu sau pe cîțiva gînditori cu epoleți). Dar și pentru că el n-are nimic de a face cu naționalismul dezrobitor de tipul celui practicat în țările baltice, sau în Basarabia. A credita „patriotismul" acestui tip de publicații în care versurile de închinăciune pentru Ceaușescu alternează și azi cu rasismul, e, cred, una din greșelile intelectuale cele mai grave de care pot să dea dovadă intelectualii români autentic democrați.

În loc să cedeze un sentiment, care poate fi onorabil, unor astfel de publicații și curente, aceiași intelectuali democrați ar face mai bine să reclame, în campanii de presă organizate, introducerea în lege a unui articol, ca în Franța de pildă, care interzice publicarea și ființarea unor ziare sau mișcări ce cultivă ura rasistă interetnică sau de clasă. Asta ne-ar scuti de rușinea de a vedea în presa românească etalîndu-se ca o insultă cuvîntul evreu (de parcă Holocaustul n-ar fi fost de ajuns pentru a acoperi cu oroare orice veleitate de antisemitism), sau faptul că ești maghiar să se poată metamorfoza într-o injurie. Incitarea aceasta la ură, că vine din partea unor publicații românești sau, invers, de la niște fițuici ungurești, în loc să fie cultivată de putere (și asta nu numai cu prilejul evenimentelor de la Tîrgu-Mureș, dar și recent, în campania electorală, cînd „Azi"-ul fesenist a adăpostit un text al „României Mari") ar trebui, conform celor mai elementare legi democratice, să fie pur și simplu interzisă. Antisemitismul, antimaghiarismul, antiromânismul sînt egal de nocive, încît primul act al unui stat de drept trebuie să fie interzicerea lor. Pentru ei pot pleda intelectualii democrați de la noi, care reprezintă, orice s-ar spune, majoritatea.

În acest fel s-ar ridica, într-adevăr, un baraj împotriva tentațiilor totalitare. După care am putea publica pagini cu păcate din toți scriitorii români. Neinterzicîndu-ne însă, să le cercetăm și pe cele, mai ales pe cele, de pe urma cărora cultura română a avut cel mai îndelung de suferit, ale unor scriitori sub comunism. Un critic care se străduiește s-o facă mai sistematic, ca Gheorghe Grigurcu, e întîmpinat cu hulă. Nu ne spune nimic oare acest fapt? Și tocmai acest fapt nu face parte din gravele confuzii ale vieții noastre intelectuale care pot genera o criză a culturii — și nu numai a ei?

LITERE

ISTORIA IMEDIATĂ

FLORIN MANOLESCU

Se discută mult despre nevoia de a rescrie o istorie a literaturii române contemporane și exemplele de „reconsiderare" a scriitorilor sînt din ce în ce mai numeroase și mai impresionante în ultimul timp. Pornind de la un caz particular, Mircea Iorgulescu folosește pentru toată această tendință formula de bătălie ierarhică (proprie nu numai literaturii, dar și vieții politice și sociale), cu observația finală că a te lupta pentru a fi considerat „numărul 1" în poezie, în proză sau în critica literară e un semn de subdezvoltare și de provincialism (România literară, nr. 42/1990).

Dar despre ce fel de „nouă istorie" poate fi vorba? — iată prima întrebare pe care ar trebui să ne-o punem în acest moment.

Chestiunea unei noi istorii a literaturii române a fost dezbătută la noi pentru prima dată la mijlocul anilor '60, după dispariția lui G. Călinescu. Aproape toți cei care s-au pronunțat atunci (Nicolae Balotă, Toma Pavel, Ion Negoițescu) au pornit de la modelul călinescian, căruia i s-a reproșat insuficiența teoretică, absența metodei, erorile de evaluare, subiectivismul. Era o reacție normală, pentru că ea reflecta pe de o parte ofensiva metodelor formale în „știința literaturii", iar pe de alta, faptul că din perspectiva concepțiilor cu care operează și chiar a tablei de valori, pe termen lung destinul ariciării istorii e să se transforme într-o sumă de prejudecăți. De obicei, domeniul în care e istorie literară se uzează cel mai repede aparține contemporaneității și, dimpotrivă, spațiul unde istoriei înoiează sau creează cu mai mult succes este și clasicilor și al literaturii vechi. Iorga excelează în domeniul literaturii cronicarilor, clasicii lui Lovinescu sînt Titu Maiorescu și scriitorii pașoptiști (nu Eminescu și în nici un caz Caragiale), iar Călinescu se sprijină în istoria sa pe secolul XIX și mai ales pe Eminescu și pe Creangă (examinați de altfel și în două mari monografii).

Nici Vianu, Cioculescu sau Vladimir Streinu, care au publicat în 1941, o Istorie a literaturii române moderne, spre a-i da o replică lui Călinescu, nu s-au ocupat de contemporanii lor, ci tot de secolul XIX, pentru a ajunge la o interpretare extrem de solidă a Junimii și a literaturii lui I.L. Caragiale.

După discuția din anii '60 a urmat o interminabilă serie de declarații și de interviuri în legătură cu nevoia (și chiar dorința) de a scrie o istorie a literaturii române contemporane, la care aproape că nu este critic să nu fi participat. Problema care s-a pus acum a fost aceea a posibilității de a realiza „istoria imediată" a literaturii, în ciuda paradoxului hermeneutic potrivit căruia prezentul nu poate fi cunoscut și interpretat decît în elipsa în care a devenit trecut. (În secolul XIX, Wilhelm Scherer, de exemplu, nu credea că este posibil să scrii istoria unei literaturi față de care să nu ai o distanță de cel puțin 50 de ani și, într-adevăr, Istoria sa, publicată în 1883, se oprește la anul morții lui Goethe.)

Problema care se pune astăzi e de cu totul altă natură, pentru că cei care se pronunță în acest moment reclamă o istorie justițiară, convinși fiind că tabla de valori a criticii sau a istoriei noastre literare n-a fost cea exactă în ce privește ultimii 40—50 de ani. Mai rău, ea a fost artificială, interesată, falsă.

Cred că este vorba de o exagerare. Firește, timpul nu va confirma totul, dar n-am deloc impresia că tabla de valori pe care ne-au dat-o cronicarii noștri literari (singurii care au lucrat sistematic în acest domeniu) a fost eronată. Dimpotrivă, cred că imaginea lor de ansamblu a fost printre puținele care ne-au ajutat să înțelegem lumea în care am trăit. În raport cu acest termen inevitabil de comparație, o istorie a literaturii române contemporane nu ne va oferi o tablă de valori răsturnată, ceea ce nu înseamnă că nu vom avea o altă tablă de valori. În esență, tot ceea ce criticii n-au putut spune în revistele lor literare va trebui să facă obiectul noilor istorii, între altele, literatura emigrației, literatura Basarabiei, proletcultura anilor '50, cenzura sau realismul socialist. Noutatea nu va rezulta, cu siguranță, din marginalizarea unui Marin Preda (prozator care n-a fost străin de calvarul tuturor scriitorilor adevărați din România, „luați prizonieri" de sistemul în care au trăit), ci din înlăturarea petelor albe și a tabu-urilor din refacerea istoriei interzise a ultimilor 45 de ani. Nu vom avea o re-ierarhizare masivă, cum cred unii, ci o eliberare a trecutului, o repunere a memoriei în toate drepturile ei.

A doua dispută la ordinea zilei se referă la dreptul de a judeca istoria, literatura, trecutul imediat. A stîrnit surprindere (chiar iritare) observația lui Andrei Pleșu (dintr-un interviu) în legătură cu dreptul lui Ion Negoițescu de a-l judeca pe Noica în absolut. S-a spus cu acest prilej că, în fond, dreptul la opinie reprezintă o regulă de aur a democrației, pe care nimic n-o poate îngrădi. Confuzia mi se pare evidentă. În discuție nu e dreptul indivizilor de a formula opinii, ci competența lor. Eminescu observa într-unul din articolele sale politice că adevărul poate sta foarte bine chiar și în gura unui nebun. Poate sta, firește, dar nu e sigur că aflat acolo el va produce efectul scontat. Problema nu e deci a dreptului, ci a prestigiului, a competenței și autorității.

Două lucruri decurg de aici. Primul: efortul pe care orice „deținător al adevărului" (să-l numim astfel) ar trebui să-l facă pentru a vorbi de la înălțimea propriei sale autorități, altfel spus, de la înălțimea propriei sale opere. Cînd distanța dintre autoritate și discurs e prea mare, efectul poate fi demagogie, ridicol, comic sau grotesc. Dimpotrivă, cînd ele se află pe poziții apropiate spunem că istoricul a nimerit tonul exact. În al doilea rînd: obligația istoricului de a se examina în permanență pe el însuși, în cursul cercetării pe care o face, pentru a înțelege în felul acesta mai bine istoria în legătură cu care și-a luat libertatea să formuleze judecăți. Imparțialitatea și obiectivitatea, condiții indispensabile ale oricărui examen istoric, de aici decurg.

În loc de QED, iată ce concluzie trage Vlad Georgescu în Istoria românilor (1984), în legătură cu una dintre cele mai complexe probleme ale istoriei noastre imediate, problema sensului general al acțiunii unor oameni de cultură din România anilor '50: „Regimul comunist a reușit să-și atragă, mai ales de la mijlocul anilor '50, un mare număr de «foști» cărturari, grupați mulți în institutele de cercetare ale Academiei, unde au fost lăsați să lucreze cu mai puțin amestec din partea politicii. Instituțiile erau conduse tot de reprezentanți ai vechii intelectualități, însă dintre aceia care se raliaseră regimului, îndată după 1944; în această perioadă ei au dominat Academia, o instituție pe care Gheorghiu-Dej a tratat-o cu mai mult respect decît succesorul său. Academicienii au făcut multe concesii, iscălind texte în care nu credeau și de care trebuie să le fi fost multă silă: grație acestor concesii însă, ei au putut să despartă în practică politica de știință și cultură și să continuie, în instituțiile și în facultățile lor, vechiul profesionalism antebelic. Fără ei, fără flexibilitatea lor, generația tinerilor intelectuali de după 1960, din anii relativei liberalizări, nu ar fi putut probabil să se formeze".

TEATRU

ACTORI — TEATRE

CORINA ȘUTEU

Fără să vreau, zilele în care merg acum la teatru îmi amintesc foarte mult de celelalte zile, cînd mergeam la aceleași teatre și vedeam spectacolele acelorași regizori. De acesta, poate, încerc un rar sentiment în fața schimbărilor de roluri și a despărțirii de orice „imagine construită".

Compania Valeriei Seciu se numește LEVANT. E un nume frumos și, am putea spune, parfumat ca binecunoscutul gest de toropeală dulce al actriței pe scenă.

Prima producție (textul ANGAJARE DE CLOVN de Matei Vișniec, în regia lui Nicolae Scarlat și interpretarea lui Mitică Popescu, Valentin Uritescu și Alexandru Bindea) va încheia nu peste multă vreme două luni de la premieră.

Văzînd acest spectacol, consternarea ușor stingace pe care o încerci la intrarea într-o sală de teatru în fața căreia te întîmpină o mare, foarte mare actriță, împărțind zîmbete și invitații, dispare.

Valeria Seciu are, fără doar și poate, în noua sa calitate, accesul vocalic a simplității riguros motivate. A face teatru e simplu: îți trebuie o poartă mare în mijlocul platoului, un text, un regizor și trei actori. Sigur că da, mai ai nevoie de o sală, plasatoare plătite, regizori tehnici, sau, în fine, inteligența de a vinde cu emoție, cu teamă, cu nerăbdare, cu neliniște și încă altea altele, bilete la spectacolul tău, care, de astă dată, ai rămas în culise.

Și din această înșiruire, atît de coerentă și de precisă în acțiuni, petrecute departe, foarte departe de cercul magic și luminat pe care îl stăpînești, petrecută acolo, în lumea „mică" din care ai evadat, sare a te salva în ficțiune, tu, Valeria Seciu, să construiești încă o victorie interpretativă.

Spectacolul teatrului LEVANT, jucat la Sala Atelier a Teatrului Național din București, este, înainte de toate, o provocare adresată de un om de teatru celor care trăiesc încă în mijlocul acestor prejudecăți. Și actorii, regizorul, tehnicienii, plasatoarele, au urmat-o. Ce este teatrul de fapt? ne întreabă Valeria Seciu. El este, asemeni vieții, un spațiu al riscului etern, pe care, cunoscîndu-l, numai un om de teatru, un adevărat om de teatru și-l poate asuma.

La aplauze, cei trei actori interpreți din ANGAJARE DE CLOVN zîmbesc obosiți. Zîmbetul lor are însă, o altă culoare.

★

Nu de mult, Teatrul TĂNDĂRICĂ ne-a oferit premiera URMUZ, în regia Cătălinei Buzoianu. De atîtea ori controversate, disputele născute în jurul spectacolelor celui mai interesant regizor pe care l-au impus anii '80, se redeschid. Iată, în fața reprezentației care, asemeni atîtor altele, impune în același timp o viziune plastică și un interpret. Remarcabilă, ca de fiecare dată, e capacitatea regizoarei de a crea un spațiu de joc complex, un ambient lichid, colorat, protector și artificial, în care actorul pare unica ființă vie, demiurgică, însuflețitoare a universului de carton. Întîlnirea Cătălinei Buzoianu cu actorul Dan Furie este una dintre cele fericite. Ambii, artiști ai nuanței și ai distilării maxime a efectului, ambii maeștri ai transparenței și ai tandreții în efecte, dialogul creator pare să fi dezvoltat o armonie asupra textului și a conotațiilor sale.

Iată cum, ontiunea repertorială întîlnește în acest caz condițiile actului ideal de cultură. Textul care se spune, viziunea asupra acestui text și interpretul viziunii coexistă într-o unică inspirație.

Este, pe scena Teatrului pentru copii TĂNDĂRICĂ, o dovadă în plus că inteligența începe să însemne și a face lucrurile cu plăcere.

Este, pe scena teatrului condus de Mihaela Tonița Iordache, o dovadă că astăzi, mai mult decît altădată, alături de foarte marile spectacole și de cele foarte mici, adevăratilor creatori le este oportun să creeze.

„SCHIMBAREA ULEIULUI 2"

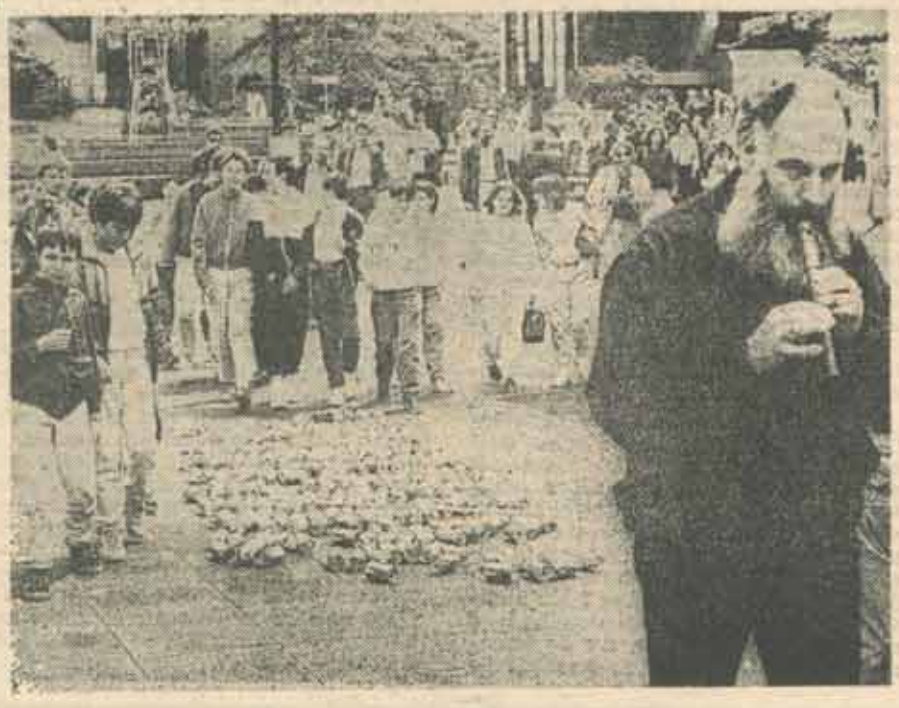

BERND LÖBACH — HINWEISER

Cîntărețul la fluier din Leverkusen

acțiune

5 iunie 1986, Leverkusen.

Artistul merge prin centrul orașului cîntînd din fluier, tîrînd după el o mulțime de cutii goale de Coca-Cola.

Acțiunea este gîndită pe trei nivele.

UNU

Povestea cîntărețului la fluier, care scapă orașul de șoareci. Se mizează aici pe tiparul poveștii, fixată încă din copilărie, în mentalitatea potențialilor spectatori. Povestea arhicunoscută (mai ales în Germania) constituie și factorul unificator știut în egală măsură de toți privitorii.

DOI

Identificarea șoarece-invadator — reziduu-invadator. Catastrofa cauzată de invazia șoarecilor — catastrofa invaziei cutiilor goale. Cutia de Coca-Cola ca simbol al societății de consum, al poluării (uzitat de Andy Warhol în anii de glorie ai Pop-art-ului). Prin folosirea acestui simbol, se apelează la mecanismul recunoașterii unui „lucru arhicunoscut".

TREI

Arta (cîntecul la fluier) este brutală, cenzurată de poluare (zgomotul cutiilor goale). Artistul „salvator" al cetății este acoperit în întreprinderea lui de zgomotul infernal al reziduurilor.

DAN PERJOVSCHI

Ilustrăm acest număr cu imagini din expoziția **„ARTA CRITICĂ A MEDIULUI INCONJURĂTOR"** a artistului german BERND LÖBACH — HINWEISER, care se va deschide la Galeria Etaj 3/4 — Teatrul Național, în luna aprilie 1992.

Expoziția este organizată de **Goethe Institut** cu ajutorul **Asociației Române pentru Protecția Mediului Înconjurător.**

carte

Sincretism structural și antinomie istorică:

CAZUL MODELULUI STALINIST

SORIN M. RĂDULESCU

Mai prezintă oare interes, astăzi, lectura unui studiu, întreprins înainte de anul 1990, cu privire la geneza și modul de funcționare a sistemelor politice de tip stalinist ? Mai are vreo utilitate o asemenea lectură în condițiile în care transformările postrevoluționare din Europa de Est și destrămarea Imperiului rus aduc în centrul atenției noi probleme legate, în special, de procesul de reformă ?

Un răspuns afirmativ la aceste întrebări implică acceptarea ideii că, pentru a înțelege și a defini în mod corect esența tranziției și ordinea de prioritate a obiectivelor circumscrise reformei, este necesară, mai întîi, o înțelegere adecvată a mecanismelor care au dat naștere structurilor sistemelor de tip stalinist și ale căror „reziduuri" împiedică funcționarea unor structuri cu caracter alternativ impuse de exigențele schimbării.

O interpretare de acest fel ne este sugerată de lectura cărții semnate de Pavel Câmpeanu, **The Genesis of the Stalinist Social Order**, apărută, în anul 1988, în Editura ME. Sharpe, Inc. și a cărei actualitate rezidă, credem, în corelația necesară ce trebuie operată între transformările social-economice cerute de procesele de reformă și înlăturarea ultimelor vestigii ale stalinismului. Parte a unei trilogii, precedată în anul 1986 de volumul **The Syncretic Society** (publicat sub pseudonimul F.G. Casals), începînd, în 1986, cu volumul **The Origins of Stalinism**, și încheindu-se în 1990 cu **Exit — Toward a Post Stalinist Society**, toate apărute sub egida aceleiași edituri, lucrarea **The Genesis of the Stalinist Social Order** constituie o analiză în profunzime, întreprinsă dintr-o dublă perspectivă, filosofică și sociologică, asupra rădăcinilor istorice ale unui sistem politic ale cărui caracteristici structurale s-au reprodus identic în zone și țări diferite din punct de vedere al tradițiilor, modelelor și particularităților naționale. O analiză comparativă a genezei și evoluției stalinismului — sugerează autorul — oferă nu numai o înțelegere clară a cauzelor evenimentelor tragice care au marcat istoria contemporană a omenirii, dar și un mod de exorcizare a „răului" care mai subzistă încă, în diferite forme, atît în mentalități, cît și în istorie. Din acest punct de vedere, perioada care a inclus drumul de la Revoluția rusă la marele „dezastru rosu" oferă analistului un punct de referință esențial : posibilitatea de a localiza originile sincretismului congenital al structurilor sistemului de tip stalinist și incapacitatea funciară a acestuia de a imprima viabilitate mecanismului economic, profund afectat de constrîngerile de natură extrastatală, și aflat în conflict flagrant cu legile pieței. În concepția autorului, „sincretismul" este echivalentul unei stări de permanentă dezarticulare sau ruptură între forțele de producție și structura de clasă și care s-a manifestat oriunde revoluțiile care au urmat modelul rus (China și Coreea de Nord, Cuba, Vietnam) au impus un conflict profund între monopolul puterii absolute și relațiile de proprietate. Exemplul cel mai sugestiv îl oferă Revoluția din Rusia"ale cărei obiective inițiale, dirijate de strategii prealabile, prevedeau limitativ doar înlăturarea mijloacelor generatoare ale proprietății private, dar care au reușit, în cele din urmă, să distrugă însăși instituția proprietății ca atare. În acest mod, diversele forme de proprietate au fost reduse la o unică formă, constînd în monopolul ultracentralizat al puterii personificate de lider. Contrar celor afirmate de doctrina marxistă, socialismul nu a beneficiat de o bază economică și tehnică solidă, prima industrializare cu caracter anticapitalist din istorie edificîndu-se pe temelia subredă a unei proprietăți destabilizate, despărțită de agentul ei natural, și subzistînd doar în virtutea constrîngerilor exercitate de putere. Socialismul de tip stalinist nu a fost un socialism „real", în sensul doctrinar al termenului, atît pentru că a încălcat legile istorice și principiile economice, cît și pentru faptul că a instaurat o ordine economică și socială rigidă, bazată pe incompatibilitate și respingerea reciprocă între structurile sale de funcționare. Prestutindeni unde acest sistem a fost întronat, ca produs al revoluțiilor anticapitaliste dirijate de obiective strategice anunțate dinainte (..revolutii anticipat victorioase" care au desincronizat mersul istoriei), procesul de transformare radicală a structurilor social-economice a determinat destabilizarea proprietății cu consecințe ireversibile pentru funcționarea adecvată a întregului sistem.

Procesul de geneză și de funcționare a sistemului stalinist este conturat de următoarele trăsături reiterate la nivelul tuturor societăților care au preluat în forme proprii modelul sovietelor ; profundul sincretism al structurilor constînd, mai ales, în incompatibilitatea relațiilor de proprietate, producție și de clasă ; încercarea constantă a factorilor de putere de a converti efectele entropice ale sincretismului în premise pentru o ordine socială plauzibilă : postularea unor strategii economice și sociale fără continut viabil, aflate în vădit conflict cu tendințele obiective ale procesului istoric : crearea unei birocrații, privată de privilegiul proprietății și al puterii în favoarea exclusivă a monopolului dominator al conducerii unipersonale. Determinat de numeroasele antinomii existente între cerințele procesului istoric real și soluțiile doctrinare, deviante în raport cu modelul marxist originar, monopolul suprastatal instituit, în mod monolitic, de exercițiul puterii personificate, a făcut posibilă funcționarea unor structuri anistorice, lipsite de viabilitate, dar animate și dinamizate în permanență prin intermediul mecanismelor forței, intimidării, violenței.

Lucrarea semnată de Pavel Câmpeanu reușește să evidențieze cu acuratețe ansamblul contradicțiilor și incompatibilităților structurale care au făcut din ordinea socială de tip stalinist un model condamnat, încă de la nașterea sa, să piară, nu înainte de a-și fi epuizat resursele de supraviețuire în scopul unic al conservării monopolului puterii absolute la nivelul căreia s-a concentrat întreaga vitalitate a sistemului bazat pe structuri hibride și parazitare. Noul „imperialism" încorporat în monopolul suprastatal al puterii dominatoare de tip stalinist, care și-a propus negarea sistemului mondial imperialist, a contrazis, pas cu pas, proiectiile făcute de clasicii marxiști, ajungînd el însuși o negație a științei. În acest context, orice încercare de reformare a sistemului se dovedea, în mod aprioric, falimentară, perestroika gorbaciovistă reprezentînd o iluzie amăgitoare care, în loc să producă dispariția stalinismului, a creat premise pentru renașterea sa ca neostalinism.

Anticipînd acest eseu, cartea **The Genesis of The Stalinist Social Order**, redactată de autor în primii ani ai deceniului 8 și publicată în anul 1988, se dovedește o premonitie impresionantă, fondată pe argumente riguroase pe care istoria acestor ani nu a întîrziat să le confirme. Așa cum sublinia un recenzent britanic al cărții (Hillel Ticktin), lucrarea semnată de Pavel Câmpeanu constituie „una dintre cele mai importante lucrări teoretice provenind din Europa de Est" și care ar trebui, în opinia noastră, să fie cunoscută, mai pe larg, de către publicul românesc.

„POLUARE CLASICĂ"

PEREGRINĂRILE GHETEI NAȚIONALE

(Urmare din pag. 16)

lui. El au fost printre primii care după deschiderea din 1989 au ales fuga peste graniță. Lor le-au urmat evreii ruși, urmăriții politici, șomerii, aventurierii, deznădăjduiții, naivii, victimele propagandei occidentale, victimele propagandei răsăritene, artiștii, infometații, criminalii, emigranții. Cu cît se ascute criza, cu atît vor fi mai mulți. În cele din urmă toți. Occidentul nu poate să stea pasiv și să contemple. Prin căderea Uniunii Sovietice și prin prăbușirea sistemului comunist în Europa răsăriteană s-a creat un vacuum, un loc al deznădejdii și renunțării. Vestul trebuie să preia controlul asupra acestui spațiu; oricum, propagandistic, a aspirat decenii în șir la un asemenea rol. Măcar o parte din promisiunile războiului rece să și le respecte.

10.

. O problemă extrem de dificilă este aceea a minorităților ruse, apărute după căderea Uniunii Sovietice. Ele au trăsăturile unei elite coloniale, în unele privințe comparabile cu minoritățile germane anterioare, în altele cîtuși de puțin. Sînt obligate să parcurgă un proces de transformare a conștiinței de la o elită colonială la o minoritate etnică. Întrebarea este dacă sînt pregătite pentru acesta. O parte din cei aparținînd acestor minorități se vor retrage cu siguranță în Rusia, în special cei din sectoarele administrative, de informări sau denunțuri și din Armata Roșie colonială. Alții, muncitori, salariați, intelectuali vor rămîne. În multe din aceste regiuni, de la Baltica și pînă în Republica Moldova, au existat și grupuri de populație rusă tradițională, peste care s-au depus mai tîrziu elitele administrative. Pînă acum organizațiile lor politice s-au raportat exclusiv la centrul puterii sovietice; ei reprezentau coloanele de nădejde ale moscoviților reacționari din aparatul puterii și al armatei. Politica acestor minorități trebuie reînnoită. Ele sînt obligate să se orienteze după realitățile statelor naționale nou create. De felul cum vor reuși aceasta depinde statutul lor viitor de minorități naționale. Ele trebuie să renunțe la opoziția fundamentalistă în noile state baltice sau în Republica Moldova și să ajungă la o politică de acceptare. În celelalte regiuni est-europene, ca Bielorusia și Ucraina, problema se poate atenua atît timp cît între ele și Rusia există o formă oarecare de uniune.

11.

. Europa de est a intrat în tunelul statului național. După devastările comuniste nu există altă cale. Pentru minoritățile etnice trebuie creat un cadru legal european cît mai cuprinzător, care să garanteze atît drepturi individuale, cît și colective. În acest secol au existat destule prigoane. Ajunge!

Traducere de NORA IUGA

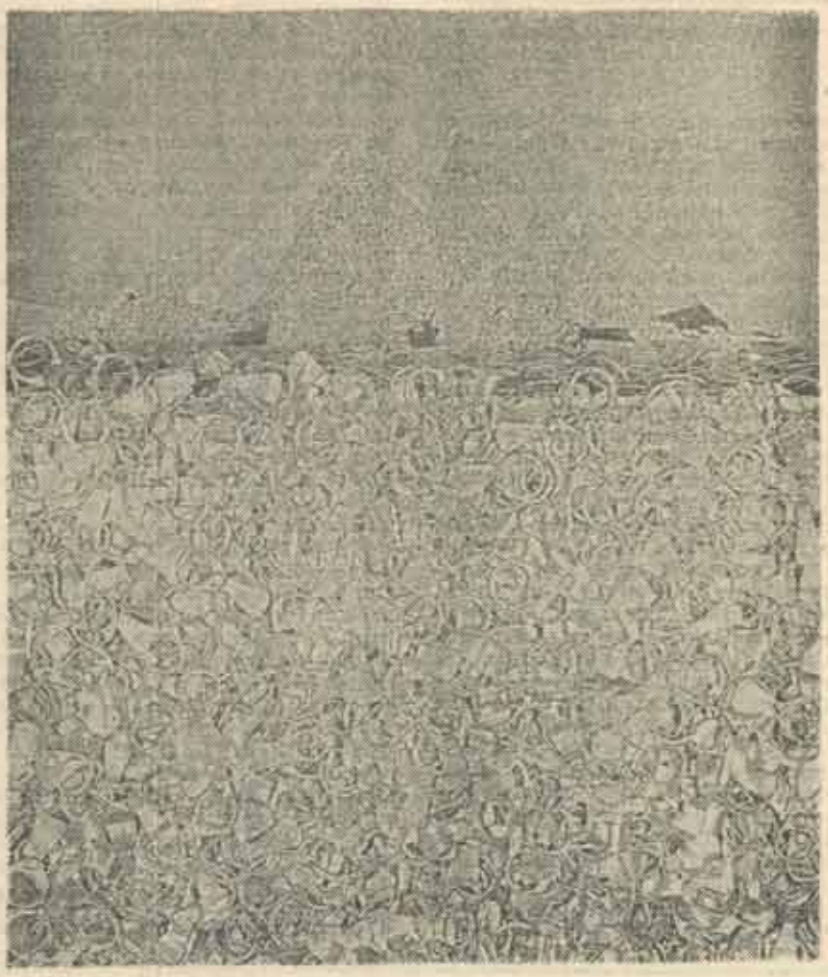

„PEISAJE NOI – PIRAMIDELE DE LA GIZEH"

KÁDÁR INCHIZITOR ȘI CĂLĂU

FRANÇOIS FEJTÖ

Italia are afacerea Togliatti : Ungaria va cunoaște, în cîteva zile sau săptămîni, o „afacere Kádár" poate mai scandaloasă — dacă e cu putință așa ceva —, în orice caz mai directă, mai brutală și mai dezonorantă.

În numărul viitor al publicației Partidului Socialist (fost comunist) „Társadalmi Szemle", Tibor Hajdu, unul dintre istoricii comunismului maghiar, va publica transcrierea integrală a înregistrării interogatorului la care János Kádár (împreună cu un alt șef al partidului din acea epocă, încă responsabil al poliției secrete) l-a supus, în septembrie 1949, pe fostul ministru al Afacerilor Interne László Rajk, înainte de procesul public al acestuia, de condamnarea sa la moarte și de executarea prin spînzurare. Caseta înregistrării a fost de curînd descoperită de Hajdu în arhivele fostului partid comunist maghiar, trecute acum la arhivele naționale și încredințate istoricilor.

Lectura documentului — din care Kádár nu apare ca un implacabil inchizitor este cu atît mai șocantă cu cît acesta era un vechi prieten al lui Rajk. Cei doi conduseseră împreună rezistența comunistă antinazistă în Ungaria, iar Kádár era nașul fiului lui Rajk.

Interogatoriul (care a durat o zi și ceva) a fost însă condus cu o brutalitate, o aroganță și un cinism inumane, care depășesc imaginația celor mai anticomuniști scriitori. Pe parcursul lui, Kádár s-a străduit să-i constrîngă pe Rajk, prin argumente false și nebunești, asociate cu cele mai diverse amenințări și presiuni, să scrie și să semneze declarații despre crime imaginare : înaltă trădare, complot contra guvernului din care făcuse parte, conspirație cu agenții imperialist Tito etc...

El a cedat, declarîndu-se gata să-și semneze propria condamnare la moarte, numai atunci cînd Kádár și Mihály Farkas, agenți NKVD, l-au amenințat cu torturi insuportabile — îndurase deja unele deloc de neglijat — și cu arestarea soției sale, torturarea și separarea ei de fiul în vîrstă de numai cîteva luni. (Rajk nu știa că în acel moment soția sa era deja arestată și separată de copii. Ea va fi reținută mulți ani, fără să i se facă vreun proces.)

Cel care a obținut caseta conținînd interogatoriul și care mi-a trimis transcrierea completă este László Rajk-junior, lider, începînd cu anii '70, al disidenței anticomuniste, actualmente deputat și membru în conducerea partidului de opoziție Uniunea Democraților Liberi.

Acest document halucinant dezvăluie una dintre cele mai oribile fapte ale comunismului în Ungaria. Imaginea lui Kádár, care rezultă de aici, este aceea a unui torționar delirant și bestial.

Sigur, se poate presupune — și fiul lui Rajk nu mă va contrazice — că J. Kádár a „forțat nota", că a supraliciitat mîrșăvia, pentru că el însuși era sub presiunea poliției Kremlinului, amenințat, în cazul în care n-ar fi obținut mărturisirile prescrise de partid, cu aceeași soartă ca a omului pe care-l zdrobea. Inchizitorul profesionist Mihály Farkas era lîngă el și, cu o ironie sadică, susținea prin observații cuvintele din ce în ce mai violente ale lui Kádár. Doar trei ani mai tîrziu, Kádár avea să fie arestat pentru trădare. El va fi torturat și condamnat, fiind eliberat după moartea lui Stalin de Imre Nagy pe care, peste patru ani, îl va trimite în fața plutonului de execuție.

În ceea ce-l privește pe fostul ministru de interne Rajk, i se vor da cîteva ore, după înfrîngerea rezistenței, pentru a redacta și semna faimoasele „mărturisiri complete" pe care va trebui apoi să le învețe pe dinafară. El le-a recitat pe un ton monoton la „speciaculosul proces" care a început la 16 septembrie 1949, în fața unui public „select". Procesul Rajk a servit apoi drept model tuturor proceselor roșii care i-au urmat — de la Sofia (1949) la Praga (1952). Verdictul și execuția lui Rajk au fost aclamate cu entuziasm, ca victorii ale cauzei păcii și democrației, de către toți conducătorii comuniști europeni și cu cel mai mare zel de către Togliatti.

„Dacă nu scrii imediat declarația, striga Kádár, dacă nu o semnezi, o să fii bătut pînă îți vei sculpa mărturisirile ! Nu vei face decît să ne arăți, o dată în plus, ce dușman îndîrjit al comunismului ești." În fața unor asemenea injurii și amenințări, Rajk își pierde vocea. Apoi, după cîteva minute de liniște, geme : „Nu pot semna".

„Nu ? Luați-l" urlă Farkas.

Din nou liniște. Și din nou Farkas strigînd : „Îți dau o jumătate de oră. E ultima oară. Dacă nu scrii...".

Și iar liniște. Apoi o voce care de-abia se aude : „Voi scrie".

Farkas : „Bine. Duceți-l înapoi în celulă".

Aflăm astfel că timp de peste douăzeci de ore, Rajk a rezistat presiunilor, amenințărilor, diabolicelor argumente ale celor ce-l interogau, încercînd să-l convingă de nevinovăția sa, implorîndu-i să-i lase timp pentru a se explica asupra eventualelor erori, dar și demonstrînd meritele sale ca organizator al celei mai mari greve din anii '30, ca luptător în războiul din Spania și ca organizator al rezistenței în Ungaria. Kádár și Farkas își băteau joc de el, primul fiind și cel mai dur în înjurii și zeflemele. Rajk recunoștea că era posibil să fi comis unele greșeli contra disciplinei de partid, că s-a opus ca întreaga administrație să fie subordonată poliției politice. Dar nu asta i se cerea. Ei cunoșteau adevărul, dar își băteau joc de el.

De o sută de ori Rajk a afirmat că nu a trădat niciodată, că nu a complotat, nici cu Tito, nici cu serviciile de informații americane sau franceze, că nu a acționat contra intereselor sovietice. De o sută de ori Kádár i-a opus același argument : „Partidul știe că ai trădat. Fie că ai fost un ticălos de cînd te-ai născut — dar asta totuși nu vrem să credem —, fie ai căzut în capcana inamicului și n-ai reușit să scapi, sau poate chiar te-ai angajat deliberat în serviciul inamicului, de la 18 ani. Partidul a decis astfel, și nu ai altă alternativă. Ultima este de altfel mai apăsătoare pentru tine decît prima. Alege !".

„Și dacă totuși n-am căzut în nici o capcană, dacă nu m-am angajat în nici o activitate contra partidului ? Am comis poate cîteva greșeli pe care am promis să le repar."

Kádár îi răspunde pe un ton plictisit, disprețuitor : „Folosești aceeași tactică ca și complicele tău, Tito, după ce a fost demascat. Și el a recunoscut cîteva păcate neînsemnate, negînd însă cu încăpățînare crimele comise."

În epoca procesului se știa deja — s-a putut intui — în ce mod fuseseră smulse mărturisirile complete așa-zis „spontane". Realitatea putredă a minciunii și sadismului nu poate să nu stupefieze. Vom cunoaște mai tîrziu un Kádár om de stat aparent normal. El va seduce un mare număr de oameni politici din Occident care îl vor vizita. În mod cert nu era un torționar înnăscut și a sfîrșit aproape în pielea victimei. Zeci de mii de compatrioți i-au adus ultimul omagiu, fără a fi obligați s-o facă. În 1949 însă, ea persecutor mandatat de partid, Kádár exagera rolul abominabil care îi fusese distribuit, prefăcîndu-se a crede ceea ce afirma. Era un actor maleabil, capabil de o mulțitudine de roluri — de la tiranul feroce pînă la omul de bun simț, blajin „părinte ale poporului". Nu cred că avea personalitate. Mi-a fost mai degrabă milă, pentru bătrînul îndepărtat de la putere. După ce-am citit acest document îmi inspiră un profund dezgust. A murit fără să fi spus vreun cuvînt de regret, fără să fi cerut iertare văduvei celui executat, națiunii vînduse, poporului trădat. A mințit pînă la sfîrșit.

(după „Libération", 23 februarie 1993)

Traducere de
MIRCEA IONESCU

PEREGRINĂRILE GHETEI NAȚIONALE

Minorități în Europa de Est

RICHARD WAGNER

(urmare din numărul trecut)

7.

După cum ura față de străini și neofascismul din noile țări federale nu sînt rezultatul unificării, ci expresia tîrzie a confuziei morale întreținută de P.S.U.G., nici naționalismul și antisemitismul din întreaga Europă de Est nu au apărut datorită sfîrșitului iminent al socialismului, ci au devenit publice din cauza crizei. Comuniștii au controlat și manipulat atît naționalismul cît și antisemitismul. Acum aceste noțiuni pot să în libertate rătăcesc orbește prin hăul opiniei publice. Antisemitismul este prezent aproape pretutindeni, deși în mai toate țările, luate în parte, nu mai există grupuri importante de evrei. Factorul evreiesc care a jucat un rol esențial în cultura Europei Centrale și de Est a fost eradicat în aceste țări de către național-socialiști și de asociații lor. Antisemitismul nu a fost implantat de politica național-socialistă în țările est-europene. El are acolo o tradiție mult mai veche pe care au folosit-o naziștii începînd din Polonia și pînă-n România. Curentele naționaliste din Europa de Est au avut, tot prin tradiție, și o dimensiune antisemită. Acest fapt se poate constata la mișcările naționale de dreapta din România, începînd cu anii '20. Naționalismul tradițional vedea în evrei dușmanii emancipării naționaliste. Ei stăteau în calea omogenizării naționale. Aderența lor la o cultură critică îi deranja pe apologeții valorilor naționale. Naționalismul nu suportă lipsa de respect. Este la fel de lipsit de umor ca și comunismul. Dar astăzi antisemitismul cunoaște în Europa de Est o dimensiune în plus. Acum face parte din pretext, din refulare. Popoarele est-europene nu vor să accepte că au colaborat cu comunismul, ele nu pot să suporte ideea unei răspunderi comune. La fel se întîmplă și cu fascismul, de care — aceleași popoare — îi consideră vinovați exclusiv pe germani. În schimb, propria colaborare la exterminarea evreilor este, în cele mai multe țări, minimalizată sau chiar negată. România a amenajat în Transnistria lagăre proprii pentru lichidarea evreilor, ca în perioada național-comunistă să se laude cu faptul de a nu fi predat nemților nici un evreu pentru Auschwitz. Nici azi nu se găsește aproape nimeni printre oficialitățile românești care să fie preocupat la modul serios de această problematică, nici măcar în rîndurile opoziției democratice. Ceea ce îi se reproșează azi evreilor este participarea lor la preluarea puterii comuniste și exercitarea acesteia. Este adevărat că mulți evrei au activat încă din anii 30 în partidele comuniste din Europa răsăriteană, tocmai ca reacție la naționalismul existent în opinia publică de acolo. După război, mulți evrei tineri, din cel de-al doilea val, care supraviețuiseră holocaustului, s-au înscris în partidele comuniste, venite la putere. În definitiv, Armata Roșie fusese aceea care îi salvase de naziști. Acum naționaliștii ar vrea să le pună evreilor în circă toate crimele stalinismului pentru a putea să facă mai departe apologia propriei națiuni. Dar acei evrei care au participat, mai ales în anii 50, în Europa răsăriteană, la crimele staliniste, nu acționaseră în calitate de evrei, ci de staliniști, ca toți ceilalți. Atît timp cît opinia publică din Europa de Est nu este dispusă să-și îndrepte privirea critică asupra propriei națiuni, antisemitismul și șovinismul nu vor putea fi depășite. Pînă și ultimii evrei vor părăsi regiunea de frică și suspiciune, așa cum s-a întîmplat și în Uniunea Sovietică, și vor lăsa un gol imens în cultura acestor țări. Cu cît omogenizarea cîștigă teren în statele naționale est-europene, cu atît sărăcește cultura acestora.

8.

În Europa răsăriteană nu există o singură națiune care să nu apară ca minoritate în una sau mai multe țări învecinate. Cu toate acestea, înțelegerea față de problema minorităților este pretutindeni foarte limitată. Politica diverselor țări încearcă și azi să acuze statutul minorităților în țara vecină și să marginalizeze în schimb aceeași problemă la ea acasă. Minoritățile sînt folosite în continuare ca gaj în disputele și conflictele interstatale. Problema minorităților se leagă din nou, în parte de rațiuni propagandistice, de chestiunea teritorială. Acolo unde se face această legătură, ea devine fatală pentru minoritatea respectivă. Principalele probleme nu pot fi rezolvate în acest fel. Problema teritorială este tema favorită a statului național. Ea abate atenția în vreme de pace și creează legitimitate în timp de război. Avem exemple actuale pentru ambele variante. Ungurii din România și sîrbii din Croația. Ungurii i-au oferit politicii românești posibilitatea de a împinge democratizarea în planul secund, sîrbii, politicii sîrbești, posibilitatea de a provoca un război de agresiune în Croația. Interesant e faptul că în ambele cazuri, grupuri ale nomenclaturii național-comuniste de odinioară au putut astfel să-și mențină puterea. Pentru marile minorități care trăiesc în grupuri compacte în Europa răsăriteană trebuie stabilite soluții supranaționale. Întrucît după sfîrșitul comunismului, în întreaga Europă de Est se năzuiește la continuarea statului național, care fusese demolat prin acordul de la Ialta, doar o inițiativă supranațională, garantată de foruri internaționale ca ONU și altele, ar putea aduce unele progrese în această chestiune. Drept model pentru grupurile mari poate luat Tirolul de Sud, de pildă, pentru parte a ungurilor din Transilvania, seculi, cărora politica românească le refuză azi din nou autonomia, pe care le-o luase național-comunismul lui Ceaușescu, ca și pentru polonezii din regiunea lituaniană Vilnius sau pentru albanezii din Kosovo, a căror autonomie a fost anulată de Miloșevici în 1989. Celor ce aparțin minorităților urbanizate, răspîndite în diverse locuri, le pot fi oferite mai curînd forme de autonomie culturală de tipul celor preconizate de marxiștii austrieci Bauer și Renner. Națiunile statale la care se raportează minoritățile trebuie să beneficieze oricînd de dreptul la opinie în problema respectivă; minoritățile au un sistem dublu de referință: unul față de țara de origine și altul față de țara în care trăiesc. În acest fel ele pot contribui productiv la interferența conflictelor și la destinderea conflictelor interstatale. Amestecul este în acest caz de dorit. De ambele părți.

9.

Am putea spune că minoritatea care se raportează la o țară de origine puternică, precum germanii, o duce bine. Bine o duc și minoritățile care se raportează la o țară de origine în care structurile democratice încep să se consolideze, cazul ungurilor. Dar ce se întîmplă cu cei a căror țară de origine și centru spiritual se află într-o criză profundă, reacționînd neajutorat aproape irațional. Într-o asemenea situație se află albanezii din Kosovo, românii din Republica Moldova. Ce se poate întîmpla într-un asemenea caz s-a văzut la sîrbii din Croația. Ce se întîmplă peste tot în lume cu armii? Ei nu au un centru cultural care să-l opună altora. Mari segmente din această minoritate, în special din Balcani, dar și în Slovacia sau Bulgaria, sînt aduși la statutul de cetățeni sau criminali. Ei sînt partea cea mai vizibilă a mizeriei din țările în care trăiesc și, ca tare, sînt expuși unui mult oprobiului public. Pogromurile din România și dezinteresul total față de actuale pentru problematica lor sînt mărturii fără echivoc. Toți ar vrea să scape de ei. Mulți dintre aceștia pornesc fără țintă prin Europa de Est, încercînd să ajungă la țărmul occidental.

(Continuare în pag. 15)

Redacția „22" : Gabriela Adameșteanu (redactor-șef). Dan Pavel (redactor-șef adjunct) Rodica Palade (șef secție social-culturală). Horațiu Pepine (publicist redactor). Gabriel Andreescu, Andreea Pora (redactori). Anton Burtea (tehnoredactor). Nicolae Turcu (șef compartiment economic). Mariana Dinu, Radu Dobândă (corectură). Penescu (difuzare). Georgeta Marin (secretariat). Didina Marc, Manuela Gheorghiu (dactilografie). Colaboratori : Teodor Sugăr (consultant). Dan Perjovschi (grafică). Pârvu (foto). Sorin Faur (secretar general de redacție). Responsabil de număr : Gabriela Adameșteanu.
Redacția și administrația : București, Calea Victoriei 120. Telefon 14 17 76, 14 15 25 Tiparul executat la Imprimeria „Coresi", București, Piața Presei Libere 1.